

Kirsti Uusitalo

Näytönarviointi ja näyttökynnys lapsiin kohdistuneissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa

1. Johdanto

Rikosasioissa tuomitsemiskynnyksen on katsottu olevan vakiintunut ja riippumaton asian laadusta. Kysymys ei ole yksinomaan siitä, kumman eli vastaajan vai asianomistajan kertomus on luotettavampi tai uskottavampi, vaan siitä, onko syyte tullut riittävästi näytetyksi toteen. Rikosasiassa näytöltä vaaditaan, ettei järkevää epäilystä vastaajan syyllisyydestä jää¹.

Lapseen kohdistuneissa pahoinpitely- ja seksuaalirikosasioissa lapsen ja vastaajan kertomukset saattavat usein olla ainoat tuomioistuimelle syytteessä väitetyistä tapahtumista esitettävät välittömät eli suorat todisteet, jos todennettuja fyysisiä vammoja ei ole². Tapauksen ilmitulon vaiheesta riippuu, voidaanko DNA-tunnisteita löytää. Lisäksi todisteita voidaan esittää lapsen psyykkisestä tai fyysisestä oireilusta sekä rikosepäilyn heräämisestä ja tapahtumien ilmitulotavasta. Mainitun kaltaisissa rikosasioissa lapsen kuulustelun suorittamistavasta tai lapsen kertomuksen luotettavuudesta esitettävät asiantuntija-arviot ovat siten merkittävä osa näyttöä ja tärkeä tuki tuomarin todistusharkinnalle³.

¹ Sutorius ja Kaldal (s. 310) toteavat langettavan tuomion edellytyksestä seuraavasti: ”[att] domstolen, trots en fullgod utredning, inte kan finna stöd för några alternativa hypoteser, t.e.x den mistänktes version eller ett annat friande förlopp.” Tämä muotoilu viittaa jäljempänä esille tulevaan ns. Diesenin hypoteesimetodiin, jota usein käytetään todistusharkinnassa meilläkin. Merkitystä todistusharkinnassa rikosasiassa on myös sillä, että asiassa esitetty selvitys ja todistelu on kattava.

² Hirvelä toteaa, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tapauksissa todistusharkinta kiteytyy ennen kaikkea lapsen kertomuksen luotettavuuden arviointiin. Hirvelä, Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa s. 498. Lapsen kertomuksen luotettavuuden arviointi on oikeuspsykologin mukaan luonteeltaan aina vähintään epävarmaa.

³ Lastensuojelun nimissä viranomaisia on syytetty myös asenteellisuudesta tai ymmärtämättömyydestä. Molander (s. 164–165) esittää, että näyttöä on löydettävissä runsaastikin, kunhan se osataan kerätä. Näin lausuaessaan Molander on olettanut myös muilla kuin itse tapahtumaa koskevilla yleisillä tiedoilla, kuten muiden hyväksikäytettyjen lasten kertomuksilla, olevan näyttöarvoa. Tällaista aineistoa on tässä artikkelissa käsitelty tuomarin esiyymärykkeseen liittyvinä seikkoina, joilla ei ole näyttöarvoa sellaisenaan mitään yksittäistä asiaa ratkaistaessa eikä niiden esittämistä todisteina yksittäisessä oikeudenkäynnissä tule sallia. Molander on painottanut myös esimerkiksi lapsen tunnereaktiota asiaa käsiteltäessä. Tällaiset reaktiot ovat kuitenkin usein monitulkintaisia ja riippuvaisia kertojan persoonallisuuden piirteistä, eikä reaktioista voida juurikaan tehdä suoraan syytettä tukevia tai horjuttavia johtopäätöksiä ilman oikeuspsykologista erityisasiantuntemusta eikä ilmeisesti senkään avulla.

Tuomitsemiskynnys ja oikeusvarmuus lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koske-
vissa asioissa on näytön laadun vuoksi puhuttanut jo pitkään sekä asiantuntijoita että
yleisöä meillä ja Ruotsissa⁴. Rikosprosessissa on perinteisesti korostunut vastaajan ja
julkisen vallan välinen suhde ja huolta on herättänyt erityisesti vastaajien oikeusturva.
Viime aikoina on yhä enenevässä määrin kiinnitetty huomiota myös uhrinäkökulmaan
ja rikosvastuun toteutumiseen⁵.

Jonkka on kirjassaan⁶ selostanut keväällä 1992 pidetyn päätöksenteko- ja proses-
sinjohtoseminaarin välitehtävän tuloksia. Seminaarilaisten arvioitavana oli tapaus,
jossa lapsella oli mustelmia reisissä ja pakaroissa ja inestistä esitettiin selvityksenä
lapsen tutkimuksen suorittaneen psykologin lausunto, joka päättyi siihen, että lasta oli
kosketeltu asiattomasti sukuelinten alueelta. Kaksi kolmasosa seminaarilaisista oli-
si hylännyt syytteen inestistä, mutta tuominnut epäiltynä olleen lapsen vanhemman
pahoinpitelystä, ja yksi kolmasosa olisi tuominnut sekä pahoinpitelystä että inestistä.
Seminaarilaisten vastauksissa oli viitattu eri vaihtoehtojen todennäköisyyksien ver-
tailuun. Syytteen hylkäämistä seminaarilaiset perustelivat sillä, että muutkin versiot
kuin syyttäjän esittämä olivat mahdollisia eikä niitä ollut voitu sulkea pois. Epäilty
oli vaihtoehtoisina tapahtumina viitannut pallomeressä leikkimiseen ja pinnasängys-
tä roikkumiseen. Seminaarilaiset tuomitsivat epäillyn, kun näyttö kokonaisuudessaan
puhui häntä vastaan eikä mikään viitannut muihin vaihtoehtoihin. Jonkan arvion mu-
kaan tuomarit, paitsi tulivat eri tavoin vakuuttuneiksi esitetystä aineistosta, hyväk-
sivät langettavaan tuomioon eri suuruisen epävarmuuden epäillyn syyllisyydestä eli
asettivat tuomitsemiskynnyksen eri korkeudelle.

Korkein oikeus arvioi ratkaisussaan 1993:95 myös näytön riittävyttä lapsen
kohdistuneessa seksuaalirikoksessa. Asiassa oli näyttönä lapsen kirjoittama kirje,
jossa tämä kertoi äidilleen teosta, sekä lapsen ja vastaajan kertomukset. Todistajana
kuultiin perheneuvolan psykologia, jonka mukaan lapsen tapa kertoa asiasta ja hänen

⁴ Aihetta käsiteltiin laajasti mediassa 1990-luvulla. Asian selvittämisessä käytettävien psykologisten
tutkimusten metodista ja luotettavuudesta vallitsi hyvin erilaisia asiantuntijanäkemyksiä. Oikeutta
käytiin virkavelvollisuuden sisällöstä eräässä seksuaalirikossyytteiden hylkäämiseen johtaneessa ta-
pauksessa asiantuntijalausuntoja antaneita terveydenhuollon ammattihenkilöitä vastaan. Ks. Helsingin
hovioikeuden tuomio 27.3.2002 nro 872 (R 00/437). Klami (DL 1993 s. 828) on pitänyt vastaajien
oikeusturvan kannalta ongelmallisena sitä, että asia jäisi psykologien ja lääkärin arvioitavaksi. Kysy-
mys asiantuntijatodistelun laadusta ja lapsen kertomuksen tulkinnasta on jälleen kesällä 2013 noussut
otsikoihin Ulvilan surmaoikeudenkäynnin uutisoinnin yhteydessä osoittaen, että ongelmia ei ole saatu
kokonaan ratkaistua. Ruotsissa käynnistettiin oikeuskanslerin aloitteesta vielä vuonna 2004 oikeustur-
vaprosjekti, jonka tuloksia on kommentoitu Svenssonin artikkelissa JT 2006–2007. Ks. varhaisemmasta
kirjoittelusta myös Klami 1993, Hallberg & Rigné, Diesen & Diesen, Liljenfeldt ja Gregow. Elokuvan
keinoin on tuotu esiin väärin rikossyytösten syntymekanismeja ja seurauksia esim. Shanley: Epäilty
2008 ja Vinterberg: Jahti, 2012.

⁵ Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämietintö lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen
2009:30. Honkatukia, Uhrin rikosprosessissa. Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu OPTL 252. Niemi-
Kiesiläinen 2004 (s. 100) toteaa rikosoikeuden tekijäkeskeisyydestä johtuvan rajoituksia sille, miten
teon konteksti voidaan ottaa huomioon. Hänen mukaansa rikoksen tekijän asema ja oikeudet sivuutta-
vat rikoksen uhrin aseman huomioon ottamisen, vaikka näin ei välttämättä tarvitsisi olla.

⁶ Jonkka, Todistusharkinnasta s. 160–165.

laatimansa kirjeen ulkoasu osoittivat, ettei lapsi ollut keksinyt asiaa. Korkein oikeus katsoi, ettei lääketieteellisen selvityksen puuttumisella ollut merkitystä, vaan juttu oli ratkaistava muun näytön, lähinnä asianosaisten kertomusten perusteella. Korkein oikeus arvioi ensin lapsen kertomuksen todistusarvon todeten lapsen ikänsä puolesta kyenneen kertomaan asiasta selvästi ja hän oli pysynyt johdonmukaisesti kertomuksessaan, jota hänen laatimansa kirje oli tukenut. Asiassa ei ollut tullut ilmi seikkoja, jotka olisivat osoittaneet tai antaneet aiheita epäillä lapsen valehdelleen tai halunneen vahingoittaa vastaajaa. Klami on kommentoinut tapausta todeten oikeaksi sen, että lapsen kertomusta tukevien apuseikkojen ollessa riittävän vahvoja langettava tuomio voidaan antaa myös ”sana sanaa vasten” -tilanteessa. Välttämättä ei siis vaadita lisätodistusfaktoja, jotka suoraan tukisivat lapsen kertomusta. Kuitenkin, kun asian selvittäminen oli viivästynyt eikä enää ollut ollut mahdollista kovinkaan tarkasti selvittää tapauksen taustoja ja yksityiskohtia, oli Klamin mukaan tällaisessa näyttötilanteessa ongelmallista, että korkein oikeus piti tiettyjä lapsen kertomusta tukeneita apufaktoja sellaisina seikkoina, että ne riittivät nostamaan kertomuksen todistusarvon näyttökynnyksen edellyttämälle korkealle tasolle.⁷

Jonkan kuvaaman prosessinjohtoseminaarin ja korkeimman oikeuden ratkaisun 1993:95 antamisen jälkeen lapsiin kohdistuneiden rikosten selvitysmenettely on kehittänyt. Meillä on annettu uudet suositukset lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittämisestä⁸ ja lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä on annettu määräykset lailla 1009/2008. Yliopistollisiin keskussairaaloihin on perustettu oikeuspsykiatrisia työryhmiä, jotka poliisin tai syyttäjän pyynnöstä antavat asiantuntijalausuntoja lapsen kertomuksen luotettavuudesta. Tätä artikkelia kirjoitettaessa on alkamassa sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämietinnössä 2009:30 ehdotettu niin sanottu lastentalokokeilu, jossa kaikki lapsen tueksi ja asian selvittämiseksi tarvittava asiantuntemus on koottu samaan paikkaan, joka ottaa vastuun rikoksen uhriksi epäillyn lapsen tukemisesta ja asian selvittämisestä.

Selvitysmenettelyssä tapahtuneesta edistyksestä huolimatta ratkaisuharkinta ja ratkaisun perustelevuus on yhä usein kuitenkin vaikeaa⁹. Hirvelä on väitöskirjassaan

⁷ Klami, DL 1994 s. 476.

⁸ Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen, Stakesin oppaita 55.

⁹ Epävarmuus oikeuspsykologisten tutkimustulosten luotettavuudesta ei ole vielä kokonaan poistunut. Diesen & Diesen (s. 159) ovat pitäneet selvitysmenettelyä yhä usein liian puutteellisena. STM:n edellä mainitun, vuonna 2009 työnsä luovuttanut työryhmä esitti muun muassa sellaisen koordinaatioryhmän perustamista, jonka tehtävänä olisi ohjeistaa, seurata ja kehittää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvien tutkimusten laatua. Asiantunteissa ja laadukkaissa oikeuspsykologisissa asiantuntijalausunnoissa valittu tarkastelunäkökulma on hämmentävän samanlainen kuin tuomarin oma todistusharkinta. Tuomari ei halua eikä voikaan ulkoistaa näytönarviointia psykologeille ja osaamiskeskuksille, joiden ammattitaitoa hänen samanaikaisesti tulee jatkuvasti arvioida ja epäillä. Miten ratkaisu sitten pitäisi perustella nojautumatta liikaa psykologin lausuntoon? Tuomareille annettu oikeuspsykologinen koulutus lisää epä tietoisuutta, kun todistajanhavaintojen ja -lausuntojen epäluotettavuus ja virhelähteet tulevat tieteellisesti vahvistetuksi. Suppea oikeuspsykologinen koulutus mahdollistaa myös sen, että tuomari luulee olevansa asiantuntija oikeuspsykologian alalla, vaikka hän on amatööri.

(Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa s. 515) vielä vuonna 2006 esittänyt toivomuksen, että tuomioistuimet parantaisivat tuomioittensa perusteluja.

Artikkelissa tarkastellaan todistusharkinnan tilaa tänä päivänä ja etsitään apua todistusharkinnan suorittamiseen ja tuomion perustelemiseen todistusoikeudellisista periaatteista, todistusteorioista ja oikeustapauksien analysoinnista. Ensin esitetään yhteenveto niistä apuvälineistä, joita todistusoikeudellisista käsitteistä ja todistusteorioista on todistusharkintaan saatavissa. Tämän jälkeen tarkastellaan käräjäoikeus- ja hovioikeustuomioiden perusteluja käytettyjen todistuskeinojen ja todistusharkinnan analysoimiseksi. Pyrin myös diskurssianalyttiseen tarkasteluun tehdäkseni havaintoja tuomitsemiskynnyksen asettamiseen ja todistusharkintaan vaikuttaneista taustaoletuksista tai arvostuksista sekä siitä, korostuuko asian arvioinnissa vastaajan oikeusturva (oikeusvarmuus) vai rikosvastuun toteutumisen intressi¹⁰.

Myönnetyn tutkimusluvan nojalla tarkasteltavaksi valikoitunut oikeustapausaineisto käräjäoikeuksista ja yhdestä hovioikeudesta ei ole tilastollisesti edustava, vaan enemmänkin luonteeltaan yksittäinen kvalitatiivinen näyte, joka on kerätty sattumanvaraisesti. Kaikki tapaukset on ratkaistu viimeisten viiden vuoden aikana eli sen jälkeen, kun Hirvelän väitöskirja on julkaistu. Tapausten kirjo on riittävä, jotta on mahdollista vertailla kertynyttä todistusaineistoa, todistusharkinnassa käytettyä metodologiaa ja tuomitsemiskynnyksen asettamista erityyppisissä tapauksissa. Erityistä huomiota oikeustapausreferaateissa on kiinnitetty myös osaamiskeskuksen tai oikeuspsykiatrisen työryhmän lausunnon sisältöön. Oikeustapauksissa tulee ilmi myös tavallisimmat näiden asioiden ratkaisemiseen liittyvät muut todistusoikeudelliset ongelmakohdat. Myönnetyn tutkimusluvan ehtojen mukaisesti salassa pidettävistä asiakirjoista ilmenevä tieto on tutkimusraportissa esitettävä niin, että asianosaiset ja heitä koskevat arkaluonteiset tiedot eivät ole tutkimuksesta tunnistettavissa. Tunnistamisen vaikeuttamiseksi ratkaisuja on selostettu artikkelissa karkeistettuina eikä myöskään julkisista ratkaisuista esitetä lähdeluettelossa diaaritunnisteita.

---

¹⁰ Ks. diskurssianalyysistä Niemi-Kiesiläinen, Honkatukia, Karma ja Ruuskanen, Oikeuden tekstit diskursseina s. 9–19. Diskurssianalyysillä haetaan tekstin taustalla vaikuttavia julkilausumattomia oletuksia ja käsitteitä. Ruuskanen (s. 50) mukaan diskurssianalyysin avulla haetaan vastauksia sellaisiin kysymyksiin kuin mitä instituutiota diskurssit vahvistavat, mitä tai keitä ne pyrkivät hiljentämään, kenen etuja ne palvelevat. Tekstit voidaan myös nähdä diskursseina, joissa sosiaalista todellisuutta konstruoidaan. Ruuskanen (s. 58) toteaa, että tuomioistuimen ratkaisutoiminta on avoin hermeneuttinen kehä, jossa tulkitsemisprosessi ei ala tyhjiöstä, vaan oikeudellisesta esiyymmärryksestä. Tulkinta on esiyymmärryksen värittämää ja ratkaisujen ymmärtämisessä on yritettävä pureutua niihin vaikuttaneisiin kulttuurisiin taustoihin. Karma (s. 75) toteaa, että tuomioistuinratkaisujen perustelujen välittämä virallisen totuuden yksinäisyys saattaa tuntua usein keinotekoiselta, sillä erilaisista tulkintahorisonteista käsin tapahtumia tulkitsevat yksilöt saattavat päätyä samaan lopputulokseen erilaisista syistä. Niemi-Kiesiläinen (rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta s. 21) toteaa, että diskurssianalyysi tekee mahdolliseksi tekstien sisäisten ja keskinäisten ristiriitaisuuksien tulkitsemisen eri diskurssien ilmentymisiksi ilman, että yritettäisiin keinotekoisesti pakottaa niitä yhtenäisen teoreettisen selityksen alle. Niemi-Kiesiläinen on teoksessaan osoittanut, miten tietyt lainsäädännölliset ratkaisut ja systeemiset valinnat ovat paradoksaalisesti vaikuttaneet parisuhdeväkivallan uhrien asemaan toisin kuin oli tarkoitettu.

2. Todistelusta ja todistusteorioista

Rikosoikeudenkäynnissä viralliseksi tavoitteeksi asetetaan yhä totuuden selvittäminen ja asian ratkaiseminen sen mukaisesti. Empiristi John Lockelle totuudessa ei ollut kysymys absoluuttisen varmuuden alueelle kuuluvasta seikasta, vaan korkeimmasta mahdollisesta todennäköisyydestä. Oikeudenkäynnissä saavutettavan totuuden myönnetään tosiasiaassa olevan usein vain jonkinlainen likiarvo aineellisesta totuudesta¹¹. Puhutaan prosessuaalisesta totuudesta. Täyden varmuuden saavuttamista oikeudenkäynnissä saatetaan pitää mahdottomana ja sen tavoitteluakin jopa turhana.¹²

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:n 1 momentissa on vapaata todistusharkintaa koskeva säännös, jonka mukaan oikeuden tulee, harkittuaan huolellisesti kaikkia esiin tulleita seikkoja, päättää, mitä asiassa on pidettävä totena. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan tuomio on perusteltava. Perusteluista on ilmentävä, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riittävä seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

Syyttäjän on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisesti näytettävä syyte toteen. Tuomitseminen edellyttää täyttä näyttöä niin, että tuomarin täytyy olla vakuuttunut syytetyn syyllisyydestä. Rikosasiassa vaaditulla täydellä näytöllä tarkoitetaan eräänlaista korkeamman asteen todennäköisyyttä eli sellaista todennäköisyyden määrää, joka riittää tekemään järkevän ja tunnollisen henkilön vakuuttuneeksi tosiseikan olemassaolosta¹³. Tuomitsemiskynnys rikosasioissa on varsin korkea. Lähtökohtana on syyttömysolettama eikä toisaalta syytettyä voida pitää syyllisenä vielä silloin, kun hänen syyllisyydestään on esitetty vahvempi (todennäköisempi) näyttö kuin hänen syyttömyydestään. Pelkästään se, että asianomistaja on uskottava, ei välttämättä riitä täydeksi näytöksi rikosasiassa. Lisäksi in dubio pro reo -säännöstä seuraa, että epävarmassa tapauksessa ratkaisu tulee tehdä puolustuksen hyväksi.¹⁴

Oikeuskirjallisuudessa on korostettu erityisesti lapsiin kohdistuneiden seksuaalija väkivaltarikoksien arvioinnissa todisteiden luokittelua ennen niiden todistusarvon määrittämistä ja todisteiden huolellista arviointia yksitellen¹⁵. Tämän vuoksi on tarpeen tarkastella todisteiden luokittelutapoja todistusteorioissa.

¹¹ Tuomioistuininlaitoksen kehittämiskomitean mietintö 2003 s. 163–164.

¹² Karma s. 65–66.

¹³ Heinonen, Lakimies 1980 s. 325. Nykyisin tätä vakaumusteoriaa pidetään liian epämääräisenä subjektiivisuuden vuoksi, sillä vakaumuksen erottaminen pelkästä intuitiivisesta tietämyksestä ei ole helppoa. Ks. Virolainen ja Martikainen s. 291.

¹⁴ Virolainen ja Martikainen s. 292.

¹⁵ Sutorius & Kaldal s. 310, Niemi-Kiesiläinen, parisuhdeväkivalta s. 391. Todisteita yksittäin arvioitaessa vältetään riski jonkin seikan merkityksen yli- tai aliarvioimisesta. On myös arveltu, että näyttökynnys eräissä rikoslajeissa voi nousta kohtuuttoman korkealle, jos kaikkea näyttöä ei avoimesti arvoteta.

– *Suora näyttö, aihetodisteet ja apuseikat*

Rikosprosessissa esitettävä *suora näyttö* todistaa suoraan jostain oikeustosituksesta. Väkivalta- ja seksuaalirikoksissa tällaisia todisteita voivat olla asianosaisten omien kertomusten lisäksi todistajien suorat havainnot tapahtumista. Asianomistajan fyysiset vammat voinee väkivalta- ja seksuaalirikoksissa luokitella myös suoriksi todisteiksi¹⁶, vaikkakin ne yhdistyvät tekoon vain kokemussääntöjen avulla arvioituina. *Aihetodistelussa* todiste puolestaan todistaa teemasta vain välillisesti. Aihetodisteina lapsen kohdistuneissa seksuaali- ja väkivaltarikoksissa voi pitää motiivia (pedofiilisuus tms.), uhkauksia ja myöhempiä tapahtumia (lapsen fyysinen tai psyykinen oireilu)¹⁷. *Apuseikat* puolestaan ovat seikkoja, jotka kertovat jotain todisteiden todistusarvosta (esimerkiksi todistajan näkökyky, valaistus jne.). Koska lapsen kohdistuneissa seksuaali- ja väkivaltarikoksissa suoria todisteita on usein vain vähän, ovat aihetodisteet ja asiantuntija-arviot lapsen kertomuksesta tärkeitä todisteita. Asiantuntijalausunnat ja arviot on kuitenkin muistettava pitää vain todistusoikeudellisen luokittelun mukaisesti apuseikkoina, ei suorina todisteina tapahtumista¹⁸.

– *Todisteiden yhteisvaikutus*

Ketjutodistelusta on kyse silloin, kun kaksi tai useampi todistusosiseikka muodostaa keskenään todistusketjun siten, että kukin edellä olevista lenkeistä on todistusosiseikka seuraavalle lenkille ja samalla todistusteema edeltävälle lenkille. Todistusketjun näyttöarvo on sitä alhaisempi, mitä pitempi todistusketju on, eikä koko ketjun todistusarvo voi olla ketjun heikoimman lenkin todistusarvoa korkeampi. Näytön sanotaan olevan *rakenteellista*, kun todistusosiseikkojen merkitys avautuu vasta tarkasteltaessa niitä yhdessä muidenkin seikkojen avulla muodostuvassa kokonaiskuvassa: kyse on eräänlaisesta palapelijattelusta, jossa välittömän näytön puute tai sen heikkoudet pyritään kompensoimaan esimerkiksi hakemalla apu- tai todistusosiseikoille tulkinallista merkitystä tapahtumaa edeltäneistä tai seuranneista tosiseikoista, jotka eivät itsessään todista suoraan todistusteemasta.¹⁹ Todisteiden *rinnakkais- tai yhteisvaikutus* tarkoittaa sitä, että todisteet ovat toisistaan riippumattomia ja todistavat yhdensuuntaisesti samasta teemasta. Tällöin tietyn todisteen alhainenkin todistusarvo tukee samansuuntaisen todisteen todistusarvoa. *Erisuuntaisten todisteiden vastavaikutusta* on kolmenlaista. Ensinnäkin vastavaikutus voi ilmetä päänäytön kausaalisenä tai loogisena epävarmuutena tai mahdottomuutena. Toiseksi vastaanäytön tarkoituksena voi olla vaihtoehtoisen selityksen esiin tuominen päänäytön kohteena olevalle tapahtumalle. Kolmanneksi vastaanäytön tarkoituksena voi olla pyrkiä heikentämään teeman tueksi esitetyn todisteen normatiivista merkitystä.²⁰

¹⁶ Sutorius & Kaldal s. 310.

¹⁷ Sutorius & Kaldal s. 309.

¹⁸ Sutorius & Kaldal s. 310.

¹⁹ Leidhammar & Lindkvist s. 20, Virolainen & Martikainen s. 284, Pölönen, s.114–115, Virolainen ja Martikainen toteavat, että tuomarit käytännössä arvioivat usein näyttöarvon liian korkeaksi eli aliarvioivat ketjua heikentävien lenkkien merkitystä.

²⁰ Virolainen ja Martikainen s. 283–285.

– Kokemussäännöt

Yleinen kokemussääntö on väite siitä, että jokin ilmiö tuottaa tietyllä todennäköisyydellä toisen ilmiön eli että kyseisillä tosiseikoilla on keskinäinen riippuvuussuhde²¹. Inhimillistä käyttäytymistä ja muita *common sense* -kokemussääntöjä rasittaa epämääräisyys ja tulkinnanvaraisuus. Tämä selittää sen, miksi eri tuomioistuinten on mahdollista päätyä saman todistusaineiston varassa ja samoilla ratkaisuedellytyksillä erilaisiin, jopa päinvastaisiin tosiseikastotulkintoihin. Jos tilanteeseen soveltuvaa yleistä kokemussääntöä ei ole tiedossa, tuomari voi ratkaisupakosta johtuen konstruoida tapauksen tietojen perusteella *optimaalisen tai fiktiivisen kokemussäännön*, joka perustuu tapauksen kokonaisarviointiin siten, että tapahtumille saadaan looginen ja uskottava selitys: optimaalisen kokemussäännön tulisi selittää mahdollisimman monta tapahtuman momenttia²². Tällaisten kokemussääntöjen aivan ilmeinen vaara on ne, etteivät ne perustu tieteellisiin menetelmiin, ja niiden oikeellisuus jää siten todellisuudessa testaamatta.

Erityisen kokemussäännön tuntemiseksi edellytetään puolestaan erityistietoja ja -taitoja. Oikeudenkäynnissä asiantuntija²³ tekee selkoa esimerkiksi lääketieteen alaan kuuluvista kokemussäännöistä, mutta myös tutkimuksessa havaitsemistaan tosiseikoista (OK 17:50)²⁴. Lapsiin kohdistuneissa seksuaali- ja väkivaltarikoksissa todistusaineistossa on tyypillisesti sekä lääkärinlausunto kliinisestä tutkimuksesta että lausuntoja lapsen psyykkisestä tilasta ja lapsen kertomuksen luotettavuudesta.

– Todistusteoriat

Skandinaavisessa todistusteoriassa vallitsevassa Ekelöfin *ns. todistusarvometodissa* todennäköisyyden arviointi suunnataan yksittäisen todisteen ja teeman väliseen suhteeseen. Lähtökohtana on sen selvittäminen, vallitseeko todisteen ja teeman välillä kausaalinen todistussuhde eli todistaako todiste teemasta. Todistusarvometodia sovellettaessa harkitaan, millä todennäköisyydellä teeman voidaan arvioida aiheuttaneen käsillä olevan todisteen. Rikosjutuissa on todistusarvometodia pidetty *ns. teemamethodia* realistisempänä mallina arvioida näyttöä, koska se ottaa huomioon käytettävissä olevan todistusaineiston rajallisuudesta aiheutuvan teemaa koskevan epävarmuuden. Myös epäillyn oikeusturvan kannalta arvometodia on pidetty perustellumpana tarkas-

²¹ Pölönen s. 118.

²² Pölönen s. 121.

²³ Tieteellinen asiantuntemustieto tarkoittaa olosuhteisiin nähden parhaalla tunnetulla tavalla systemaattisesti koottua tietoa, jonka tarkoitus on olla avoimen kritiikin kohteena. Tiedon tieteellisyyden keskeinen kriteeri on se, ettei se ole uskon asia, vaan tapa ja aineisto, jolla tiettyyn käsitykseen on päästy, on läpikotaisin tarkasteltavissa ja kritisoitavissa. Tieteilijää koulutetaan muistamaan, että hän voi olla väärässä ja että hän tietää vähän. Lauerma s. 53.

²⁴ Todistelutoimikunnan ehdotuksessa uuden OK 17:34:n mukaan asiantuntijaa kuultaisiin erityisiä ammattitietoja vaativista kokemussäännöistä sekä niiden soveltamisesta asiassa ilmenneisiin seikkoihin. Ks. Myös Pölönen s. 103.

telutapana, koska sen mukaan todistusaineiston näyttöarvo antaa teeman (rikoksen) todennäköisyydestä vain tietyn minimiarvon, mikä estää arvioimasta epäillyn syyllisyyttä koskevaa todennäköisyyttä esitetyn näytön perusteella liian suureksi²⁵. Todistusarvometodin pohjalta Suomessa kehiteltiin 1980-luvulla niin sanottuja frekvenssimalleja, jotka perustuivat todisteille matemaattisesti laskettaviin todistusarvoihin.²⁶ Niiden merkitys käytännössä tyrehtyy siihen, ettei todisteille ole selkeästi annettavissa matemaattisia arvoja. Teemametodi on käytössä riita-asioissa ja siinä todistusarviointi on kahdensuuntaista.

Christian Diesenin väitöskirjassaan esittelemä *hypoteesimetodi* perustuu vaihtoehdoisten hypoteesien poissuljentaan, jossa todistusharkinnan lähtökohtana on testata, muodostaako esitetty ja alustavasti jo selvitetty todistusteema ainoan järkevän selityksen (vaihtoehdon) jutun todistusaineistolle. Teemaa pidetään näytettynä, jos muut vaihtoehdot eivät selity tapahtumalle voidaan sulkea pois. Jos taas mainittu poissulkeminen ei onnistu, on syyte hylättävä. Vaihtoehdoisen hypoteesin tulee olla järkvyä ja vartenotettava eli sille tulee löytyä tukea jutun todistusaineistosta ja vaihtoehdo tulee voida esittää juridisena todistusteemana. Näytönarviointi perustetaan todisteiden yhteisvaikutukseen, teemaa koskevaan kokonaisnäyttöön. Diesenin metodi ottaa huomioon todistusaineiston kattavuuden (robusthet) tai puutteellisuuden vaikutuksen näytön arvioinnissa. Todistusharkinnassa tehtävien johtopäätösten todennäköisyys tai varmuus ei riipu pelkästään käytettävissä olevien todisteiden luotettavuudesta (laadusta), vaan myös todistusaineiston kattavuudesta (laajuudesta).

Diesenin metodissa abstrakti selvittämisstandardi määräytyy sen perusteella, kuinka laajaa selvitystä esillä olevan kaltaisessa rikostapauksessa yleensä edellytetään. Konkreettinen selvittämiskynnys määräytyy paitsi vertaamalla sitä vakavuusasteeltaan kyseisen juttutyyppin selvitysasteelle asetettaviin vaatimuksiin eli abstraktiseen selvittämisstandardiin, myös sen mukaan, miten syytetty suhtautuu syytteeseen ja millä perusteella hän kiistää syytteen. Rikoksen selvittämisen monimutkaisuus ja vaikeusaste sekä konkreettisen tapauksen erityispiirteet vaikuttavat selvittämiskynnykseen. Jutussa on oltava niin kattava selvitys, että sen perusteella on mahdollista testata juuri asianomaisessa jutussa mahdollisesti kysymykseen tulevia vaihtoehdoisia hypoteeseja.²⁷ Jos syyttäjän näyttö vaikuttaa sinänsä riittävältä, tuomioistuimen on kontrolloidakseen sanotun johtopäätöksen pitävyyttä konkretisoitava mahdollisia vaihtoehdoisia hypoteeseja syytetyn esittämien väitteiden ja mahdollisen vastanäytön sekä tarvittaessa myös viran puolesta muun todistusaineiston puitteissa.

²⁵ Niemi-Kiesiläisen mukaan parhaiten näytön arviointiin perheen sisäisissä väkivaltarikoksissa näyttää soveltuvan todistusarvometodi, joka korostaa kaikkien todisteiden näyttöarvon yksittäistä huomioon ottamista. Koska metodi sisältää myös menetelmän, joka estää toisistaan riippuvaisten todisteiden kumuloituvan vaikutuksen, se näyttäisi johtavan luotettavimpaan ja kontrolloiduiimpaan näytön arviointiin. Niemi-Kiesiläinen, Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta, s. 368–369.

²⁶ Sorvettula, Klami, Rahikainen s. 95.

²⁷ Virolainen ja Martikainen, em teos s. 294–296.

On väitetty, että Diesenin hypoteesimetodin soveltaminen johtaisi tietyissä rikostyypeissä näyttökynnyksen tuntuvaan kohoamiseen. Tällaisiin rikosasioihin kuuluisivat perheväkivaltajutut ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat tapaukset. Diesenin mukaan lapseen kohdistuvissa seksuaalirikoksissa syyksilukevan tuomion edellytyksenä on, että voidaan sulkea pois mahdollisuus siitä, että tekijä on joku muu kuin syytetty sekä se mahdollisuus, että lapsen kertomus ja syyte eivät kuvaa samaa tapahtumaa. Toisaalta on esitetty, etteivät tuomioistuimet juurikaan käyttäisi hypoteesimallia näitä rikoksia arvioitaessa ja että käytössä olisivat sen sijaan arviointimallit, jotka nekin perustuvat viime kädessä näytön arvioinnin kokonaisvaltaisuudelle.²⁸

Lainpelto toteaa, että ratkaisun perustaminen puutteelliseen asian selvittämiseen ja siten myös puutteellisiin todisteisiin on moitittavaa sekä tieteellisestä että moraalista näkökulmasta. Syyksilukeva ratkaisu voi kuitenkin perustua myös vain yhteen todisteeseen, jonka on kuitenkin oltava paitsi relevantti, myös täysin luotettava esitettyjen apufaktojen valossa.²⁹

Jonkka toteaa, että kausaalinen näyttö on tavallisesti selvästi vakaampaa kuin rakenteellinen (kokonaisvaltaisesti arvioitu) näyttö. Mahdollisen uuden todisteen ei nimittäin voida odottaa muuttavan sitä yhtä herkästi kuin sellaista näyttöä, jonka vakuuttavuus perustuu pääasiallisesti sen sisäiseen koherenssiin. Vaarana on, että todisteita tulkitaan kokonaiskuvaan sopiviksi. Tällöin voi jäädä huomaamatta, että kullekin tosiseikalle voi olla myös muita selityksiä kuin kokonaisvaltaiseen tarkasteluun perustuvan tapahtumahypoteesin tarjoama selitys. Jonkan mukaan on ilmeistä, että todistusharkinnassa tarvitaan sekä kokonaisvaltaista että erittelevää tarkastelutapaa. Testiluontoisesti kutakin seikkaa olisi hänen mukaansa arvioitava myös erillään muusta aineistosta eli irrallaan kokonaisvaltaisesta selitysmallista.³⁰

Norjalainen Eivind Kolflaath toteaa, että vastuulliseen näytönarviointiin tarvitaan muutakin kuin tuomarin tervettä järkeä, joka ei sellaisenaan riitä arvioimaan todistelun psykologisia virhelähteitä eikä antamaan keinoja niiden eliminoimiseen näytönarvioinnista. Kolflaath toteaa, että todennäköisyysteoreettiset todistusoikeudelliset teoriat voidaan nähdä pyrkimyksenä tehdä näytönarvioinnista tieteellistä. Kolflaath pitää näytön kokonaisarviointia tärkeänä ja rationaalisenä osana todisteiden arvioinnissa. Todisteiden arvioinnissa on kuitenkin usein kysymys matematiikan, luonnontieteiden tai yhteiskuntatieteiden alaan kuuluvista kysymyksistä, joiden arviointiin oikeustiede ei ole erityisen hyvin kouluttanut tuomareita. Näytönarvioinnin tieteellistämässä onkin Kolflaathin mukaan kysymys siitä, että arvioinnissa käytetään matemaattisia, luonnontieteellisiä ja yhteiskuntatieteellisiä metodeja.

²⁸ Virolainen ja Martikainen em. teos s. 305 ja 307, Niemi-Kiesiläinen s. 365, Vihriälä s. 301, Hirvelä s. 522. Tällaisiin kokonaisvaltaisiin näytönarviointimalleihin kuuluvat muun muassa *induktiivinen metodi, story-malli, parhaan selityksen etsimismalli ja strukturaalinen menetelmä*. Näissä malleissa näytön arviointi lähtee siitä, että yksittäisen todisteen ja teeman suhde on usein heikko ja yksittäisenä merkityksetön, mutta se tulee mielekkääksi ja saa selityksen asetettuna muun todistusaineiston yhteyteen.

²⁹ Lainpelto s. 273, 148–151.

³⁰ Jonkka, Todistusharkinnasta s. 112–113, Ks. myös Hirvelä s. 523.

Kolflaath toteaa tutkimuksensa perusteella, että useimmat tuomarit asettanevat näytönarvioinnissa lähtökohtalettamuksiksi, että 1) todistaja, jolla ei ole intressiä asian lopputulokseen, ei tietoisesti anna väärää todistajankertomusta; 2) poliisiviranomaisten oikeudessa esittämät selvitykset ovat oikeita; 3) asiantuntijoiden lausunnot ovat virheettömiä; 4) tekniset todisteet on selvitetty huolellisesti ja 5) aiemmat tuomiot ovat oikeita. Näistä olettamuksista tuomari Kolflaathin mukaan poikkeaa vain, jos asiassa ilmenee selviä viitteitä olettaman virheellisyydestä käsiteltävänä olevassa asiassa.³¹ Itsestään selvää on, että lähtökohtalettamat voivat olla virheellisiä myös silloin, kun asiassa puuttuu viitteitä tästä.

Kolflaath toteaa myös, että lakimiehet ovat tottuneita pilkkomaan todellisuutta palasiin ja sovittamaan näitä todellisuuden kappaleita oikeusnormien vaatimuksiin. Pilkkomisesta voi kuitenkin johtua, että näkemys kokonaisuudesta samalla häviää. Vaihtoehto pilkkomisen kaltaiselle atomistiselle lähestymistavalle on holistinen tapa arvioida oikeudellisesti relevantteja vaihtoehtoisia selitysmalleja. Holistisessa lähestymistavassa arvioidaan ensinnä, onko selitysmalli itsessään kokonaisuus, minkä jälkeen jokaista todistetta arvioidaan yksitellen kokonaisuutta vasten. Kolmanneksi edellytetään, että selitysmallia arvioidaan koko näytön valossa.³² Selitysmallin uskottavuutta puolestaan arvioidaan ensin siitä näkökulmasta, miten selitysmalli itsessään toimii selityksenä syytteen tapahtumakuvaukselle tai syytetyn esittämälle vaihtoehtoiselle syyttömyyttä koskevalle väitteelle. Tämä lisäksi, edellisen vastakohtana, arvioidaan selitysmallia todistelun valossa. Selityksen uskottavuudessa on siten toisaalta kysymys selitysmallin rakenteesta ja toisaalta sen sisällöstä. Uskottavalta selitysmallilta edellytetään sisäistä eheyttä. Tällä tarkoitetaan paitsi, ettei selitysmallissa ole sisäisiä ristiriitoja myös, että se on kronologinen. Selityksen koherenssia heikentää, että sen elementit ovat ristiriitaisia tai että jollain elementillä on epäselvä asema selitysmallissa. Samoin koherenssia heikentää se, että selitysmallissa on aukkoja. Uskottavalta selitysmallilta edellytetään sisäisen eheyden ohella, että se vastaa käsitystä siitä, miten asiat yleensä etenevät. Selitysmallin uskottavuutta heikentävät epätyypilliset elementit tai epärealistisuus esimerkiksi ajan kulumisen suhteen.³³

Välttämättömänä Kolflaath pitää holistista lähestymistapaa atomistisen lähestymistavan lisäksi. Vaarana myös Kolflaath pitää sitä, että irrottaudutaan liikaa itse todistelusta ja että sivuutetaan kokonaisvaltaiseen selitysmalliin sopimattomien todisteiden merkitys.³⁴ Tuomitsemiskynnyksen Kolflaath muotoilee niin, että vastaaja voidaan tuomita vain, jos on yksi tai useampi todennettu olosuhde tai seikka, jotka olisivat mahdottomia selittää, jos vastaaja olisi syytön ja ettei ole yhtään sellaista todennettua olosuhdetta tai seikkaa, jotka olisi mahdotonta uskottavasti selittää, jos vastaaja on syyllinen.³⁵

³¹ Kolflaath 2013 s. 86–87.

³² Kolflaath 2013 s. 96–97.

³³ Kolflaath 2013 s. 119–140.

³⁴ Kolflaath 2013 s. 157, 160–163.

³⁵ Kolflaath 2011 s. 173–174 ja 2013 s. 18–39.

Todistusteorioiden käytännöllisestä merkityksestä on oikeuskirjallisuudessa esitetty kahdensuuntaisia arvioita. Virolaisen ja Martikaisen mukaan metodit tarjoavat rationaalisia ajattelumalleja, joiden avulla voidaan välttää se, että todistusharkinta perustuisi yksinomaan intuitiiviseen kokonaisnäkemykseen esitetystä todistelusta³⁶. Keskustelu todistusteorioista on jatkunut samankaltaisena jo pitkään.

Heinonen toteaa artikkelissaan vuonna 1980, että vuosia jatkuneessa tuomitsemistoiminnassa kehittyi taipumus tyytyä yhä enemmän todennäköisyyteen ja luopua varmuudesta. Tuomitsemisen edellyttämä selvyys, tietoisuus varmuudesta, ei Heinosen mukaan kuitenkaan ole korkeamman asteen todennäköisyyttä. Varmuus on hänen mukaansa päinvastoin vakaumus välttämättömästä kausaalista yhteydestä, toisenlaisen tapahtumisen mahdottomuudesta. Varmuus sulkee pois kaikki toisenlaisen tapahtumainkulun mahdollisuudet. Samanaikaisesti, Heinosen toteamalla tavalla, käytettävissä olevat näyttökeinot eivät pysty välittämään tuomioistuimelle varmaa tietoa samalla tavalla kuin esimerkiksi omakohtainen tapahtumien havainnointi tai autenttinen tekninen materiaali. Vapaa todistusten harkinta on Heinosen mukaan välttämätöntä sen takia, että eri todistuskeinojen todistusarvoa ei voida vakioida eikä eri todistuskeinojen käyttöä ole syytä tarpeettomasti rajoittaa. Vaarallista vapaa todistusharkinta on puolestaan siksi, että syyllisyyskysymyksen ratkaiseminen jää viime kädessä tuomarin henkilökohtaisen harkinnan varaan eikä harkintaa voida sitoa kovinkaan tehokkaasti oikeusnormeilla. Jos esitetty näyttö antaa tuomarille varmuuden syyllisyydestä, voidaan lopputulokseen pääymistä kuvata päättelyksi, joka ilmenee tuomion perusteluista. Ratkaisu voidaan perustella loppuun saakka, jos se perustuu yhteen ratkaisevana pidettävään todistuskeinoon, kuten silminnäkijätodistajan kertomukseen. Erilaiseksi ratkaisun perusteleva muuttuu, jos mikään todistuskeino ei yksin ole ratkaiseva, mutta on kertynyt erilaista yhdensuuntaista aineistoa, jonka perusteella tuomari päätyy tuomitsemiseen. Tällaisessa tilanteessa ratkaisua ei voida loppuun asti perustella ja se perustuukin paitsi päättelyyn myös intuitioon. Tuomarin intuitio on sitä varmemmalla pohjalla mitä enemmän hänellä on arvostelukykyä, yleistä ihmistuntemusta ja kokemusta. Jos esitetty näyttö taas jää niin vähäiseksi tai epämääräiseksi, ettei edes intuitio toimi, tuomitsemiskynnystä ei selvästikään ylitetä. Jos esitetyn näytön perusteella ei voida päästä suoranaiseen varmuuteen syyllisyydestä, mutta näytön avulla riidattomasti saavutetaan niin suuri todennäköisyys syyllisyydestä, ettei objektiivisesti näyttöä arvioiden epäilyksiä jää, ei erityisempiä ongelmia tuomitsemisesta jää. Jos taas näyttöä on suhteellisen vähän, mutta tuomari intuitionsa avulla kuitenkin päätyy siihen, että syytetty on syyllinen, ollaan tekemisissä ongelmallisimman tapausryhmän kanssa. Ei ehkä riitä, että on itse valmis hyväksymään tuomitsemisen. Se täytyy olla perusteltavissa ja selitettävissä siten, että muutkin oikeudenkäyntiin

³⁶ Virolainen ja Martikainen s. 281.

osallistuneet henkilöt voivat vakuuttaa kannanoton takana olevan harkinnan käytön objektiivisuudesta. Nimenomaan rajatapauksissa mahdollisimman avoimet perustelut voisivat karsia esimerkiksi sellaisen piilovaikuttajan kuin syytetyn rikosrekisterin vaikutuksen näyttökysymyksen ratkaisuun.

Lehtimaja puolestaan kertoo vastauksessaan Heinosen artikkeliin suhtautuneensa aina epäluuloisesti ajatukseen, että aineellisen totuuden selvittämistä olisi pidettävä rikosasiassa tapahtuvan todistelun ensisijaisena tavoitteena. Aineellisen totuuden selvittämiseksi välttämätön vapaa todistusharkinta rakentuu hänen mukaansa viime kädessä subjektiiviselle intuitiolle, johon taas turvaudutaan nimenomaan silloin, kun kannanottoa ei voida empiirisesti perustella loppuun asti. Lehtimajan mukaan puhumalla aineellisen totuuden sijasta prosessuaalisesta totuudesta olisi helpompi suhteuttaa totuudentutkimistavoite rikosprosessin muihin arvoopäämääriin, kuten syytetyn oikeusturvaan. Prosessuaalinen totuus on puhtaasti normatiivisen järjestelmän tuotos: todistelusääntöjen puitteissa esitetyn luvallisen näytön pohjalta muodostunut vakaumus siitä, mitä osia syytteestä voidaan katsoa oikeudenkäynnissä selvitetynsi niin perusteellisesti, ettei niistä jää järkevää epäilyä. Sen rinnalla on täysin yhdentekevää, mitä todellisuudessa on tapahtunut.

Tuomitsemiskynnykseen voitaisiin välillisesti vaikuttaa puuttamalla todistuskeinoja sääteleviin normeihin ja ankaroitamalla todistelun sallittavuussääntöjä (todistamiskieltoja). Todistelu ja todisteiden harkinta rönsyilee Lehtimajan mukaan nykysuomalaisessa rikosprosessissa liian vapaana. Asian korjaamiseksi ei riitä, että intuitiivisia päätöksiä pyritään jälkikäteen perustelemaan erilaisia todistusperusteita luettelemalla. Olisi keskusteltava vakavasti rikosoikeudenkäynnin arvoopäämääristä ja normitettava todistusoikeus niiden mukaisesti. Lehtimajan käsityksen mukaan rikostuomarin pitäisi keskittyä oikeusturvan antamiseen ja jättää ”aineellisen totuuden” etsiminen filosofiille, historian tutkijoille ja Bolivian salaiselle poliisille.³⁷

3. Todistusharkinta korkeimman oikeuden ratkaisuisa Suomessa ja Ruotsissa

Tätä artikkelia varten ei ole selvitetty systemaattisesti korkeimman oikeuden ratkaisuisaan suorittamaa todistusharkintaa. Korkeimman oikeuden ratkaisujen merkitys alempien oikeuksien ratkaisukäytäntöön todistusharkinnan osalta on lähinnä esimerkinomainen³⁸. Vakavaa rikosta koskeva vaikea todistusharkinta on ollut arvioitavana ainakin seuraavissa ratkaisuisa.

³⁷ Lehtimaja, Lakimies 1981 s. 170–174.

³⁸ Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisut voidaan luokitella deklaratorisiin ja demonstratiivisiin. Deklaratoriset prejudikaatit tarjoavat oikeusohjeen, kun taas demonstratiiviset prejudikaatit eivät ilmaise mitään tiettyä oikeusohjetta, vaan toimivat lähinnä esimerkkeinä ratkaisuharkinnassa kyseisen kaltaisessa tapauksessa huomioon ainakin otettavista seikoista ja ne havainnollistavat ja valaisevat tiettyä kysymyksenasettelua.

Ratkaisussa 2007:100 oli kysymyksessä törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, jossa isän väitettiin kosketelleen 5-vuotiaan pojan sukuelintä ja tyydyttäneen itsensä pojan nähden. Rikosepäily oli herännyt, kun äitinsä luona asunut poika oli ollut kiinnostunut omasta sukuelimestään ja kosketellut sitä itsetyydytykseltä vaikuttaneella tavalla todeten isänkin tekevän niin. Lastenpsykiatrian poliklinikalla suoritetun yksilötutkimuksen perusteella annetussa lausunnossa epäilyä seksuaalisesta hyväksikäytöstä pidettiin vahvana. Terveysturvakeskus totesi sille tehdyn kantelun johdosta, että tutkimuksen suorittamisessa oli useita virheitä ja puutteita. Haastattelutilanteessa oli muun muassa toistuvasti esitetty lapselle johdattelevia kysymyksiä. Tutkimuksen suorittanut lääkäri oli häntä oikeudessa kuultaessa kertonut pitävänsä lapsen kertomusta totena muun muassa sen perusteella, että lapsi oli ilman johdattelevaa sanonut tietävänsä käyntinsä johtuvan isän häneen kohdistamasta koskettelusta ja että lapsi oli useaan kertaan sanonut lääkärille puhuvansa totta. Korkein oikeus totesi tutkimuksessa todettujen puutteiden heikentävän yksilötutkimuksen näyttöarvoa syytettä tukevana todisteluna. Sillä, että lapsi oli tiennyt lääkärin luona käyntinsä syyn ja vakuuttanut puhuvansa totta, ei ollut näyttönä merkitystä tai ainakaan suurta arvoa. Lapsen lausumista oli näyttönä vain videotallenne ja se, mitä todistajat olivat kertoneet hänen sanoneen. Vastaajalla ei ollut ollut tilaisuutta esittää lapselle kysymyksiä. Lapsen omaa kertomusta koskeva näyttö jäi näin ollen todistusarvoltaan vähäiseksi. Lapsen piirustusten perusteella tehdyt päätelmät eivät olleet vakuuttavia. Korkein oikeus totesi voitavan yleisesti pitää normaalina lasten kiinnostusta omiin sukuelimiin. Lapsen lähipiirin suhtautuessa asiaan torjuvasti lapsi voi hämmennystä peittääkseen todeta jonkun läheisen henkilön myös tekevän niin. Lisäksi lapsen käytöksessä isäänsä kohtaan ei ollut havaittu mitään poikkeavaa ennen hyväksikäyttöä koskeneen selvityksen alkamista. Näyttöä kokonaisuutena arvioiden korkein oikeus päätyi siihen, ettei riittävää näyttöä syytteen tueksi ollut esitetty.

Ratkaisussa 2008:68 oli kysymys lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Vastaajan väitettiin tyydyttäneen itseään sängyssä lapsen läsnä ollessa niin, että siemennestettä oli joutunut lapsen yöpuvulle. Syyttäjällä oli asiassa vedonnut kolmeen kirjalliseen todistukseen sekä lasta haastatelleen psykologin kertomukseen. Lapsi oli psykologille kertonut isän pissanneen hänen päälleen, mutta myöhemmin kolmannessa haastattelussa kiistänyt isänsä kuitenkin menetelleen niin. Rikosteknisen laboratorion lausunnon mukaan lapsen yöpuvusta oli ollut osoitettavissa viitteitä siemennesteestä. Lapsessa ei lausunnon mukaan ollut havaittu taipumusta sepittää mielikuvituksen värittämiä tapahtumia. Korkein oikeus totesi, että lapsen kertomuksena muuttumiselle oli voinut olla erilaisia syitä. Lapsen kertomuksen muuttumisen merkitystä ei voitu luotettavasti arvioida, koska vain viimeinen haastattelu oli tallennettu. Lisäksi, kun vastaaja ei ollut voinut esittää lapselle kysymyksiä, ei tuomiota näissä olosuhteissa voitu ratkaisevasti perustaa siihen, mitä haastattelut tehnyt psykologi kertoo haastattelujen sisällöstä ja niitä koskevista tulkinnoista.

Ratkaisussa 2004:60 oli kysymyksessä näytönarviointi raiskaustapauksessa, jossa vastaaja tuomittiin kärkeäoikeudessa ja hovioikeudessa syytteen mukaisesti. Korkein

oikeus antoi merkitystä sille, että asianomistaja oli kyennyt aluksi antamaan vain ylimalkaiset tuntomerkit teon tekijästä, mutta myöhemmin oikeudenkäynnin aikana selittänyt muistavansa tämän persoonallisen ulkonäön, erityisesti silmien perusteella. DNA-tutkimuksilla ei ollut saatu näyttöä tekijästä. Korkein oikeus totesi, että syytteen toteennäyttäminen voi tällaisessa tilanteessa jäädä ratkaisevasti riippumaan siitä, miten esitutkinta on asiassa toimitettu, kun vastaaja oli kiistänyt syytteen, eikä teolla ollut silminnäkijöitä. Esitutkinta tässä tapauksessa oli suoritettu niin, ettei asianmukaisesti oltu pyritty varmistumaan kaiken mahdollisen aineiston käytettävissä olosta niin syytteen puolesta kuin sitä vastaan. Kun asianomistajan kertomuksen lisäksi muita suoria todisteita ei ollut, oli korkeimman oikeuden mukaan tällaisessa tilanteessa tarkasteltava myös aihetodisteita. Selostamatta tässä yksityiskohtaisesti korkeimman oikeuden ratkaisun perusteluja voi kokoavasti todeta, että korkein oikeus on suorittanut näytönarvioinnin arvioiden todisteita yksittäin sekä erityisesti todisteiden keskinäisiä ristiriitoja tai samansuuntaisuutta. Korkein oikeus totesi, että asianomistajan tunnistuksesta huolimatta muu näyttö puhui pikemminkin sen puolesta, että vastaaja ei ollut rikoksentekijä. Tunnistukseen liittyi epäilyksiä, kun asianomistaja oli ollut alkoholin vaikutuksen alaisena ja kun hänen muistikuvansa tekijän tuntomerkeistä olivat oikeudenkäynnin kuluessa kehittyneet tavalla, josta voitiin epäillä, että ne perustuivat vastaajaa koskeviin havaintoihin eikä alkuperäisiin havaintoihin tekijästä. Pelkästään se, että vastaaja ei ollut halunnut jäädä selvittämään asiaa B:n syyttäessä häntä teosta tapahtumapaikalla, ei riittänyt kumoamaan syyttömyyttä tukenutta muuta näyttöä.

Ratkaisussa 2002:47 oli kysymys näytönarvioinnista henkirikosta koskeneessa asiassa. Y oli risteilyllä lähtenyt laivan kannelle vilvoittelemaan eikä hän enää palannut seurueensa luokse. Korkein oikeus piti eräiden terminaalityöntekijöiden tunnistuksesta huolimatta epätodennäköisenä, että Y olisi poistunut laivasta Tukholmassa tai että hän olisi tehnyt itsemurhan. Syytettä, jonka mukaan X olisi avomerellä työntänyt Y:n laivan seitsemänneltä kannelta kaiteen yli mereen, tukivat X:n seurassa olleen todistaja D:n kertomus siitä, että X oli työntänyt tuntemattoman miehen kaiteen yli mereen juuri siinä osassa laivaa, jossa todistaja M oli kertonut kuulleensa avunhuutoja. Oikeudenkäynnissä ja osin jo esitutkinnan aikanaakin D kuitenkin peruutti kertomuksensa. Todistaja I oli kertonut X:n puhuneen hänelle neljässä eri yhteydessä tapahtumista laivalla ja kertoneen heittäneensä apua huutaneen miehen mereen. X oli ollut asiasta ajoittain hyvin ahdistunut. Myös todistaja J:n mukaan X oli eräässä ravintolassa epäillyt, olisiko hän voinut heittää miehen laivasta mereen. Syytettä vastaan puhui se, että X oli johdonmukaisesti kiistänyt syytteen ja että todisteena esitetyn X:n työnantajan K:n päiväkirjamerkintöjen mukaan X oli ollut työssä laivaristeilyn aikaan. Päiväkirjamerkinnät olivat teknisen selvityksen mukaan K:n tekemiä eikä niitä ollut täydennetty myöhemmin. Päiväkirjamerkinnät eivät kuitenkaan sulkeneet pois sitä mahdollisuutta, että X olisi risteilyltä palattuaan suorittanut päiväkirjaan merkityt työtehtävät. Verratessaan syytettä tukevaa ja sitä vastaan puhuvaa näyttöä, erityisesti D:n esitutkintakertomuksesta ja I:n kertomuksesta ilmenevät syytettä tukevat seikat olivat niin vakuuttavia, ettei varteenotettavalle epäilylle X:n syyllisyydestä jäänyt sijaa.

Myös ratkaisussa 2013:27 oli kysymys näytön arvioinnista henkirikosta koskeneessa asiassa. Vastaajaa syytettiin taposta, kun ikäänsä nähden hyväkuntoinen ja terve asianomistaja oli vastaajan kertomista pelastusyrityksistä huolimatta kuollut veden hengittämisen aiheuttamaan sydänpysähdykseen matalassa rantavedessä. Silminnäkijöitä tapahtumille ei ollut. Lääketieteellistä näyttöä sille, että asianomistaja olisi hukkunut väkivallan seurauksena, ei ollut. Vaihtoehtoisina syinä hukkumiselle oli selvitetty itsemurhan, tapaturman taikka sairaskohtauksen tai niiden yhdistelmien mahdollisuutta. Hukkumispaikan olosuhteita oli alettu selvittää vasta yli kuukauden kuluttua tapahtumasta ja mahdollista oli, että asianomistaja oli saattanut kompastua vedessä. Erittäin epätodennäköisenä kuitenkin pidettiin sitä, että asianomistaja olisi hukkunut rantaveteen yksinomaan tapaturmaisesti. Itsemurhan mahdollisuus voitiin sulkea pois riittävällä varmuudella. Tämän jälkeen korkeimman oikeuden ratkaisun perusteluissa pohdittiin vastaajan kertomuksen uskottavuutta hänen kertomuksestaan ilmiäyntyneiden yksityiskohtien perusteella. Lopputulemanaan korkein oikeus totesi, etteivät kertomuksesta ilmitulleet seikat merkittävällä tavalla tukeneet syytettä. Esiitetyn selvityksen perusteella ei voitu sulkea pois sitä vaihtoehtoa, että päihtynyt asianomistaja olisi ilman vastaajan syytteissä tarkoitettua myötävaikutusta hengittänyt vettä, mistä oli aiheutunut sydänpysähdys, tai että hän oli saanut sairauskohtauksen ja sen seurauksena joutunut veden varaan. Käräjäoikeuden tavoin korkein oikeus hylkäsi syytteen. Hovioikeuden enemmistö oli pitänyt vastaajan kertomuksen ristiriitaisuuksien perusteella syytettä riittävästi toteen näytettynä.

Henkirikosta koskeneissa ratkaisuissa 2002:47 ja 2013:27 korkeimman oikeuden käyttämä todistusharkinta muistuttaa hypoteesimetodin mukaista arviointia. Vaikka ratkaisussa 2013:27 ei suoraan lausuta konkreettisen näyttökynnyksen asettumisesta, voinee ratkaisusta kuitenkin päätellä, että tulkinnallisesti epävarmat aihetodisteet eivät riittäneet kynnyksen ylittämiseen syytettä selvästi tukeneen näytön puuttuessa. Ratkaisussa 2002:47 syyksilukeminen perustui todistajan omiin havaintoihin ja hänen peruuttamansa kertomuksen merkityksen arviointiin sekä kahden todistajan kertomuksiin siitä, mitä vastaaja oli heille kertonut (kuulopuhetta). Korkeimman oikeuden seksuaalirikoksissa käyttämä todistusharkinnan metodi viittaa joko todistusarvomettiin tai siihen yhdistettynä näytön kokonaisvaltaiseen arviointiin. Raiskausta koskeneessa ratkaisussa 2004:60 ei näytön kokonaisarviointi nouse yhtä selvästi esiin, kuin lapsia koskeneissa asioissa. Toisaalta ratkaisussa 2004:60 prejudikaattiarvo liittyikin merkittävältä osin tunnistuksen luotettavuuden arviointiin. Edellä johdantojaksossa selostettu ratkaisu 1993:95 ei poikkea tämän päivän ratkaisuista todistusmetodinsa osalta, mutta hyväksytyn näytön laatu vaikuttaa selvästi heikommalta kuin uudemmissa ratkaisuissa, kiitos kehittyneen selvitysmenettelyyn.

Ruotsissa asianomistajan kertomus ei sellaisenaan riitä syyksi lukevaan tuomioon, vaan sen lisäksi vaaditaan jotain muuta kertomusta tukevaa näyttöä (stödbevisning)³⁹.

³⁹ Sutorius & Kaldal s. 342 ja 449 ss, Diesen & Diesen s. 125–126, Kaldal & Lainpelto s. 98.

Ruotsin korkein oikeus on lausunut, että täysin luotettava asianomistajan kertomus voi yhdessä muun asiassa teosta esille tulleen ohella riittää syyksi lukevaan tuomioon⁴⁰. On epäselvää, millaista näyttöä kertomuksen lisäksi pitäisi olla, jotta teko voitaisiin lukea vastaajan syyksi. Tuomioistuinkäytännössä Ruotsissa on katsottu, että kysymykseen tulevat sekä kertomusta tukevat suorat todistusfaktat, aihetodisteet tai positiiviset apuseikat. Korkeimman oikeuden ei ole Ruotsissa katsottu tarkoittaneen asettaa kieltoa tuomita vastaajaa pelkästään asianomistajan kertomuksen nojalla. Jos näin olisi, tulisivat asianomistajan kertomuksen asemesta ratkaiseviksi sen tueksi esitetyt aihetodisteet tai apuseikat eikä merkitystä voitaisi enää antaa sillekään, että vastanäyttö puuttuu.⁴¹ Lainpelto on myös todennut, ettei korkein oikeus voi vapaa todistusharkinnan periaate huomioon ottaen asettaa todisteiden määrään perustuvia rajoituksia näyttökynnyksen asettamiselle eikä myöskään yleistä vaatimusta tuki-näytöstä (stödbevisning).⁴² Ruotsissa on korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön perusteella oikeuskirjallisuudessa⁴³ kehitetty seuraava kriteeristö tai luokittelu näytön riittävyysarviointiin lapsen kohdistuvissa seksuaalirikoksissa:

- asianomistajan kertomien tietojen merkittävä muuttuminen oikeudenkäynnin aikana puhuu syytöksen oikeellisuutta vastaan (*konstanskriteriet*), vaikka teon laatuun ja asianomistajan ikään nähden erityisen huomionarvoisia eivät ole aikaa, paikkaa ja tekokertojen määrää koskevien tietojen muutokset. Tällaisillekin muutoksille pitää kuitenkin vaatia hyväksyttävä selitys
- jos asianomistaja on merkityksellisin osin antanut vääriä tietoja, on tällä vaikutusta hänen kertomuksensa luotettavuuden arviointiin muiltakin osin. Sama koskee annettujen tietojen ristiriitaisuutta (*homogenitetskriteriet*)
- merkitystä on sillä, että asianomistajan ilmoittamat seikat sellaisenaankin tuntuvat uskottavilta. Tässä yhteydessä on kuitenkin merkityksellistä, onko hänen kertomuksensa teosta yksityiskohtainen (*detaljriteriet*)
- merkitystä on myös sillä, onko asianomistajalla motiivi väärien tietojen antamiselle tai onko tietojen antamiseen johtanut asianomistajan vilkas mielikuvitus tai huono psyykinen tila (*motiv för beljugande*). Todellisuuden ja fantasian sekoittuminen voi olla seurausta myös johdattelusta, esimerkiksi vanhemman taholta huoltoriidan yhteydessä

⁴⁰ NJA 1993 s. 68.

⁴¹ Kaldal & Lainpelto s. 99.

⁴² Lainpelto s. 287, samoin Gregow s. 515.

⁴³ Gregow s. 517 ss, Sutorius & Kaldal s. 444 ss, Hirvelä Rikosprosessi lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksessa s. 498–499.

- merkitystä on tavalla, jolla asianomistaja on antanut kertomuksensa, toisin sanoen sen luotettavuusvaikutelmalla (*trovärdighet*). Tältä osin arviointi on kuitenkin tehtävä varovasti, koska tällaiset arviot ovat hyvin subjektiivisia. Tähän liittyy myös kysymys asianomistajan luonteenpiireistä kuten mielikuvituksellisuudesta tai poikkeuksellisesta kiinnostuksesta seksuaalisuutta kohtaan
- tiettyä merkitystä on myös sillä, miten asianomistaja on käyttäytynyt ja voinut tekoaikana ja sen jälkeen (*offersymtom*). Koska lapsen oireilu voi johtua myös muista syistä kuin rikoksesta, ei oireilulle voida antaa ratkaisuharkinnassa suurta merkitystä⁴⁴
- *tekninen ja lääketieteellinen selvitys* voi tukea lapsen kertomusta.

Meillä Klami⁴⁵ on luonnehtinut riittävää näyttöä lapseen kohdistuvassa seksuaalirikoksessa seuraavasti: langettava ratkaisu voi perustua lapsen kertomukseen edellyttäen, että lapsi on kertonut asiasta lähipiirissään ristiriidattomalla tavalla ja että hänen kertomuksensa esitutkinnassa vastaa lapsen aiemmin kertomaa. Lapsen kertomuksen tulee olla johdattelematon ja sen virhelähteet tulee voida sulkea pois. Edellytyksenä on Klamin mukaan myös, ettei vastaajan kertomukselle voida antaa merkittävää todistusarvoa.

Ojala on pitänyt Ruotsin korkeimman oikeuden omaksumaa todistusharkinnan oikeudellista lähtökohtaa perusteltuna. Ojalan mukaan lapsen kertomus voi olla yksityiskohtainen ja sisältää kertomuksen uskottavuutta lisääviä detaljeja. Tästä huolimatta vastaajan syyllisyydestä jää varteenotettava epäily, jos syyllisyydestä ei saada muuta näyttöä. Välttämättä ei kuitenkaan edellytetä teknistä näyttöä, mutta lapsen kertomukselle täytyy löytyä tukea muista seikoista. Selvitys ei saa myöskään olla puutteellinen eikä lapsen kertomus ristiriitainen. Tällaista syyksi lukemista tukevaa näyttöä voivat olla Ojalan mukaan esimerkiksi lääketieteelliset arviot lapsen käyttäytymisestä, lapsesta tehdyt havainnot ja lapsen kertomukset läheisilleen. Tällaisessa tilanteessa todistelusta on Ojalan mukaan tehtävä kokonaisarvio, ja todistelun yhdensuuntaisuus voi olla riittävää syyksi lukevaan tuomioon⁴⁶.

⁴⁴ Sekä asianomistajan käytöksen että hänen kertomuksensa luotettavuusvaikutelman arviointi on oikeuspsykologisen tietämyksen valossa hyvin vaikeaa.

⁴⁵ Klami DL 1993 s. 820.

⁴⁶ Ojala s. 235.

4. Esiymmärryksestä ja kokemussäännöistä lapsen kohdistuneita väkivalta- ja seksuaalirikoksia arvioitaessa

Lapsiin kohdistuva seksuaali- tai väkivaltarikollisuus on vakavaa⁴⁷ ja teolla lapsen kehitykselle ja ihmissuhteille aiheutetut vahingot ovat suuria⁴⁸. Kuitenkin perhepiirissä tapahtuneet rikokset luokiteltiin länsimaissa pitkään yksityisasiaksi⁴⁹. Kysymys on

⁴⁷ Feministisissä tieteenteorioissa naisten ja lasten seksuaalinen riisto on nähty osana miehistä vallankäyttöä (Andersson 2004 s. 271–272, Niemi-Kiesiläinen s. 59), mutta tämä näkökulma lienee liian suppea. Sekä parisuhdeväkivallassa että lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä tekijä on useimmiten mies ja uhri nainen. Kuritusväkivaltaa lapsiin kohdistavat kuitenkin äidit hieman enemmän kuin isät. Lasten kodissaan näkemä väkivalta on useimmin lapsiin kohdistuvaa, ei äitiin tai isään kohdistuvaa (OPTULA 12/2009). Perheväkivallan eri muodot ilmenevät usein samoissa perheissä ja seksuaalinen väkivalta voi liittyä fyysiseen väkivaltaan (Niemi-Kiesiläinen, 2004 s. 39). Insestitabu on tunnettu kaikissa kulttuureissa, tietynlainen luonnonvalinta. Seksuaalisen vietin kohdistumista lähiomaiseen pidetään häiriönä, jossa luontainen suojamekanismi jostain syystä pettää. On esitetty, että tällainen häiriö on mahdollinen esimerkiksi silloin, kun vanhemman ja lapsen välit ovat etäiset, kuten vaikkapa suurperheissä. Myös avioerotilanteen on epäilty voivan aiheuttaa häiriön, joskin myös väärät hyväksikäyttöilmoitukset voivat liittyä lapsen huoltoriitoihin ja niin sanottuun PAS-syndroomaan. ks. Diesen & Diesen s. 117. Toisaalta myös aito hyväksikäyttö epäily voi syntyä juuri avioerotilanteessa, kun perhe hajooa.

⁴⁸ Joidenkin jo ehkä osin kiistanalaisten tutkimusten mukaan hyväksikäyttö lapsena tai nuorena johtaa suurimmalla osalla välittömiin ja pitkäaikaisiin oireisiin kuten erittäin laaja-alaisiin mielenterveyden ongelmiin käyttäytymishäiriöistä ja masennuksesta persoonallisuuden jakautumiseen. Diagnostoitavissa ovat myös olleet ahdistusoireet, häiriöt tunne-elämän alueella ja vähentynyt kyky impulssikontrolliin. Hyväksikäytön on oletettu aiheuttavat traumaattista seksuaalisoitumista, kun seksuaalisuus yhdistyy kielteisiin tunteisiin ja muistoihin. Lapsi leimautuu hyväksikäyttötilanteiden nöyryyttävyydestä ja häpeällisyydestä ja tuntee itsensä likaiseksi ja häväistyksi. Seksuaalinen hyväksikäyttö vanhempien taholta merkitsee lapsen kannalta myös petosta, kun hän ei saa heiltä turvaa, vaan joutuu toisen tarpeiden tyydytyksen välineeksi. Pitkään jatkunut hyväksikäyttö saa lapsen tuntemaan itsensä avuttomaksi. Myös promiskuiteetin, prostituution, huumeiden käytön tai ihmissuhdeongelmien taustalla voi olla hyväksikäyttökokemus ja sen aiheuttama itseinho. Myös identiteetin hämärtyminen, sukupuolisuuden suhteeton korostumista ja seksuaalisten toimintojen häiriintymistä on voitu havaita. Ruumiillinen kuritus ja lasten pahoinpitely antavat lapselle väkivaltaisen käyttäytymismallin, herättävät pelkoa, vihaa ja epäluottamusta, eivät edistä normien sisäistämistä, saavat lapsen riippuvaiseksi ulkoisesta kontrollista sekä vaikeuttavat lasten psyykkistä ja sosiaalista kehitystä. Fyysinen väkivalta voi heikentää kognitiivisten ja kielen taitojen kehittymistä, johtaa keskushermoston toiminnallisiin häiriöihin sekä luonnollisesti vakaviin ruumiinvammoihin tai jopa kuolemaan. Ronkainen s. 47, Stakes s. 14–16.

⁴⁹ Diesen & Diesen (s. 113–115) toteavat lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten olleen pitkään vaiettuja. Lapset kuuluivat perheilleen ja se mitä perheessä tapahtui katsottiin puhtaaksi yksityisasiaksi. Ruotsissa vuoteen 1937 saakka lapsi katsottiin kansarikolliseksi. Lapsessa, joka oli saanut viekoiteltua aikuisen, oli jotain vikaa. Vuoteen 1986 saakka lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista tuomittiin lähinnä vain pedofiilejä ("fula gubbar") ja vain 50–100 henkilöä vuosittain. Vuodesta 1987 vuoteen 2003 lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia koskevat ilmoitukset kasvoivat Ruotsissa 450 %. Tänä päivänä Ruotsissa arvioidaan, että vähintään 7 % tytöistä ja 3 % pojista joutuu seksuaalirikoksen kohteeksi. Niemi-Kiesiläinen (s. 113–115) toteaa, että keskeistä liberaalille yhteiskuntateorialle on jako yksityiseen ja julkiseen sfääriin, joka on ollut ratkaiseva myös sukupuolisopimuksen muotoutumiselle. Yksityisyyden piiri on ollut suojattu ulkopuolisten, erityisesti valtiovallan puuttumista vastaan. Perheen sisäistä valtarakennetta, johon sisältyi perheen isän ja isännän kuritusoikeus, ei kyseenalaistettu ennen 1800-lukua. Hitaista, vähehittäisistä muutoksista huolimatta Niemi-Kiesiläinen näkee edelleen jaotellun yksityiseen piiriin ja yhteisölliseen kanssakäymiseen heijastumana siinä diskursiivisessa erotelussa, joka on näkyvissä perheväkivaltaa koskevassa keskustelussa. Vuorovaikutusdiskurssi sijoittaa perheväkivallan yksityisyyden piiriin, kun taas rikosoikeusdiskurssi sijoittaa sen yhteisöllisen kanssakäymisen piiriin.

siten rikostyyppistä, jonka selvittämisen ja ratkaisukäytäntö on suhteellisen uutta moniin muihin rikoksiin verrattuna.

Sutoriuksen ja Kaldalin (s. 206) toteamin tavoin tuomarin maailmankuvalla ja arvostuksilla on suuri merkitys arvioinnin lopputulokseen. Jos tuomari suhtautuu kuritusväkivallan käyttöön alitajuisen myönteisesti, hän todennäköisesti arvioi asiaa lievemmin, kuin kuritusväkivallan käyttöön kielteisesti suhtautuva tuomari. Jos tuomari katsoo, että inesti on erittäin harvinainen rikos, johon syyllistyvät vain vakavasti häiriintyneet henkilöt, näytönarvioinnin lopputulos voi olla eri kuin jos tuomari arvelee inestiin voivan syyllistyä kenen tahansa ja tällaisten tekojen olevan hyvin yleisiä.

Lapsiin kohdistunut kuolemaan johtanut väkivalta on vähentynyt 1950-luvun jälkeen ja pysynyt vakaana koko 2000-luvun. Kuitenkin 6 % henkirikoksista on vanhemman omaan lapseen kohdistamia. Poliisin tietoon tulleesta väkivallasta 12 % on perheväkivaltaa. Lapsiin kotona kohdistunut lievä väkivalta on varsin yleistä, vaikka oikeustilastojen mukaan lapsiin kohdistettu kuritusväkivalta on voimakkaasti vähentynyt vuosina 1988–2008. Oikeustilastojen mukaan poliisin tietoon tulleista lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä 14 % on kohdistunut alle 15-vuotiaaseen lapseen, törkeistä pahoinpitelyistä ja henkirikoksen yrityksistä 8 % on kohdistunut alle 15-vuotiaaseen lapseen⁵⁰. Uhritutkimuksissa jopa 72 % lapsista ilmoitti ainakin jossain elämänsä vaiheessa kokeneensa vähintään lievää väkivaltaa. Myös vakavaa väkivaltaa ilmoitti kohdanneensa noin 8 % tutkimukseen vastanneista. Seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi on tutkimusten mukaan joutunut noin 7 % tytöistä ja 3 % pojista.⁵¹ Tuomioistuimissa käsitellyn lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lukumäärä on kasvanut voimakkaasti koko 2000-luvun ajan⁵². Myös poliisin tietoon tulleet perheväkivaltapaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Keskeisenä syynä lapsiin kohdistuneiden väkivalta- ja seksuaalirikosten määrän kasvamiselle esitutkinnassa ja tuomioistuimissa on pidetty ilmoittamisaltiuden kasvamista ja poliisin ilmiöön kiinnittämää huomiota⁵³.

Sutorius ja Kaldal sekä Christian Diesen ja Eva F. Diesen ovat yrittäneet profiloida seksuaali- ja väkivaltarikoksen tekijää ja uhria teoksissaan. Kirjoittajat toteavat, että seksuaalirikoksia esiintyy kaikissa yhteiskuntaluokissa, eikä mitään varmaa tekijän tai uhrin kuvaa voida luoda. Sutorius ja Kaldal toteavat lapsiuhrin usein olevan alisteisessa tai sosiaalisesti eristäytyneessä asemassa tai ympäristössä. Perheen sisäiseen inestiin liittyä usein etäiset välit, joustamattomuus (autoritääriäinen vallankäyttö) ja sosiaalinen eristäytyminen. Tekijä lapseen kohdistuvassa seksuaalirikoksessa ei puolestaan voine olla aivan kuka tahansa, mutta pedofilia ei ole tekijän välttämätön ominaisuus. Myös tavanomaisesti seksuaalisesti suuntautunut henkilö voi tietyissä

⁵⁰ OPTL verkkokatsaus 12/2009.

⁵¹ Stakes s. 101–102, Myös Ruotsissa on saatu samansuuntaiset tutkimustulokset Diesen & Diesen s. 115.

⁵² Hinkkanen s.1, Diesen & Diesen s. 115.

⁵³ OPTL verkkokatsaus 12/2009 s. 1, Diesen & Diesen s. 118.

olosuhteissa syyllistyä lapsen kohdistuvaan seksuaalirikokseen. Merkittäviä seikkoja tekijän persoonassa ja olosuhteissa voivat olla esimerkiksi vääristynyt nais- tai seksuaalikäsitys, vallanhimo yhdistettynä vallan puutteen tunteeseen, yleinen vieraantumisen tai turhautumisen esimerkiksi avioeron yhteydessä, kostonhalu, jossa lapsi on koston väline, tarve korostaa omaa miehisyyttään tai valtaansa sekä päihtymys tai impulssikontrollin puute. Myös lapsipornografia ja oma altistuminen hyväksikäytölle voivat olla riskitekijöitä, jotka johtavat lapsen hyväksikäyttöön. Naistekijästä ei ole esitetty samanlaista profiilia, vaikka heitäkin todellisuudessa on. Tällaisten profiilien merkitys todistusharkinnassa on erittäin vähäinen, koska ne eivät todista suoraan mitään yksittäisestä tapauksesta.

Verrattaessa tämän päivän selvityskäytäntöä ja tutkimustietoa 1990-luvun artikkeleihin ja tuomioistuin ratkaisuihin on helppo havaita, että yleiset käsitykset lapsiin kohdistuneiden rikosten syistä ja selitysmalleista ovat muuttuneet. Tieteellinen tieto ja ilmiöiden syistä vallitseva käsitys kehittyi luonnollisesti kaiken aikaa⁵⁴. Selvää on myös, että yleistykset oikeuspsykologisesta tai muusta tieteellisestä tiedosta eivät voi olla käytettävissä suoraan perusteena ratkaistaessa jotain yksittäistä tapausta. Joitain tuoreita taustatietoja voitaneen tässä kuitenkin esittää edellä todetulla varauksella.

Tyypillisiä pahoinpitelyvammoja voi luokitella monin tavoin. STAKESin oppaassa (s.39) suositellaan lapsen kohdalla pahoinpitelytutkimuksen käynnistämistä seuraavien vammojen tultua diagnosoitua:

kaikki alle 1-vuotiaiden luunmurtumat; kaikki alle 5-vuotiaiden kylkiluunmurtumat; olkaluun varren murtumat; lapaluun murtumat; nikamamurtumat; kaikki kallomurtumat, joissa on liitännäisenä kallonsisäinen vamma (aivoruhje, verenvuoto)/ murtumaraon leveys on enemmän kuin 1 mm/ murtuma on pirstaleinen tai molemminpuolinen/ murtuma sijaitsee kallon takaosassa; epäily imeväisen ravistelusta (ns. Shaken Baby -oireyhtymä); kaikki tarkkarajaiset tai kuuman esineen aiheuttamat palovammat; jos mustelmia on paljon, ja ne sijaitsevat muualla kuin säärissä, reisissä, kyynärvarsissa tai otsassa; kaikki muutkin kaikenikäisten lasten murtumat ja vammat, joissa esitietojen ja vammalöydöksen kesken on ristiriita tai joissa pahoinpitelytausta on mahdollinen.

Edelleen Stakesin oppaassa (s. 55) todetaan, että mikään yksittäinen oire ei ole sinänsä osoitus lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, vaan asia tulee aina selvittää koko-

⁵⁴ Esimerkiksi Liljenfeldt toteaa artikkelissaan, että perusteettomat ilmiannot on tutkittava nopeasti ja tehokkaasti. Hänen mukaansa on opittava tietämään minkälaisissa tilanteissa lapset on tahallaan sugeroitu kertomaan totuudenvastaisesti tapahtuneesta. Hänen mukaansa avioero- ja huoltoriitojen yhteydessä on usein tehty vääriä ilmiantoja ja vaikutettu lasten kertomuksiin kohtalokkain seurauksin. Nykyään kuitenkin ajatellaan, ettei tahallisen sugeroinnin tilanteita juurikaan esiinny, vaan kysymys johdattelussa on useimmiten vanhemman pyrkimyksestä selvittää huolestuttavia epäilyksiään. Myös väite, että avioero- ja huoltoriitoihin liittyisi usein vääriä inestisyttöksiä, on nyttemmin torjuttu, kun ruotsalaistutkimuksessa ei voitu havaita tällaisia vääriä syytöksiä. Kritiikin kohteena Ruotsissa ovat olleet myös oikeuskanslerin oikeusturvaprojektissa ja Svenssonin artikkelissa ”Felaktigt dömda” vedetyt johtopäätökset. Ks Diesen & Diesen s. 141–157. Ks. Myös edellä johdannossa mainittu KKO 1993:95, jossa perustelut on osin nojattu tuon aikaiseen lehtikirjoituksesta saatuun asiantuntijatietoon, jota nyttemmin voinnee myös pitää vanhentuneena.

naisuudessaan. Oppaan mukaan seuraavat oireet voivat johtua muistakin syistä, mutta ne antavat aiheita asioiden selvittämiseen:

lapsella todettu sukupuolitauti tai turvotusta, mustelmia tai haavaumia sukupuolielimissä tai anaalialueella; mustelmat, ruhjeet ja haavat, joiden syistä hän itse ja/tai vanhemmat antavat epämääräisiä tai vältteleviä selityksiä, jotka eivät sovi yhteen vammojen kanssa. Myöskään psykosomaattisista oireista yksinään ei voida tehdä johtopäätöstä, että lasta on hyväksikäytetty. Yhtenä mahdollisuutena voidaan selvittää hyväksikäyttöä, jos lapsella on pysyviä ja vaikeita syömisvaikeuksia, unihäiriöitä, vatsakipuja tai tuhrimista; lapsi on seksuaalisesti latautunut ja korostuneen viettelevä suhteessa aikuisiin. Hän käy käsiksi muiden lasten sukupuolielimiin tai masturboi pakonomaisesti ja julkiesti. Lapsi on jatkuvasti masentunut ja sulkeutunut ja karttaa aikuisia, lapsi voi myös olla alistunut ja suostua passiivisesti kaikkeen; lapsi näyttää pelkäävän jompaakumpaa vanhemmistaan ja kavahtaa kosketusta; lapsi on jatkuvasti levoton, ahdistunut ja ylikihottunut. Lapsi karkaa kotoaan eikä hän itse sen enempää kuin vanhemmatkaan osaa sanoa siihen syytä; lapsessa tapahtuu äkillinen muutos, jolloin hän taantuu (esimerkiksi alkaa kastella uudelleen), lapsi vahingoittaa itseään tai yrittää itsemurhaa.

Jokilan⁵⁵ käsityksen mukaan suomalaisten tuomioistuinten tiedot raiskauksen tyypillisesti aiheuttamista psyykkisistä seurauksista ovat puutteelliset, vaikka niillä voi olla merkitystä näytön arvioinnissa. Traumaan sopivien reaktioiden merkitys tunnistetaan hyvin henkisestä kärsimyksestä tuomittavien korvausten suuruutta arvioitaessa, mutta tekoa koskevassa todistusharkinnassa niille annetaan näyttöarvoa yleensä vain sikäli, kun oireet muistuttavat arkiäjäntelunkin tukemia käsityksiä hysteerisestä raiskauksen uhrista. Anglosaksisissa maissa raiskaustraumasyndrooman merkitystä todisteena raiskausoireidenkäynneissä on tutkittu runsaasti. Eräissä tutkimuksissa on katsottu, ettei maallikkotuomari kykene arvioimaan uhrin luotettavuutta asianmukaisesti ilman syndrooman määrittämien uhrin käyttäytymistä koskevien kuvausten tuntemusta. Raiskaustraumasyndrooman käyttämistä todisteena oikeudenkäynnissä ei silti ole varauksettomasti hyväksytty Common Law - maissa, kun tutkimukset eivät ole kyenneet osoittamaan kausaalista yhteyttä yksittäisten löydösten ja raiskauksen välillä.

Yllättävää tuomarin näkökulmasta voi olla se, että seksuaalirikoksen ja jopa yhdynnän pienelle lapselle aiheuttamat fyysiset vammat voivat olla olemattomia tai niin vähäisiä, että ne limakalvoalueella paranevat hyvin nopeasti. Insestitapauksissa tuomarin voi yllättää myös se, että muut perheenjäsenet eivät usein ole havainneet tai eivät ainakaan myönnä havainneensa mitään rikollista tapahtuneen. Utrianen selittää insestiperheen toisen vanhemman saattavan kieltää teot ja tukea kiivaasti syytettyä.⁵⁶ Tämä voi olla osa tällaisen rikoksen dynamiikkaa.

⁵⁵ Jokila s. 423–424.

⁵⁶ Utrianen s. 162–163. Utrianen mukaan oikeustapaukset osoittavat, että lapsella on joskus vaikeuksia tulla kuulluksi. Varsinkin sellaisissa tapauksissa, joissa toinen vanhemmista eli tavallisesti äiti on tietoinen insestistä, mutta ei halua ryhtyä toimenpiteisiin, joko sen takia, että on riippuvainen miehestään tai sen takia, että hän tuntee itsensä uhatuksi. Perheen yhteistä salaisuutta saatetaan varjella niin pitkälle, että tapaukset tulevat ilmi vasta lapsen täysi-ikäistyttyä tai hakeuduttua hoitoon. Tosin Utrianen ei ole esittänyt näkemykselleen lähteitä, jotka osoittaisivat hänen kannanottonsa oikeaksi.

Lapsiin kohdistuneissa seksuaali- ja väkivaltarikoksissa tulevat esille myös rikoksen uhrin kuulemiseen liittyvät erityiset ongelmat. Maahanmuuttajataustaisten lasten kohdalla kieli- ja tulkkausongelmat entisestään vaikeuttavat lapsen kertomuksen arviointia. Vammaisten, kehityksessään viivästyneiden tai neurologisista perussairauksista kärsivien lasten kuuleminen on haasteellisempaa kuin muiden ja kertomuksen arvioinnissa nämä seikat on otettava huomioon niin, ettei heidän oikeusturvansa kohuttomasti heikkene.⁵⁷

Millaisilla kriteereillä lapsen kertomusta tulisi sitten arvioida? Liikaa ei voi korostaa sitä, että vain suositusten mukaisesti suoritettu lapsen haastattelu voi tuottaa sellaisen ”täysin luotettavan asianomistajan kertomuksen”, johon syytteen hyväksyvä ratkaisu voidaan ratkaisevassa määrin perustaa, ja vain suositusten mukainen oikeuspsykologinen analyysi on sellainen apuseikka, joka riittävässä määrin saattaa tukea asianomistajan kertomusta näytönarvioinnissa. Poliisin ja syyttäjän esitutkintayhteistyö ja oikeuspsykologisen selvittämisen keskittäminen tiettyihin yksikköihin tähtäävät siihen, että rikosasioissa olisi käytössä paras mahdollinen oikeuspsykologinen tietämys. STAKESin suositusten mukaan lapsen oikeuspsykologisen haastattelun perusteella annettavan lausunnon tulisi sisältää selostukset: 1) saaduista esitiedoista, 2) esitietojen perusteella laadituista hypoteeseista, 3) somaattisista tutkimuksista, 4) lapsen haastattelusta ja psykologisista tutkimuksista, 5) johtopäätöksistä perustelluineen. Oppaan mukaan yksilöidyissä ja perustelluissa johtopäätöksissä todetaan, mitkä esitietojen perusteella laadituista hypoteeseista ovat saaneet tutkimuksessa vahvistusta ja millä tavoin. Erityisesti oppaassa on todettu, että perusteluksi ei kelpaa intuitio, oletuksiin perustuva päättely, epäillyn henkilön asiaan liittymättömien puutteiden luetteleminen tai tutkimuksen tekijän ammatilliseen kokemukseen vetoaminen. Tutkimustuloksista ja johtopäätöksistä tulisi koota tiivis yhteenveto ja lausunnosta tulisi ilmetä myös tutkijoiden arvio tulosten luotettavuudesta.

Tutkimustiedon mukaan ei ole olemassa luotettavaa menetelmää, jolla voitaisiin erottaa väärä asianosaiskertomus aidosta. Oikeita kertomuksia vääristä ei voida erottaa pelkästään tarkastelemalla kertomusta sellaisenaan. Myös valemuioston perustuva kertomus saattaa sisältää niin kutsuttuja luotettavuuskriteereitä, esimerkiksi yksityiskohtia, samalla tavoin kuin aito, itse koettua tapahtumaa koskeva kertomus. Hyväksikäytettyä tai pahoinpideltyä lasta ei voi tunnistaa pelkästään hänen olemuksestaan. Lisäksi pitää aina varoa heppoisia oikeuspsykologisia yleistyksiä tai suoranaisia väärinkäsityksiä kuten, että ”useimmat lapset eivät kerro hyväksikäytöstä haastattelussa, mutta kertovat siitä myöhemmin” tai että ”johdattelevat menetelmät on otettava käyttöön, jos lapsi ei muuten puhu”⁵⁸.

Udo Undeutschin Statement Validity Analysis -menetelmän mukaisesti kertomuksen luotettavuuden kannalta merkittävät kriteerit voidaan luokitella seuraavasti:

⁵⁷ Honkatukia s. 83–86.

⁵⁸ Julia Korkmanin luento kurssilla ”Lapsen asema kansainvälistyvässä maailmassa” syksyllä 2012.

A. Yksittäisiä kertomuksia koskevat luotettavuuskriteerit

I. Yleiset peruskriteerit

1. Ankkuroituminen aikaan ja paikkaan

konkreettisuus (selkeys, täsmällisyys, erittely ja elävyys)

yksityiskohtien rikkaus

originaalisuus (yksilöllinen kuvaus, muuta kuin kliseitä tai stereotyyppisiä fraaseja)

sisäinen johdonmukaisuus

seksuaalirikoksille tyyppillisten yksityiskohtien mainitseminen

II Erityiskriteerien esiintyminen

1. viittaukset sellaisiin yksityiskohtiin, jotka ylittävät todistajan todennäköisen kapasiteetin

henkilökohtaisten tunteiden raportointi

odottamattomien komplikaatioiden mainitseminen

spontaanit korjaukset, tarkennukset, täydennykset

lausumat omia intressejä vastaan

III Negatiiviset kontrollikriteerit

1. sisäisen johdonmukaisuuden puute ja ristiriidat

luonnonlakien tai tieteellisesti todistettujen tosiasioiden vastaisuus

ulkoisen johdonmukaisuuden puuttuminen (ei täsmää muiden ulkoisten tosiasioiden kanssa)

B. Kriteerit eri lausuntojen ja lausuntojen jaksojen välillä

1. lausuntojen epävakaisuus, muuttuminen

aikaisempien ja myöhempien lausuntojen välinen epäjohdonmukaisuus.⁵⁹

Lasten kertomusten osalta Undeutschin luokittelun kaltaisten totuuskriteerien käyttöä on kritisoitu. On todettu, ettei niille ole tieteellisesti osoitettua perustaa eikä ole tietoa soveltuvatko lähtökohtaisesti aikuisille sovitut kriteerit etenkin pienten lasten kertomuksien arviointiin. Pienillä lapsilla ei kehitystasonsa vuoksi välttämättä ole kykyä tuottaa kriteerien vaatimukset täyttävää kertomusta.⁶⁰

Oikeuspsykologinen analyysi vaatii alan tieteellisen tiedon hallintaa. Yksi tuomioiden perustelujen tarkastelussa herännyt epäilykseni on, että tuomarit huomattavasti helpommin kuin oikeuspsykologit pitävät lapselle esitettyjä kysymyksiä johdattelevina ja myös yksittäisen johdattelevan kysymyksen merkitystä kertomuksen kaikkien muidenkin osien osalta ollaan ehkä taipuvaisia yliarvioimaan. Lisäksi tuomarit näyttävät oikeuspsykologeja vähäisemmin perustein pitävän kertomusta olennaisesti muuttuneena, kun oikeuspsykologit näyttäisivät pitävän asian muistelemisesta johtuvaa kertomuksen täsmentymistä tiettyyn rajaan saakka luonnollisena. Oikeuspsyko-

⁵⁹ Hirvelä, Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa s. 501.

⁶⁰ Hirvelä em. Teos s. 502.

logisille asiantuntijalausunnoille on tunnusomaista pikkutarkka ja tiukasti yksityiskohtiin pureutuva systemaattinen kertomuksen eri kohtien ja kokonaisuuden analyysi. Tällaista arviointia tuomari ei useimmiten tee eikä pystykään tekemään. Tuomareiden pitäisi oppia lukemaan oikeuspsykologisia lausuntoja toisaalta tarkemmin ja toisaalta myös kriittisemmin. Joitain ratkaisuja lukiessa syntyy vaikutelma, että mikä tahansa näytössä esiin tullut ristiriita voidaan tuomion perusteluissa kuitata yksinkertaisesti toteamalla se merkityksettömäksi tai vetoamalla johonkin aikuisen näkökulmasta loogiseen selitykseen. Lapsen kertomuksia analysoidessa pitäisi muistaa asettua kertojan asemaan (ks. Oikeustapaus 4).

5. Näytönarviointi ja ratkaisuperusteet oikeustapausaineistossa

Seksuaalirikoksia koskevat oikeustapaukset on ryhmitelty niin, että tapaukset 1–5 ovat olosuhteiltaan (insesti tai sen kaltainen) rinnastettavissa toisiinsa sekä tapaukset 6–8, joissa vastaaja ei ole ollut lapsen perhepiiriin kuulunut henkilö, keskenään. Samoin pahoinpitelytapaukset on ryhmitelty niin, että ensin arvioidaan tapaukset 9–14, joissa vanhempi on kotona pahoinpidellyt omaa lastaan, ja tämän jälkeen tapaukset 15–17, joissa perheen ulkopuolinen on kohdistanut väkivaltaa lapseen muualla kuin tämän kotona.

Humpin ja Ellosen tutkimuksessa⁶¹ esiin tulleissa tapauksissa on yksi ryhmä, jollaista tässä tarkastelussa ei valikoituneeseen aineistoon sisältynyt. Humpin ja Ellosen raportin tapauksessa numero 3 epäily pahoinpitelystä syntyi, kun lapsen käsissä ja jaloissa havaittiin palovammoja sekä päässä jälki, josta oli lähtenyt tuppo hiuksia. Lääkärinlausuntojen mukaan vammat sopivat pahoinpitelyn aiheuttamiksi. Selvää oli, että lasta oli pahoinpidelty kotona, mutta tekijää ei kyetty selvittämään. Syyttäjä teki päätöksen syyttämättä jättämisestä. Tapauksessa numero 4 vauvaikäisellä lapsella oli todettu useita luunmurtumia, jotka eivät lääkärin mukaan voineet syntyä tavanomaisen hoidon yhteydessä. Vanhemmat vetosivat siihen, että vammat olivat syntyneet joko synnytyksessä tai hoitotoimenpiteiden yhteydessä. Tuomioistuimessa todettiin, että lapsella oli laajoja luunmurtumia eri puolella kehoa. Kysymykseksi jäi, mistä vammat olivat aiheutuneet, missä yhteydessä ne olivat syntyneet, olivatko ne ulkopuolelta aiheutettuja vai kenties sairauden johdosta syntyneitä, oliko syytetty (isä) vammojen aiheuttaja ja olivatko vammat syntyneet vahingossa vai tahallisesti. Käräjäoikeus katsoi, ettei mikään asiassa esitetty näyttö tukenut rikoksesta epäillyn syyllisyyttä.⁶² Korkein oikeus on ratkaisussaan 2013:77 käsitellyt samankaltaista näytönarviointitilannetta. Kun vastaajalle ei ole asetettu selityselvällisyyttä eikä arviointia voida ratkaisevasti

⁶¹ Humpi ja Ellonen tutkimuksen jakso VII.

⁶² Humpi ja Ellonen s. 257–265.

perustaa relevantin selityksen puuttumiselle, syyte hylättiin. Aineellinen totuus ei siis aina selviä rikosprosessissa.

Tämän selvityksen ulkopuolelle on jäänyt myös vapaudenriisto, joita jonkin veran esiintyy oikeuskäytännössä vanhemman omaan lapseensa joko kurinpidollisessa mielessä kohdistamana tai oman käden oikeutena esimerkiksi lapsen tapaamisoikeuden täytäntöönpanon viranomaisteitse kangerrellessa. Näyttöongelmat myös näissä tapauksissa voivat olla samankaltaisia kuin lapsiin kohdistuvissa väkivaltarikoksissa. Kysymys kuritusväkivallan käytön rajoista ja lapsen liikkumisen rajoittamisesta sivuaa myös lapsen perusoikeuksia. Lapsen huollosta annetun lain 1 §:n 3 momentin mukaan lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Säännöksen nimenomaisena tarkoituksena on vahvistaa, että lapsen huoltajalla ei ole lapseen nähden kuritusvaltaa, ja että lapsen vanhempi voi syyllistyä pahoinpitelyyn, vaikka tämä tapahtuisi kasvattamisen tarkoituksessa.⁶³ Ratkaisussaan 1993:151 korkein oikeus on tuominnut lapsen huoltajan rangaistukseen lievästä pahoinpitelystä, kun tämä oli aiheuttanut lapselle kipua tukistamalla ja luunappeja antamalla. Lapsi saa vanhempiaan vastaan rikosoikeudellista suojaa paitsi fyysisen koskemattomuuteensa myös vapauteensa ja kunniaansa kohdistuvia loukkauksia vastaan. Lapsen vanhemmilla on siten toisaalta velvollisuus asettaa tämän käyttäytymiselle välttämättömät säännöt ja rajat. Tämän vuoksi he voivat joutua monin tavoin rajoittamaan lapsen liikkumista hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden ominaisuuksien vaatimalla tavalla lapsen turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvistä syistä. Lapsen teippaaminen tai sitominen tuoliin, kuten eräissä tosielämän tapauksissa, on lapsen vapautta jyrkästi rajoittava toimenpide. Kysymys on tällöin siitä, voiko kurinpito olla tällaisen menettelyn oikeuttamisperuste. Lastensuojelulain 68 §:ssä on asetettu tiukat vaatimukset lapsen kiinnipitämiselle lastensuojelullisista syistä. Edellytyksenä on, että toimenpide on tarpeen lapsen rauhoittamiseksi, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisen perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi taikka omaisuuden merkittävän vahingoittamisen estämiseksi välttämätöntä. Lastensuojelulain esitöiden mukaan minkäänlaisten välineiden käyttäminen ei mainitun säännöksen nojalla ole sallittua.⁶⁴ Tämän valossa on mahdollista arvioida, ettei lapsen vanhemmillakaan olisi kurinpidollisista syistä oikeutta sitoa lasta aloilleen. Anteeksiantoperusteen vallitessa vanhempi voidaan luonnollisesti jättää menettelystään rangaistukseen tuomitsematta.

Tämän selvityksen ulkopuolelle on jäänyt myös ratkaisussa KKO 2008:93 käsillä ollut kysymys siitä, täyttääkö uskonnollisin perustein suoritettu poikalapsen ympärileikkaus pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Korkeimman oikeuden ratkaistavana olleessa tapauksessa ympärileikkaus katsottiin oikeutetuksi, koska toimenpide oli tehty lapsen ja hänen huoltajansa uskontoon liittyneistä syistä ja se oli suoritettu lääketie-

⁶³ HE 224/1982 vp. s. 12.

⁶⁴ HE 225/2004 vp.

teellisesti asianmukaisella tavalla aiheuttamatta lapselle tarpeetonta tuskaa. Korkeimman oikeuden mukaan toimenpiteellä voitiin tapauksessa käsillä olleissa olosuhteissa katsoa puututun kokonaisuutena arvostellen vähäisessä määrin lapsen ruumiilliseen koskemattomuuteen eikä toimenpidettä pidetty hänen etunsa vastaisena. Ratkaisunsa perusteluissa korkein oikeus on todennut, että tyttölapsen kohdalla vastaava menettely olisi luokiteltava lähinnä törkeäksi pahoinpitelyksi, jota ei missään olosuhteissa voitaisi pitää uskonnollisilla tai sosiaalisilla syillä oikeutettuna.

Oikeustapaus 1 (salainen)

Referaatti:

Vastaaja tuomittiin törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä viiden vuoden vankeusrangaistukseen. Syytteen mukaan vastaaja oli ollut 6–10 kertaa tai enintään 10 kertaa sukupuoliyhteydessä noin kymmenvuotiaan tyttärensä kanssa. Syytteen mukaan teot olivat tapahtuneet kotona öiseen aikaan ja toistuneet toistensa kaltaisina. Asia on tullut ilmi ja syyte on nostettu yli viisi vuotta tapahtumien jälkeen.

Asiassa esitettiin todisteina asianomistajan ja vastaajan ristikkäiset kertomukset. Lisäksi kuultiin todistajina asian ilmitulon aikaan lapsen lähipiiriin kuuluneita henkilöitä, sukulaisia ja hoitohenkilökuntaa. Kirjallisina todisteina esitettiin osaamiskeskuksen lausunto, kliinistä tutkimusta koskeva lääkärintuomio ja psykiatrian erikoislääkärin lausunto. Kirjallisina todisteina esitettiin myös kirjeitä ja päiväkirjan otteita sekä valokuvia ynnä muuta, jonka yksilöiminen tässä ei ole aiheellista. Myös lapsen toinen vanhempi piti syytettä vääränä.

Käräjäoikeus selosti tuomiossaan laajasti osaamiskeskuksen lausuntoa. Lausunnon mukaan hypoteesit lapsen valemuistoista tai valehtelusta eivät saaneet tutkimuksessa tukea, sen sijaan tukea sai hypoteesi lapsen hyväksikäytöstä. Lausunnossa todettiin, että lasten tiedetään muistavan huonommin tapahtumia, joita he eivät ymmärrä ja niin aikuisten kuin lastenkin tiedetään muistavan yleisesti ottaen keskeisiä seikkoja sivuseikkoja tarkemmin. Mikäli samantyyppisiä tapahtumia on ollut useita, ihminen ei yleisesti ottaen ole kykenevä erottelemaan eri tapahtumia yksityiskohtineen toisistaan, eikä tapahtumien ajallinen määrittely tai niiden käännteiden tai kestojen tarkka muistaminen ole todennäköistä. Hypoteesia valemuistoista olisivat tukeneet mielikuvituskelliset elementit, jollaisia lapsen kertomuksessa ei ollut esiintynyt. Lapsen kertomus ei myöskään ollut kehittynyt tai paisunut valemuistoille tyypillisellä tavalla. Hypoteesi valehtelusta olisi edellyttänyt, että lapsi olisi ollut varsin hyvin perillä siitä, minkälaisia fysiologisia reaktioita hyväksikäyttö aiheuttaa, minkälaisia piirteitä kuuluu todenmukaisesti kertomuksiin ja että lapsi olisi osannut nopeasti sepittää kontekstiin sopivia assosiaatioita ja tapahtumia. Tätä mahdollisuutta pidettiin epätodennäköisenä, kun lapsen kertomus sai tukea myös somaattisen tutkimuksen löydöksistä. Somaattisessa tutkimuksessa immenkalvossa oli havaittu V-mallinen lovi, joka viitteellisesti tuki lapsen kertomusta. Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan V-mallisia syviä kuoppia tai immenkalvon katkeamisia oli merkittävästi enemmän tytöillä, jotka kertoivat olleensa yhdynnässä verrattuna tyttöihin, jotka kielsivät yhdynnän.

Osaamiskeskuksen lausunnossa on viitattu tutkimustietoon, jonka mukaan on tyypillistä, että lapsi kertoo hyväksikäytöstä vasta vuosien jälkeen ja tämä voi joidenkin tutkimusten mukaan olla jopa tavallisempaa perheen sisäistä hyväksikäyttöä epäillessä. Tutkimusten mukaan valtaosa ihmisistä, jotka ovat kokeneet lapsuudessa seksuaalista hyväksikäyttöä, eivät ole omien muistikuviansa mukaan kertoneet siitä tapahtuma-aikana kenellekään. Tapauksissa, joissa on vahvaa näyttöä hyväksikäytöstä, vain pieni osa lapsista vetää kertomuksensa myöhemmin takaisin.

Lapsen kertomuksen luotettavuuden arvioinnissa merkitystä oli sillä, että kertomus oli pysynyt kaiken aikaa keskeisiltä osin samansisältöisenä. Osaamiskeskus on lausunnossaan todennut, että haastateltavan käyttäytymisen perusteella ei voida päätellä kertomuksen totuudenmukaisuutta, sillä mitään yksittäistä valehteluun viittaavaa käyttäytymispiirrettä ei ole tutkimuksissa löydetty. Kertomuksen luotettavuuden arvioinnin fokus tulisi osaamiskeskuksen mukaan olla kertomuksessa, eikä kertojassa. Luotettavuutta arvioitaessa otetaan usein huomioon kertomuksen mahdollisesti sisältämiä ristiriitoja viitteenä epäluotettavuudesta. Kuitenkin osaamiskeskuksen mukaan myös tapahtumia, joista on kulunut paljon aikaa, joita on yritetty unohtaa tai joista ei ole puhuttu, sekä toistettuja tapahtumia on vaikeampi muistaa kuin muita kokemuksia ja niiden kohdalla ristiriitojen mahdollisuus on suurempi. Haastateltavan ilmaisemaa epävarmuutta pidetään alan tieteellisessä kirjallisuudessa pikemmin luotettavuuden kuin epäluotettavuuden merkinä. Muistitutkijoiden mukaan toistetut yritykset muistaa kauan sitten tapahtuneita asioita voivat aiheuttaa sen, että kyky muistella tapahtunutta paranee ja toisin sanoen uusia paikkansapitäviä yksityiskohtia voidaan muistaa. Keskeistä on tällöin arvioida, onko viitteitä siitä, että henkilön muistikuviin on vaikuttettu ulkopuolelta. Todistajankertomuksen luotettavuus vähenee esimerkiksi, jos on tiedossa, että kyseisen todistajan kanssa on toteutettu johdattelevia haastatteluja tai hänet on painostettu kertomaan tietynsuuntaista tarinaa. Tässä tapauksessa tällaista vaikuttamista ei ollut havaittavissa ja lapsen ensimmäinen oma-aloitteinen kertomus vastasi sitä, mitä hän myöhemminkin oli asiasta kertonut. Valemuistoille on lausunnon mukaan tyypillistä, ettei henkilöllä ole aluksi selkeitä muistikuvia, vaan usein nämä kehittyvät vuorovaikutuksessa jonkun kanssa. Valemuistoille on tyypillistä myös, että ne kasvavat ajan myötä. Lapsen kertomat fysiologiset seuraukset (verenvuoto ja kirvely) vastasivat sitä, mikä asiantuntijoiden mukaan on todennäköinen seuraus alle murrosikäiseen tyttöön kohdistetusta hyväksikäytöstä. Lapsi on kertomuksessaan kuvannut vastaajaa myös myönteisesti kertoen hellyyden osoituksista, mikä ei olisi ollut oletettavaa, jos tarina olisi ollut kokonaan keksitty.

Perheessä oli vastaajan myöntämälläkin tavalla käytetty lasten kasvatuksessa ruumiillista kuritusta ja asianomistaja suhtautui vanhempiensa vihamielisesti. Tässä tapauksessa lapsen katkeruutta pidettiin ymmärrettävänä ja se luonnollisesti saattoi johtua myös juuri rikoksesta. Tapauksessa oli esillä väite tekopaikan mahdottomuudesta eli siitä, että muu perhe olisi havainnut tapahtumat. Perheessä oli tapahtunut muutaakin, myönnettyä hyväksikäyttöä, jota kukaan ei ollut kertomansa mukaan havainnut. Näin ollen tällä väitteellä ei ollut suurta merkitystä tässä tapauksessa.

Käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa lapsen kertomus oli epävarma tapahtumajankohdan ja tekokertojen määrän osalta. Tekojen lapsi kertoi toistuneen pääosin samankaltaisina eikä hän kyennyt tarkasti kertomaan tekokertojen määrää. Käräjäoikeus ja hovioikeus ovat ratkaisunsa perusteluissa torjuneet vastaajan yksilöidyt väitteet lapsen nimeämän tapahtumapaikan mahdottomuudesta, valemuistoista tai valehtelusta ja lapsen kertomuksen ristiriidoista. Lopuksi on todettu, että lapsen kertomuksen uskottavuutta olivat tukeneet viitteelliset somaattiset löydökset ja osaamiskeskuksen lausunto. Vastaajan kertomuksen eräs osa oli puolestaan todistajan kertomuksin osoitettu totuutta vastaamattomaksi, mikä heikensi hänen oman kertomuksensa näyttöarvoa.

Kommentti:

Huomiota herättää ensin se, että syytteen mukainen tekoaika on pitkä eikä yksittäisiä tekokertoja ole kuvattu syytteessä yksilöidysti. Asianomistaja ei ole siihen kyennyt myöskään häntä kuultaessa osaamiskeskuksessa ja myöhemmin uudelleen tuomioistuimessa. Tämä on kuitenkin tässä rikostyyppissä tavanomaista. Ruotsin korkein oikeus on ratkaisuisaan pitänyt hyväksyttävänä sitä, että aikaa, paikkaa ja tekokertojen määrää ei ole kyetty aivan täsmällisesti yksilöimään (NJA 1956 s. 700 ja NJA 1992 s. 446). Itse syyksiluettavan menettelyn yksilöinnin osalta vastaavia helpotuksia ei kuitenkaan ole hyväksytty.⁶⁵ Mitä epätasällisempi syyte on, sitä vaikeampi vastaajan on vastata siihen. Syytteen teonkuvauksen on syytä perustua melko tarkasti lapsen kertomukseen ja siihen tulee sisältyä koko se menettely, jonka lapsi on kuvannut (NJA 1994 s. 268). Jos lapsen kertomuksen perusteella on mahdollista yksilöidä tekokertojen määrä ja paikka, on tämä tieto myös sisällytettävä syytteeseen. Lapsen ikään ja ihmisen muistin toimintaan nähden tiettyjä epätasällisyyksiä ajan, paikan ja tekokertojen suhteen on käytännössä ollut pakko hyväksyä, kunhan tekotapa on yksilöity. Tässä asiassa antamassaan asiantuntijalausunnossa osaamiskeskus on myös todennut, että samankaltaisten tapausten lukumäärää on liki mahdotonta muistaa oikein vuosien jälkeen.

Tässä tapauksessa keskeinen suora näyttö on ollut asianomistajan kertomus, jota vastaan on puhunut vastaajan kiistäminen. Suoraa todistelua on lisäksi lääkärintuomion lapsen somaattisesta tutkimuksesta, jonka löydös, V-mallinen lovi immenkalvossa, viitteellisesti tuki syytettä. Muu todistelu asiassa on ollut aihetodistelua, joka on tähän joko asianomistajan tai vastaajan kertomusten luotettavuuden vahvistamiseen tai riitauttamiseen taikka syytteessä tarkoitettujen tapahtumien todentamiseen välillisesti. Näytön kokonaisarvioinnissa lapsen kertomus sai riittävästi tukea muusta asiassa ilmi tulleesta ja riitti siten syyksi lukevaan tuomioon, kun vastaajan kertomuksen luotettavuutta puolestaan kyettiin eräiltä osin horjuttamaan. Todistusharkinta näyttäisi pohjautuneen näytön kokonaisarviointiin, jossa viitteellinen somaattinen löydös ja aihetodisteet suorien todisteiden puuttuessa riittävästi tukivat asianomistajan kerto-

---

⁶⁵ Sutorius ja Kaldal s. 306.

musta. Tuomion perusteluissa olisi kuitenkin ehkä voitu antaa kokonaisarvioinnille enemmän painoa ja selkeämpi muotoilu. Käytetty todistusharkinnan metodi näyttää vastaavat korkeimman oikeuden ratkaisuihin käytettyä metodologiaa, jossa todisteita tarkastellaan sekä erikseen että yhdessä ja jota Hirvelä ja Jonkka suosittelivat käytettäväksi. Todistusarvometodilla siten kuin Klami sitä seksuaalirikoksien osalta soveltaisi oltaisiin ilmeisesti tässä tapauksessa päädytty samaan lopputulokseen, kun vastaajan kertomuksen todistusarvoa heikensi hänen kertomansa yksittäinen vale ja kun lapsen kertomuksen luotettavuus kyettiin vahvistamaan ja sen mahdolliset virhelähteet sulkemaan pois. Diesenin hypoteesimetodin sovelluksella oltaisiin myös todennäköisesti päädytty samaan lopputulokseen.

Tässä tapauksessa osaamiskeskuksen lausunto on saanut käräjäoikeuden tuomion perusteluissa ehkä hieman liiankin keskeisen osan siihen nähden, että se on vain apuseikka lapsen kertomuksen luotettavuuden arvioinnissa. Luotettavuusarvointi tässä oli kuitenkin poikkeuksellisen haastava, kun tapahtumista oli kulunut pitkä aika ja kun vastaaja vetosi mm. valemuistoihin, jotka olisivat jutun olosuhteissa olleet hyvinkin mahdollinen vaihtoehto. Väitettä valemuistoista on vaikea arvioida asiantuntevasti ilman osaamiskeskuksen kannanottoa.

Myös asianomistajan huono psyykinen tila vaikeuttaa asian arviointia ja puoltaa osaamiskeskuksen lausunnon hankkimista esitutkinnassa. Tässä tapauksessa lapsi oireili poikkeuksellisen laaja-alaisesti ja vaikeasti sekä fyysisesti että psyykkisesti. Oireilulla oli kuitenkin myös muita mahdollisia selvittäviä tekijöitä, kuin syytteessä väitetty teko. Hoitovaste, joka syntyy vasta kun syytteessä tarkoitettu asia on selvitetty, voi joskus olla merkki siitä, että muistakin mahdollisista syistä huolimatta juuri syytteessä tarkoitettu teko on ollut pääsyy oireisiin. Myös hoitovasteen arvioiminen vaatii erityistä ammattitaitoa. Lapsen huono psyykinen tila ja pelko tai viha vanhempiaan kohtaan on vakavasti otettava merkki, joka on syytä ottaa varteen lapsen kertomuksen luotettavuutta arvioitaessa (ks. oikeustapaus 4). Ruotsissa on myös tuomionpurkutapauksia, joissa asianomistajan kertomus on syyksi lukevan tuomion tultua lainvoimaiseksi katsottu epäluotettavaksi, kun tämä on oikeudenkäynnin jälkeen kertonut uusia tarinoita, jotka ovat olleet selvästi fantasiaa ja joissa asianomistaja on oikeudenkäynnin jälkeen nimennyt muita tekijöitä kuin tuomitun henkilön.⁶⁶ Merkit asianomistajan psyykkisestä epävakaudesta ovat siis vakavasti otettavia (ks myös oikeustapaus 4).

Oikeustapaus 2 (salainen)

Referraatti:

Syyte törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä hylättiin sekä käräjäoikeudessa että hovioikeudessa. Syytteen mukaan lapsen kanssa samassa taloudessa asunut vastaaja, joka ei ollut lapsen biologinen vanhempi, olisi kosketellut ja nuollut 3-vuotiaan tytön sukuelimiä ja kosketellut lapsen takapuolta. Asianomistajan syytteen mukaan

⁶⁶ Sutorius ja Kaldal s. 346–347.

teko olisi käsittänyt myös oraalisen sukupuoliyhteyden. Tekoa pidettiin syytteessä törkeänä lapsen iän ja kehitystason vuoksi sekä lapsen tekijää kohtaan tuntemaan luotamuksen vuoksi.

Erotilanteeseen liittyen lapsen huoltaja ja vastaaja olivat riidelleet ja huoltaja oli lähtenyt illalla pois kotoa niin, että lapsi oli jäänyt kahden vastaajan kanssa seuraavaan aamuun saakka. Seuraavana päivänä huoltaja oli havainnut verensekaista eritettä wc-astian reunalla käyttäessään lasta wc:ssä. Myöhemmin samana päivänä lapsi oli tuskaisen oloisena kertonut huoltajalleen, että vastaaja oli kutitellut häntä kynsillä pimppasta ja pepusta. Lapsi oli myös sanonut, että ”pappa teki pippelillä pimppaan”. Lapsi oli myöhemmin muille asiasta kertoessaan käyttänyt tapahtumasta näitä tai vastaavia ilmaisuja, mutta kertonut siitä poliisille täysin eri tavalla (väittäen pudonneensa saunan lauteilta ja satuttaneen itsensä). Vastaaja kiisti syytteissä kuvatun tapahtuman sekä sen, että hänen hoitotoimenpiteensä olisivat voineet aiheuttaa lapsella todetun somaattisen vamman. Lapsella oli somaattisessa tutkimuksessa todettu häpyhuulten sisäpinnalla 1,5 x 1,2 senttimetrin suuruinen, verestävä, rikkihiertynyt limakalvoalue, jollainen oli voinut syntyä raapaisusta, hiertymästä tai venytyksestä ja vaikka lapsen itsensä toimesta. Vammaa kuvattiin siitä annetussa lausunnossa pinnalliseksi ja keskimääräisesti vuorokauden ikäiseksi. Emätinpenetraatio voitiin tutkimuksessa sulkea pois. Väitetyn tekopäivän jälkeisenä päivänä suoritetuissa tutkimuksissa lapsesta ei tavattu vastaajan DNA-tunnistetta eikä vastaajasta lapsen DNA-tunnistetta.

Päiväkodin henkilökunta ei ollut havainnut lapsen käytöksessä mitään sellaista, joka osoittaisi tämän kokeneen hyväksikäyttöä. Lapsen oirehtiminen oli muuttunut tekoajankohdan jälkeen niin, että hänen jo aiemmin uudelleen aloittamansa päivä-kasteleminen oli moninkertaistunut ja muuttanut muotoaan. Oirehtimiseen oli tullut mukaan pelko ja vastaajan syyttely.

Osaamiskeskuksen lausunnon mukaan lapsen iän ja kehitystason vuoksi varsinaista oikeuspsykologista haastattelua ei ollut voitu suorittaa. Osaamiskeskuksen johtopäätökset perustuivat osin taustatietoihin ja osin siihen kertomukseen, jonka lapsi oli osaamiskeskuksessa tuottanut. Lausunnon mukaan lapsi ei ikänsä ja kehitystasonsa perusteella ollut kykenevä tuottamaan loogisesti ja kronologisesti etenevää kertomusta kokemuksistaan. Pienet lapset tuottavat vähemmän yksityiskohtia kuin esimerkiksi kouluikäiset lapset kuvatessaan tapahtumia. Lisäksi pienet lapset poimivat muististaan tapahtumiin liittyviä aineksia melko sattumanvaraisesti, joten he saattavat tuoda esiin eri yksityiskohtia eri ajankohtina. Kuitenkin tutkimusten mukaan myös näin pienten lasten kertomukset omista kokemuksistaan olivat lähtökohtaisesti luotettavia olettaen, ettei lasta ollut johdateltu ja että tapahtumasta ei ollut kulunut kovin pitkää aikaa. Pienen lapsen tyypillinen tapa kertoa kokemuksistaan voi siten olla vailla runsaita yksityiskohtia ja selkeää tapahtumien kulkua, mutta tällä perusteella lapsen kertomuksen luotettavuudesta ei voitu tehdä johtopäätöksiä. Lausunnon mukaan lapsi oli viety heti lääkäriin hänen valituttuaan alapääkipuja ja kerrottua tapahtumasta jotain sekä huoltajan havaittua epätavallista eritettä. Lasta tutkineet lääkärit vakuuttivat, etteivät olleet esittäneet johdattelevia kysymyksiä. Lapsen huoltajan esittämästä kysymyksestä ei

saatu tarkkaa tietoa, mutta huoltajan mukaan kysymys ei ollut ollut johdatteleva. Poliisipartion esittämät kysymykset olivat olleet johdattelevia. Hyväksikäyttöhypoteesin puolesta puhui se, että lapsi oli kertonut asiasta spontaanisti, mikäli tämä taustatieto piti paikkansa. Hyväksikäyttöhypoteesia tuki myös se, että lapsi kertoi seikkoja, jotka eivät kuuluneet hänen ikätasonsa mukaiseen seksuaalitietämykseen (sukuelinten nuoleminen). Lapsen kertomuksen luotettavuutta lisäsi myös tunnetilojen ikätasoinen kuvaaminen sekä hyväksikäyttöön liittymättömien yksityiskohtien kertominen. Lapsen muu oireilu saattoi johtua hyväksikäytöstä, mutta sille oli löydettävissä myös muita selityksiä. Lapsi nimesi tekijäksi vastaajan. Hypoteesi väärinkäsityksestä tai lapsen johdattelusta ei saanut tukea osaamiskeskuksesta annetuista taustatiedoista tai lapsen kertomuksesta. Lapsen kertomuksessa oli piirteitä, jotka viittasivat siihen, että hän kertoo omista kokemuksistaan eikä opeteltua tarinaa. Lausunnossa korostettiin, etteivät yksittäiset suorat kysymykset tutkimusten mukaan vääristä lapsen kertomusta, vaan siihen vaaditaan systemaattisempaa johdattelua. Yhteenvedonaan osaamiskeskus totesi, että hypoteesi hyväksikäytöstä sai tutkimuksessa tukea edellyttäen, että annetut taustatiedot pitivät paikkansa. Lapsi kuvasi konkreettisia kokemuksia, joita ei voitu tulkita normaaliksi toiminnaksi, ja lisäksi lapsi nimesi vastaajan. Taustatietojen mukaan lasta ei ollut johdateltu eivätkä vaihtoehdot selitykset somaattiselle vammalle sopineet todettuun vammaan.

Käräjäoikeus totesi lapsen kertomusten olleen niin yksilöimättömiä, ettei niitä voitu liittää mihinkään aikaan tai tarkkaan paikkaan. Kertomus oli yksilöity vain tekijän osalta. Aluksi tekotapa oli kertomuksessa ollut yleisellä tasolla ja muuttunut myöhemmin koskettelusta yhdyntään. Emätinpenetraatio oltiin voitu tutkimuksella sulkea pois. Lapsen kertomat seikat eivät kuuluneet lapsen ikätasoiseen kokemusmaailmaan eikä hän olisi yksin kyennyt niitä keksimään. Lapsen oli täytyntä altistua aikuisten seksuaalisuudelle. Asiassa ei ollut tullut ilmi, että lapsen kertomukseen olisi ilmitulon ja selvittelyvaiheen aikana tahallisesti vaikutettu. Lapsen sisarus vahvisti, että lapsen kertomus alapään kutittelusta oli lapsen aloittama. Osaamiskeskuksessa ei kirjallisesta materiaalista ollut tullut ilmi niin suurta altistumista johdattelulle, että sillä olisi merkitystä. Käräjäoikeus kuitenkin totesi, että huoltajan tahattomat kysymykset olivat voineet johdatella lasta. Lapsi oli lisäksi kuullut huoltajansa selvittävän asiaa lääkärille kahdesti. Poliisikuulustelussa oli käytetty johdattelevia kysymyksiä, joista lapsi oli voinut ottaa aineksia myöhempiin kertomuksiinsa. Lapsen kertomukset tukivat sitä, että vastaaja oli tehnyt lapselle jotain, jonka lapsi oli kokenut vääräksi. Tämä yksilöityi lähinnä alapään kutitteluksi kynsillä. Lapsen ikä huomioon ottaen mahdollinen vaihtoehtoinen selitys syytteen tapahtumakululle oli esimerkiksi lapsen alapään peseminen tai hoitaminen eli joku muu kuin seksuaalinen selitys. Lapsen kertomuksessaan myöhemmin kuvaamat menettelyt olivat selvästi seksuaalisia, mutta lapsen kertomusta tältä osin rasitti kertomuksen muuttuminen ja kehittyminen selvittelytoimien aikana. Yleisestikin lapsen kertomus oli niin yksilöimätön, ettei sitä voitu liittää mihinkään ajankohtaan tai tarkkaan tapahtumapaikkaan tai tarkempaan tapahtumien kulkuun. Somaattinen vamma oli voinut aiheutua lapsen omasta menettelystä ja se

oli pikemminkin syntynyt myöhemmin kuin mahdollisena tekoajankohtana. DNA-tunnisteita ei ollut löytynyt. Lapsen oirehtimiselle saattoi olla muitakin syitä kuin syytteessä tarkoitettu teko. Käräjäoikeus katsoi, etteivät löydökset ja henkilötutkimukset osoittaneet hyväksikäyttöä tapahtuneen. Hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden johtopäätökset todeten, että lapsen kertomukset ovat hänen ikä- ja kehitystasonsakin huomioon ottaen niin yksilöimättömiä, ettei niiden perusteella ollut tehtävissä johtopäätöksiä todellisista tapahtumista.

Kommentti:

Suoraa näyttöä tässä tapauksessa on ollut pienen lapsen ”kertomus” tai oikeastaan toteamus kynsillä kutittamisesta ja vastaajan kiistäminen. Lisäksi suoraan näyttöön tässäkin voinee rinnastaa fyysisen vamman eli lääkärin toteaman pinnallisen limakalvohiertymän. DNA-tunnisteita oli etsitty tuloksetta. Tällä seikalla on näytönarvioinnissa merkitystä, kun tapahtuma tuli ilmi suhteellisen tuoreeltaan. Aihetodisteena asiassa on ollut muutokset lapsen oirehdinnassa ja apuseikkana osaamiskeskuksen lausunto.

Se, että merkitystä arvioinnissa on annettu lapsen kertomuksen täsmentymättömyydelle ajan ja paikan suhteen tuntuu kohtuuttomalta lapsen ikään nähden ja myös siihen nähden, että todettu somaattinen vamma viittasi kuluneen vuorokauden tapahtumiin, mikä ajankohta myös muutoin sopi selittämään tapahtumaa (vastaajan ja lapsen yhdessäolo tuolloin). Lapsi oli osaamiskeskuksen lausunnon mukaan ikätasoltaan ikäistään nuorempi ja kykenemätön tuottamaan aikaan ja paikkaan liittyvää kertomusta.

Lapsen kertomus on ollut epätasällinen myös tekotavan osalta, mutta syyttäjä on tulkinnut ”kynsillä kutittelun pimpasta” sukuelinten kosketteluksi, mikä tulkinta vaikuttaa rationaaliselta. Huomiota täytyy kuitenkin kiinnittää siihen, ettei syyttäjä ottanut mukaan teonkuvaukseen sitä lapsen lausuntoa, että pappa teki pippelillä jotain. Todistusharkinnassa on molemmissa asteissa annettu merkitystä sille, että lapsen kertomus oli kehittynyt ensimmäisestä spontaanista lausunnosta ”kynsillä kutittelu” ja ”pappa teki pippelillä pimppaan” asianomistajan syytteessä kuvattuun oraaliyhdyntään. Mielestäni merkitystä syyttäjän rangaistusvaatimusta arvioitaessa olisi kuitenkin voitu antaa sen syytteen teonkuvauksen mukaisen kertomuksen spontaaniudelle ja johdattelemattomuudelle, mikä seikka nyt vaikuttaa jääneen kokonaan syrjään todistusharkinnassa. Osaamiskeskuksen lausunnossa juuri pippelin mainitseminen tässä yhteydessä sulki pois tavanomaisten hoitotoimenpiteiden mahdollisuuden. Tämä on ehkä ratkaisevin ero käräjäoikeuden ja osaamiskeskuksen arvioinnin välillä, kun käräjäoikeuden arvioitavana on ollut teonkuvauksen mukaisesti vain kynsillä kutittelu, jolle hoitotoimet olivat rationaalinen vaihtoehtoinen selitys.

Ruotsin korkein oikeus on ratkaisussaan NJA 1994 s. 268 arvioinut noin kolmivuotiaan lapsen antamien tietojen näyttöarvoa. Merkittävin näyttö asiassa oli asianomistajan äidin ja tämän tuttavien havainnot, joita he tekivät noutaessaan asianomistajaa vastaajan luota. Vastaja päästi noutajat sisälle vasta 15 minuutin odottelun jälkeen, minkä aikana hän oli suihkuttanut lapsen nimenomaisista kielloista huolimatta. Kun tyttö luovutettiin äidilleen, hän alkoi itkeä, osoitti alapäättään ja sanoi ”Abu där”. Äiti

ja hänen tuttavansa havaitsivat myös vähäistä punotusta, turvotusta, haavauman peräaukon luona ja lapsen ulosteessa jotain siemennesteeltä vaikuttanutta. Lapsi oli samana päivänä oireillut eri tavoin muun muassa nukkumisvaikeuksin. Korkein oikeus totesi, että kun lasta ei hänen ikänsä vuoksi ollut voitu kuulla, oli äidin kertomuksella hänen ilmaisuistaan ja reaktioistaan merkitystä asian arvioinnissa. Näin pienen lapsen kertomusta vastaajan menettelystä ei kuitenkaan voitu pitää yksinään riittävänä näyttönä, ellei se saanut selvää tukea muusta selvityksestä, esimerkiksi gynekologisesta tutkimuksesta tai DNA-tunnisteista lapsen keholta. Ruotsissa ratkaisusta ei ole katsottu voitavan vetää selvää ikärajaa, jota nuoremman lapsen kertomus ei missään olosuhteissa voisi riittää näyttöksi. Sen sijaan on arveltu, että jos lapsi olisi kyennyt kuvaamaan vastaajan menettelyä tarkemmin, näyttöarviointi olisi voinut päättyä toisin. Lapsen kertomuksen ”Abu där” yksilöimättömyyden vuoksi syytteen teonkuvaus perustui kokonaan aihetodisteisiin.⁶⁷

Käräjäoikeus ja hovioikeus ovat kommentoitavassa tapauksessa ehkä keskittyneet enemmän näytön kokonaisarviointiin kuin yksittäisten todisteiden merkityksen analysointiin ja käytössä on ehkä ollut hypoteesimetodi. Todisteita olisi voinut olla hedelemällistä arvioida tarkemmin yksitellen, mutta joka tapauksessa lapsen kertomus on ollut täsmentymätön. Näyttökynnyksen asettaminen tässä tapauksessa on vaikeaa ja asia voi silloin ratketa myös in dubio pro reo -periaatteen mukaisesti syytetyn eduksi ilman, että voitaisiin väittää sovelletun poikkeuksellisen korkeaa näyttökynnystä. Tässä tapauksessa osa tuomareista olisi kuitenkin saattanut päätyä myös toiseen lopputulokseen antamalla enemmän merkitystä lapsen kertomuksen spontaanille osalle, somaattiselle vammalle, jolle ei oikein löytynyt vaihtoehtoja selitystä, sekä sille, ettei lapsen kertomus vastannut hänen ikätasonsa mukaista seksuaalitetämystä. Tässä tapauksessa syyte ei perustunut vain aihetodisteisiin ja erilaiseen lopputulokseen olisi ehkä voitu päätyä yksittäisten todisteiden tarkalla arvioinnilla yhdistettynä kokonaisvaltaiseen todisteharkintaan. Todistusarvometodi Klamin tavalla tulkituttuna samoin kuin Diesenin hypoteesimetodi hänen lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin sovittamalla tavalla olisivat kuitenkin voineet päätyä syytteen hylkäämiseen. Klamin todistusarvometodi olisi edellyttänyt, että vastaajan kertomukselle ei olisi voitu antaa todistusarvoa. Vastaajan kertomuksen merkitystä heikentäviä seikkoja ei ole tuotu tuomioissa ilmi. Diesenin metodilla arvioituna olisi pitänyt kyetä varmistumaan siitä, että lapsen kertomus ja syyte kuvaavat samaa tapahtumaa. Tästä käräjäoikeus ja hovioikeus eivät ilmeisesti olleet vakuuttuneita. Yksi tuomioistuimia selvästi epäilyttävä seikka on se, jos lapsi on heti kovin valmis kertomaan tapahtumista. Tässä tapauksessa lapsi oli osaamiskeskuksessa heti toistanut alkuperäisen kertomuksensa, mutta

⁶⁷ Sutorius ja Kaldal s. 342–345.

ollut sittemmin kyvytön vastaamaan edes kysymyksiin, joilla pyrittiin selvittämään hänen kypsyttään oikeuspsykologiseen haastatteluun.

Oikeustapaus 3: (salainen)

Referaatti:

Käräjäoikeus oli lukenut vastaajan syyksi törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja tuominut vastaajan vankeuteen kuudeksi vuodeksi. Käräjäoikeuden hyväksymän syytteen teonkuvauksen mukaan vastaaja oli ollut useita kertoja sukupuoliyhteydessä tapahtuma-aikana 6–12 vuotiaan lapsen kanssa. Teot olivat tulleet ilmi vasta noin kahden vuoden kuluttua. Hovioikeus hylkäsi syytteen.

Lapsen somaattisessa tutkimuksessa ei havaittu seikkoja, jotka olisivat joko osoittaneet todeksi tai poissulkeneet syytteen teonkuvauksen. Somaattisessa tutkimuksessa löytyi viitteellinen löydös emätinpenetraatiosta. Lapsen psyykinen oirehtiminen sopi selittämään epäiltyä rikosta. Lapsi oli erään todistajan mukaan kertonut hyväksikäytöstä hänelle ensimmäisenä ja spontaanisti internetin keskustelupalstalla, jossa asiaa oli käsitelty useita kertoja. Toisen, oikeudenkäyntiin johtaneen kerran noin vuotta myöhemmin lapsi oli kertonut asiasta, kun siitä oli häneltä koulussa kysytty muodossa ”onko sinulle tehty pahaa” ja esitetty vaihtoehtona erilaisia asioita, kuten pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö. Käräjäoikeus piti lapsen yksityiskohtaista kertomusta luotettavana ja uskottavana, minkä lisäksi sitä tukivat todistajien kertomukset lapsen kertomien tapahtumien sopimisesta hänen oireisiinsa (yökastelu ja masennus). Lapsen muut olosuhteet kuten koulukiusaaminen ja perheen ongelmat eivät käräjäoikeuden arvion mukaan selittäneet hänen oirehtimistaan. Näin ollen varteen otettava epäilyä vastaajan syyllisyydestä ei käräjäoikeuden arvion mukaan jäänyt.

Hovioikeus oli syytteen hylätessään kiinnittänyt erityisesti huomiota siihen, että lapsen ensimmäiset kertomukset eivät olleet olennaisilta osin olleet omaehtoisia. Aivan ensimmäiset kertomukset eivät sisältäneet yksityiskohtia ja poliisikuulustelussa kertomus oli täsmentynyt yksityiskohtaisemmaksi siten, että poliisi oli kysymyksen muodossa tarjonnut yksityiskohtaa, jonka lapsi oli hyväksynyt. Lääketieteen ja psykologian ammattihenkilöstö ei ollut missään vaiheessa kyseenalaistanut lapsen esittämän hyväksikäyttövaihteen todenperäisyyttä eikä selvittänyt muita vaihtoehtoja. Lapsen kertomus hovioikeudessa oli sisältänyt enemmän yksityiskohtia kuin hänen ensimmäinen tallennettu kertomuksensa. Asian käsittelyn eri vaiheissa esille tulleet yksityiskohdat olivat pääosin toistuneet kertomuksissa samalla tavalla, mutta lapsen kertomus ensimmäisestä hyväksikäyttötilanteesta oli muuttunut tekotavan osalta. Hovioikeus kiinnitti huomiota myös siihen, että lapsi oli kertonut muistavansa yksityiskohtia vain mainitsemistaan muutamista hyväksikäyttökerroista, vaikka hän oli kertonut niitä olleen jopa kolmasti viikossa usean vuoden ajan. Selitystä sille, miksi juuri nämä kerrat olivat jääneen hänen mieleensä ei ollut ollut löydettävissä. Hovioikeudessa oli lisäksi tullut lapsen kertomuksessa esille uusi merkityksellinen yksityiskohta, joka poikkesi lapsen aiemmin kertomasta ensimmäisen hyväksikäyttöteon tekotavasta. Terapiassaan lapsi ei ollut varsinaisesti kertonut hyväksikäytöstään. Ri-

kosilmoitus oli tehty yli kaksi vuotta tapahtumien jälkeen. Somaattiset havainnot eivät poissulkeneet eivätkä vahvistaneet syytettä. Lapsen eri vaiheissa antama kertomus sisälsi sen todistusarvoa heikentäviä epävarmuustekijöitä niin, ettei sitä yksin voitu pitää riittävänä näyttönä syytteen tueksi siitä huolimatta, että hänen kertomuksensa oli vaikuttanut vilpittömältä ja luotettavalta. Asiassa esitetty lääketieteellinen näyttö ei tukenut syytettä eikä psykologian ammattihenkilöstön kertomukset myöskään yksiselitteisesti tukeneet syytettä. Tämän vuoksi syyte hylättiin.

Kommentti:

Suoria todisteita asiassa ovat asianosaisten kertomusten lisäksi somaattisen lääkärin-tarkastuksen viitteellinen löydös. Aihetodisteena on ollut kahden todistajan kertomus siitä, miten lapsi oli ensimmäiset kerrat kertonut asiasta, sekä selvitykset lapsen oirehdinnasta. Osaamiskeskuksen lausunnon sijasta psykologista asiantuntemustietoa saatiin terapeuttia kuulemalla. Terapeutin käyttämisestä oikeuspsykologisena asiantuntijana varoitetaan usein, koska terapeutti ei toimessaan kyseenalaista potilaansa kertomia tietoja. Terapian tarkoitus on muu kuin kertomuksen luotettavuuden selvittäminen.⁶⁸

Hovioikeuden ratkaisun perustelu vaikuttaa hieman ristiriitaiselta, kun toisaalta sanotaan, että asianomistajan kertomus on täsmentynyt poliisin johdattelevan kuulustelutekniikan vuoksi, mutta toisaalta sanotaan, että kertomus on olennaisesti muuttunut vain ensimmäisen tekokerran tekotavan osalta. Tältä osin oikeuspsykologiset lausunnot ovat huomattavasti yksityiskohtaisempia siten, että johdattelevien kysymysten merkitystä analysoidaan yksityiskohtaisesti ja että kertomuksen muuttumisen sijasta arvioidaan myös sitä, onko kertomus vain muistelemisen vuoksi täsmentynyt, kuten usein tapahtuu. Hovioikeus on lisäksi ehkä antanut liian suuren merkityksen sille, ettei asianomistaja kyennyt erottamaan tekokertoja toisistaan, kun osaamiskeskuksen lausunnossa oikeustapauksessa 1 on todettu, ettei samanlaisina toistuvia tekokertoja useinkaan kyetä jälkeensä erittelemään ja muistamaan tarkasti. Hovioikeus on näyttöarvioinnin lopuksi suorittanut yksittäisten todisteiden todistusarvoon perustuneen kokonaisarvioinnin. Todistusharkinta viittaa siis samaan tapaan kuin korkeimman oikeuden käyttämä metodi. Näyttökynnys on ehkä noussut varsin korkealle, kun on nojaututtu riittävän luotettavien suorien todisteiden puuttumiseen. Toisaalta kritiikki esitutkinnassa hankitun aineiston kattavuuteen on ollut perusteltua, kun tämän tapaisissa asioissa olisi lähtökohtaisesti syytä hyödyntää osaamiskeskuksen erityistä asiantuntemusta lapsen kertomuksen luotettavuuden varmistamiseksi. Terapeuttia ei tulisi käyttää rikosasiassa asiantuntijana lapsen kertomuksen luotettavuudesta. Klamin todistusarvomethodin sovelluksen mukaisesti arvioituna olisi tullut ottaa kantaa siihen, vastaako lapsen kertomus esitutkinnassa hänen lähipiirilleen kertomaa. Johdattelua ja virhelähteitä tässä tapauksessa ei tullut esille, mutta osaamiskeskus olisi saattanut kyetä sellaisia asiantuntemuksellaan nimeämään. Vastaajan kertomuksen todistus-

⁶⁸ Gregow s. 514.

arvoon käräjäoikeus ja hovioikeus eivät ottaneet suoraan kantaa. Diesenin hypoteesimetodi olisi saattanut johtaa syyksilukevaan tuomioon, jos riittävänä pidetään sen poissulkemista, että tekijä olisi voinut olla joku muu tai että lapsen kertomus ja syyte eivät kuvaa samaa tapahtumaa.

Oikeustapaus 4 (salainen)

Referaatti:

Käräjäoikeus luki vastaajan syyksi törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, mutta hovioikeus hylkäsi syytteen sen jälkeen, kun syyttäjä vasta hovioikeusvaiheessa saadun osaamiskeskuksen lausunnon perusteella katsoi, että vastaajan syyllisyydestä jäi järkevä epäily. Syytteen mukaan vastaaja oli useita eri kertoja saanut 6–9-vuotiaan poikansa ryhtymään seksuaalisiin tekoihin, jotka olivat olleet omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään. Pojan väitettiin isänsä kehotuksesta koskettelleen isänsä sukupuolielintä sekä työntäneen tekopeniksen isänsä peräsuoleen. Vastaaja oli myös käskenyt poikaa maistamaan sukupuolielintään ja katsonut pornovideoita yhdessä pojan kanssa. Vastaaja kiisti syytteen.

Käräjäoikeuden ratkaisun perustelujen mukaan lapsi oli huostaanotettu puutteellisen perushoidon vuoksi, missä yhteydessä oli herännyt epäily hänen joutumisestaan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Lapsen käyttäytymisessä havaittiin huostaanoton jälkeen seksuaalisia piirteitä ja lisäksi lapsi reagoi poikkeavasti vanhempiensa vierailuihin ja yhteydenottoihin. Lapsi kertoi syytteen teonkuvauksen mukaisesta menettelystä hoitohenkilökunnalle. Lapsen vanhemmat kiistivät huomanneensa lapsen käyttäytymisessä viitteitä seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Vanhemmat myönsivät, että kotona oli pornolehtiä, videoita ja erilaista rekvisiittaa, kuten tekopeniksiä. Lapsen äiti piti mahdollisena, että lapsi oli nähnyt aikuisten seksuaalisuutta. Lastenpsykiatrin lausunnon mukaan lapsen haastattelussa ei ollut tullut ilmi viitteitä siitä, etteikö lapsen kertomus olisi lähtöisin hänestä itsestään. Lastenpsykiatri totesi, ettei suoritettu tutkimus ollut kaikilta osin suositusten mukainen, mutta kokonaisuutena sitä voitiin pitää luotettavana. Lapsen kertomuksesta oli tullut ilmi lapsen pelko isäänsä kohtaan ja huoli äidistään. Motiivia valehtelulle ei ollut havaittu.

Käräjäoikeus totesi, että lapsen käytöksessä oli piirteitä, joiden taustalla voi olla seksuaalinen hyväksikäyttö (poikkeuksellista seksualisoitumista ikään nähden). Todistajat kertoivat yhdenmukaisesti, että poika pelkäsi isäänsä. Lastenpsykiatri ei pitänyt loogisena, että isäänsä pelkäävä poika kertoisi valheita. Äidilleen poika oli vihainen hoitonsa laiminlyönnistä eikä hän selvästikään halunnut palata kotiinsa. Lisäksi nukkumisvaikeuksista kärsinyt lapsi oli käyttäytynyt kaoottisesti, ilmaisten kokonaisvaltaista pahoinvointia. Lapsen kotoa oli löydetty seksilehtiä, videoita ja tekopeniksiä, joista lapsi oli kertonut. Käräjäoikeus piti epäuskottavana, etteivät vanhemmat olisi huomanneet lapsensa poikkeuksellista käyttäytymistä. Lapsen kertomusta ei pidetty uskottavana siltä osin kuin hän väitti myös toisen, samanikäisen pojan olleen osallinen tapahtumissa. Tälle pojalle suoritettujen tutkimusten perusteella hyväksikäyttöepäilyt eivät saaneet tukea ja poika muun muassa sekoitti vuodet. Käräjäoikeus piti hyvinkin

todennäköisenä, että lapsi oli kotona nähnyt seksivideoita, seksilehtiä ja aikuisten välistä seksiä. Tämä ei kuitenkaan poissulkenut mahdollisuutta hyväksikäyttöön. Lapsella todettu seksuaalisesti poikkeava käytös ennen tutkimusten alkua ja se, että lapsi oli oma-aloitteisesti ja vapaaehtoisesti kertonut asiasta, olivat erittäin vahvaa näyttöä hyväksikäytöstä. Käräjäoikeus piti epätodennäköisenä, että lapsi olisi valehdelleensa nimennyt todistajaksi ystävänsä, jonka hän mainitsi nimeltä. Tämän vuoksi se, että tämän ystävän kertomus ei tukenut lapsen kertomusta, oli merkityksetöntä. Myöskään hoitohenkilökuntaan kuuluneen todistajan kertomus siitä, että lapsella oli tapana mennä yli siitä, missä aita on matalin sekä kertoa valkoisia valheita ei herättänyt epäilyksiä hänen kertomustaan kohtaan. Lapsella ei todistajan mukaan ollut kykyä taktikoida ja hän jäi kiinni valheistaan. Erityistä merkitystä käräjäoikeus antoi sille, että lapsi oli kertonut asiasta oma-aloitteisesti ja spontaanisti. Lapsi ei ollut häntä kuultaessa pyrkinyt kertomaan lisäinformaatiota eikä kertonut lisää yksityiskohtia. Sen sijaan lapsi oli viitannut aiempaan haastatteluunsa, jossa hän oli omasta mielestään kertonut kaiken olennaisen. Viitteitä lapsen systemaattisesta manipuloinnista ei ollut ilmennyt. Lapsen oireilu tuki syytettä. Näin ollen käräjäoikeus piti lapsen kertomusta luotettavana selvityksenä tapahtumien kulusta.

Vasta hovioikeudelle toimitetun osaamiskeskuksen lausunnon mukaan kertynyt aineisto viittasi vahvasti siihen, että lapsi oli keksinyt tarinan seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Lapsi oli ollut tietoinen vanhempiensa toiveesta saada lapsi takaisin kotiin. Lapsen pelkoa isäänsä kohtaan ja sen suhteen, että hänet palautettaisiin kotiin, ei ollut välttämättä täysin ymmärretty tai osattu ottaa huomioon. Lapsella oli siis selvä motiivi tarinoiden keksimiseen. Riittävästi ei myöskään ollut otettu huomioon kotona vallinnutta rajatonta seksuaalista ilmapiiriä ja runsaita mahdollisuuksia lapsen altistumiselle seksuaaliselle materiaalille. Lapsen epäsosiaaliseen problematiikkaan oli kiinnitetty liian vähän huomiota. Lapsella oli havaittu vakava vuosia jatkunut epäsosiaalinen oireilu (valehtelu, empatiakyvyn ja syyllisyydentunteiden puute, vinoutunut moraalikäsitys). Lapsi oli kertonut hyväksikäytöstä sekä isän että myöhemmin äitinsä taholta lähes identtisesti. Osaamiskeskuksen näkemyksen mukaan kumpikaan epäily seksuaalisesta hyväksikäytöstä ei saanut tukea. Tukea sai sen sijaan hypoteesi siitä, että kertomus oli saanut alkunsa lapsen omista motiiveista, käytöshäiriöistä, runsaasta seksuaalitietämyksestä ja kehittyneet vuorovaikutuksessa aikuisten kanssa.

Lausunnon jälkeen syyttäjät ja asianomistajat luopuivat syytteestä, jonka hovioikeus hylkäsi.

Kommentti:

Osaamiskeskuksen lausunto osoittaa puutteet asian selvittämisessä.

Käräjäoikeus on näytönarvioinnissaan sulkenut pois lapsen pelon, kotona saatujen runsaiden seksuaalisten vaikutteiden ja lapsen kertomuksen erään osan totuutta vastaamattomuuden merkityksen asian arvioinnille näin jälkikäteen arvioiden kevyin perustein. Tämä käy esimerkiksi ilmi siitä, miten todisteiden kokonaisvaltaisessa arvioinnissa yksittäisen todisteen todellinen merkitys voi jäädä huomiotta ja se selite-

tään kokonaisuutta tukevaksi, vaikka todiste itse asiassa todistaakin jotain muuta. Lisäksi huomiotta on arvioinnissa jätetty se, ettei suoritettu psykologinen selvitys ollut lastenpsykiatrin mukaan täysin suositusten mukainen. Tähän on vaikuttanut se, että psykiatri piti kuitenkin selvityksen lopputulosta luotettavana. Tässä olisi ilmeisesti pitänyt tarkemmin pureutua siihen, mitä puutteita selvityksessä oli ja mikä näiden puutteiden merkitys tosiasiallisesti on. Lisäksi painoa olisi pitänyt antaa lapsen huonolle voinnille ja valehtelulle ainakin yhdessä kertomuksen osassa. Sekä todistusarvometodin, hypoteesimetodin että todistelun kokonaisvaltaisen arvioinnin olisi tässä luullut johtavan syytteen hylkäämiseen, mutta tapaus kyllä osoittaa miten riippuvainen tuomioistuin itse asiassa saattaa olla osaamiskeskuksen asiantuntevasta mielipiteestä.

Oikeustapaus 5 (salainen)

Referaatti:

Syytteen mukaan vastaaja oli kosketellut kädellään 4-vuotiaan pojan sukuelintä ja imenyt sitä niin, että lapsen sukuelimeen aiheutui haavaumia ja esinahka repeytyi (tekoaika noin 3 kuukauden aikahaarukka). Vastaaja oli lapsen huoltajan tuttava, joka oli viikonloppuisin oleskellut asianomistajan kotona ja leikkinyt hänen kanssaan.

Näyttönä asiassa esitettiin videotallenne pojan kuulemisesta ja asiantuntijalausunto lapselle suoritetusta oikeuspsykologisesta tutkimuksesta sekä lääkärinlausunto muutoksista lapsen henkisessä tasapainossa. Lisäksi kuultiin lapsen äitiä, vastaajaa, vastaajan vaimoa ja asiantuntijalausannon laatimiseen osallistunutta lastenpsykiatrin erikoislääkäreitä.

Käräjäoikeus hylkäsi syytteen lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Asianomistajan huoltajan ja vastaajan kertomukset olivat samansuuntaisia sen osalta, että pojan huoltaja oli havainnut pojan sukuelimessä haavaumia ja että jonkin aikaa tämän jälkeen poika oli saanut yöllä jonkinlaisen kohtauksen, joka äidin mukaan ei vaikuttanut aivan pojan sairastaman astman aiheuttamalta, sekä että poika oli vielä jonkin aikaa myöhemmin vastaajan läsnä ollessa todennut tämän koskeneen hänen pippeliinsä. Käräjäoikeus totesi viimeksi mainitun seikan tukevan syytettä. Sukupuolielimestä todetut haavaumat, joita lääkäri ei ollut varmistanut, eivät todistaneet syytteesä kuvattua menettelyä, vaan ne olivat voineet johtua muusta syystä. Poika ei ollut kertonut sukuelimensä imemisestä. Pojan saama kohtaaminen oli voinut johtua hänen muusta sairaudestaan ja lisäksi poika oli istunut vastaajan sylissä odottamassa kohtauksen ohimenoa. Jälkikäteen päätetty, että edellä mainitut asiat olisivat liittyneet seksuaaliseen hyväksikäyttöön, ei ollut riittävä näyttö syytteen tueksi. Syytettä tuki lastenpsykiatrin erikoislääkärin lausunto, jonka mukaan pojan kertomus tuntui luotettavalta ja siltä, että poika kertoisi asioista, jotka olivat hänelle tapahtuneet. Lääkärinlausunto perustui yksipuolisiin esitietoihin. Esitiedoista ilmennyt lapsen ylivilkkaus päiväkodissa oli alkanut vasta kuukausiakin väitettyjen tapahtumien jälkeen. Käräjäoikeus ei hyväksynyt lääkärin arviota siitä, että pojan kertomus olisi ollut vivahteikas. Poika oli kertonut asian kolmeen kertaan aivan samanlaisin sanakäantein. Kertomusta ei voitu pitää sellaisia yksityiskohtia sisältävänä, että sitä voitaisiin pitää ehdottomasti todelli-

sena kokemuksena. Pojan kertoma kokemus oli fyysisesti mahdoton, eikä kuulemissa saatu selvitettyä sitä, mitä todellisuudessa oli tapahtunut. Poika oli kuulemisessaan lisäksi ollut silmiinpistävällä tavalla valmis kertomaan, ”mitä vastaaja teki”. Käräjäoikeus totesi, että syytteessä oli kysymys vakavasta teosta, jonka osalta näytön tuli olla riittävää. Pojan kertomus ei tukenut syytteen teonkuvausta. Enää ei ollut ollut selvitettävissä, oliko poika vastannut äitinsä esittämiin kysymyksiin vai kertonut asiasta spontaanisti. Tallenne ei tukenut sitä, että poika olisi kertonut asiasta spontaanisti.

Hovioikeus tuomitsi vastaajan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Hovioikeuden ratkaisun perustelujen mukaan asianomistajan äiti oli kertonut tapahtumista uskottavasti. Asianomistajalle suoritettu oikeuspsykologinen tutkimus ja tutkimuksen suorittaneen lääkärin kertomus tukivat sitä, että asianomistaja oli kertonut seikoista, jotka olivat tapahtuneet hänelle. Tätä tuki myös se, että lapsella oli ilmennyt häiriökäyttäytymistä sen jälkeen, kun vastaaja oli lakannut käymästä asianomistajan kotona. Lisäksi lapsi oli sekä kotonaan, että muualla pelännyt vastaajan ilmaantumista paikalle. Hovioikeus katsoi lapsen kertomuksen, lapsen äidin kertomuksen ja oikeuspsykologisen tutkimuksen perusteella näytetyksi, että vastaaja oli ainakin kerran tönäissyt asianomistajan sänkyyn, vetänyt housuja alas ja koskettanut tämän sukuelintä. Asianomistajan äiti oli oikeuspsykologisen tutkimuksen yhteydessä kertonut, että vastaaja oli ottanut lapsen sukuelimen suuhunsa. Hovioikeudessa äiti kertoi lapsen joutuneen pissaamaan vastaajan suuhun. Asianomistaja oli oikeuspsykologisessa tutkimuksessa maininnut, että vastaaja oli yrittänyt laittaa lapsen pippelin lapsen suuhun. Tämän hovioikeus tulkitse mita ilmeisimmin liittyvän samaan tapahtumaan, josta lapsi oli kertonut äidilleen. Sanotulla perusteella asiassa oli näytetty vastaajan ottaneen myös asianomistajan sukuelimen suuhunsa.

Korkein oikeus poisti kantelun johdosta hovioikeuden tuomion, kun vastaajalla ei ollut ollut tilaisuutta esittää kysymyksiä asianomistajalle, vaikka tämän kertomus oli otettu todisteena vastaan. KKO palautti asian hovioikeuteen uudelleen käsiteltäväksi. Asianomistajan tallennetun kertomuksen osalta menettelyvirhe ei ollut enää korjattavissa, mutta sen sijaan muu asiassa esitettävä näyttö oli arvioitava asian jatkokäsittelyssä.

Uudessa käsittelyssä hovioikeus kieltäytyi vastaanottamasta asianomistajan tallennetun kertomuksen lisäksi myöskään oikeuspsykologisesta tutkimuksesta laadittua lausuntoa ja kuulemasta lausunnon laatinutta lääkäriä. Tämän jälkeen syyttäjä ja asianomistaja peruuttivat valituksensa. Syyte siis on lopulta jäänyt käräjäoikeuden hylkäävän ratkaisun varaan.

Kommentti:

Yhdessä edellisen oikeustapauksen kanssa tämä tapaus on esimerkki niistä ongelmista, joita asian selvittämiseen ja rikosprosessiin voi liittyä ja jotka vaarantavat asianosaisten oikeusturvan. Lähtökohta on siis ollut se, että lapsen sukuelimessä oli havaittu haavaumia, joita STAKESin oppaan mukaan voidaan pitää perusteena selvittää seksuaalisen hyväksikäytön mahdollisuutta. Ilmeisestä kuitenkin on, että äiti

on voinut johdatella lasta tahattomasti yrittämällä itse selvittää asiaa. Hovioikeuden ensimmäisessä ratkaisussa ei mielestäni olisi tullut antaa merkitystä lapsen selvästi mahdottomalle kertomukselle, että vastaaja olisi yrittänyt laittaa lapsen sukuelimen lapsen suuhun, kun johdattelun riski kertomuksen tältä osin on ollut olemassa. Käteen asiassa jäisivät lopulta vain lapsen kertomus, että vastaaja oli koskenut pippeliin ja lapsen oirehtiminen (kohtaus yöllä ja myöhemmin alkanut ylivilkkaus). Hovioikeuden ei olisi asian uusintakäsittelyssä tullut kieltäytyä vastaanottamasta syyttäjän ja asianomistajan tarjoamaa selvitystä lapsen oikeuspsykologisesta tutkimuksesta (ks. KKO 2008:68 kuulopuhetodistelun näyttöarvosta), mutta voi olla, ettei tämä selvitys hovioikeuden ennakkokäsityksen mukaan olisi kuitenkaan muodostanut suorien todisteiden puutteessa riittäväksi näyttöksi. Kuulopuhetodistelu ei riittänyt syyksilukemiseen ratkaisussa KKO 2008:68 ja myös Hirvelän mukaan tapauksissa, joissa lapsen kertomus välittyy oikeudelle vain todistajien kertomana, kertomuksen luotettavuuden arviointi on osoittautunut mahdottomaksi. Hirvelä toteaa myös riittävän näytön edellytyksenä olevan lapsen oma kertomus hyväksikäytöstä ja syyllisen nimeäminen. Tällaisen lapsen kertomuksen puuttuessa lapsen käyttäytymisoireet ja asiantuntijahavainnot eivät riitä näyttöksi rikosasiassa.⁶⁹ Jos asia olisi kuitenkin ollut näin yksiselitteisen selvä, olisi luullut jo korkeimman oikeuden hylkäävän syytteen palauttamatta asiaa hovioikeuteen.

Oikeustapaus 6 (salainen)

Referaatti:

Syytteen mukaan vastaaja oli koskettelemalla 9-vuotiasta poikaa tehnyt seksuaalisen teon, joka oli omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä. Vastaaja oli julkisessa kulkuvälineessä vetänyt pojan päälly- ja alushousuista sekä pannut kätensä alushousujen sisään ja koskettelut poikaa sukuelimistä. Sen jälkeen vastaaja oli poikaa lanteista kiinni pitämällä vetänyt häntä itseään kohti.

Sekä käräjäoikeudessa että hovioikeudessa vastaaja tuomittiin ehdolliseen kahdeksan kuukauden vankeusrangaistukseen lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Käräjäoikeus luki vastaajan syyksi teon molemmat osat eli koskettelu housujen alta sekä lanteista likivetäminen. Syytteen teonkuvaus hylättiin hovioikeudessa siltä osin kuin vastaajan väitettiin vetäneen lasta lanteista kiinni pitäen itseään kohti.

Osaamiskeskuksen lausunnon mukaan lapsen kertomuksessa tuli esille sen luotettavuutta lisääviä, mutta myös joitain heikentäviä seikkoja. Lapsen kertomus oli sen luotettavuutta lisäävällä tavalla melko looginen ja johdonmukaisesti etenevä sekä yksityiskohdiltaan runsas. Kertomuksen luotettavuutta lisäävänä seikkana lausunnossa pidettiin sitä, että kertomuksessa on kuvauksia subjektiivisista kokemuksista sekä vuorovaikutuksesta ja keskusteluista. Lausunnossa todettiin lapsen kuvanneen kahta tapahtumaa eli koskettelua housujen alta sekä lanteista likivetämistä. Ensimmäisestä

⁶⁹ Hirvelä, Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa s. 509 ja 513.

tapahtumasta lapsi oli kertonut eri vaiheissa melko yhdenmukaisesti ja kertomuksessa oli piirteitä, jotka viittasivat omakohtaiseen kokemukseen. Sen sijaan kertomus jälkimmäisestä osasta oli ristiriitaisempi sekä sisällöltään että suhteessa taustatietoihin. Taustatiedoista ilmeni, että tapahtumista oli keskusteltu lapsen kanssa ja että keskusteluissa oli mahdollisesti ollut myös johdattelevia piirteitä. Ikänsä puolesta lapsi oli kuitenkin vastustuskykyisempi johdattelulle kuin alle kouluikäinen lapsi. Virheellisen kertomuksen aikaansaaminen edellyttäisi lisäksi pitkän ajan kuluessa tapahtuvia johdattelevia keskusteluja lapsen kanssa, mistä tässä tapauksessa ei ollut viitteitä. Johdattelua todennäköisempänä vaihtoehtoisena selityksenä pidettiin sitä, että erinäisistä neurologisista oireista kärsinyt lapsi kertoi osittain virheellistä tarinaa omista lähtökohdistaan käsin. Käden laittamista housuihin oli kuitenkin vaikea tulkita väärin.

Käräjäoikeuden tuomion perustelujen mukaan asianomistaja oli kertonut yksityiskohtaisesti tapahtumienkulusta eikä hänen ollut todettu olevan taipuvainen valehtelemaan. Todistaja A:n mukaan poika oli jo kulkuvälineessä tullut kertomaan tapahtumasta. Todistaja B:n mukaan poika oli antanut vastaajasta yksityiskohtaiset tuntomerkit, joiden perusteella tämä oli otettu kiinni. Vastaajan DNA-tunnisteen löytyminen pojan housujen vyötärönauhasta ei ollut selitettävissä mitenkään muuten kuin että vastaaja oli toiminut asianomistajan kertomin tavoin. Vastaaja oli muuttanut kertomustaan esitutkinnassa ja vielä oikeudenkäynnissä eikä hänen eräiden yksityiskohtien osalta ristiriitainen ja epälooginen kertomuksensa ollut uskottava. KO katsoi asianomistajan kertomuksella, jota tukivat hänen vanhempiensa ja todistajien kertomukset sekä kirjallinen todistelu, tulleen näytetyksi, että vastaaja oli menetellyt syytteessä kuvatuin tavoin.

Hovioikeuden tuomion perusteluissa on arvioitu kutakin todistetta erikseen. Myös hovioikeus katsoi vastaajan kertomuksen muuttuneen oikeudenkäynnin aikana niin merkittävästi, että kertomusta ei voitu pitää uskottavana. Sen sijaan asianomistajan kertomuksen luotettavuutta tuki todistaja A:n kertomus ja lapsen kertomuksen luotettavuudesta annettu osaamiskeskuksen lausunto. Hovioikeus totesi lapsen kuvanneen kahta eri tapahtumaa. Housujen alta tapahtuneesta sukuelinten koskettelusta poika oli kertonut heti todistaja A:lle sekä sen jälkeen eri yhteyksissä kaiken aikaa varsin samalla tavoin. Lapsen kertomus siitä, että vastaaja olisi painanut sukuelimensä hänen takapuoltaan vasten, oli epätasällisempi ja myös muuttunut eri vaiheissa hieman eri sisältöiseksi. Johdattelun mahdollisuutta tältä osin ei ollut voitu osaamiskeskuksen lausunnossa sulkea pois. Kertomuksen jälkimmäiseltä osalta myös tilanteen virhetulkinta oli mahdollista, kun taas käden laittamista housujen alle oli vaikea tulkita väärin. Edelleen DNA-tunnisteen löytyminen pojan housujen vyötärönauhasta tuki lapsen kertomusta. Vastaaja oli vedonnut tekopaikan mahdottomuuteen, kun muut matkustajat olisivat hänen mukaansa huomanneet teon. Hovioikeus kuitenkin päätteli lapsen osoittamasta tapahtumapaikasta esitettyjen valokuvien perusteella, että lyhytkestoinen teko oli ollut mahdollinen myös muiden matkustajien sitä huomaamatta. Lapsen äidin kertomuksen mukaan lapsen käytös oli muuttunut tapahtuman jälkeen niin, että hänellä oli ollut pelkotiloja ja aggressiivisuutta. Selvää syy-yhteyttä tämän

ja syytteessä kuvatus tapahtuman välillä ei kuitenkaan ollut kyetty hovioikeuden arvon mukaan osoittamaan. Myöskään vastaajan käyttäytymisestä tapahtuman jälkeen esitetyn, osin ristiriitaisen selvityksen perusteella ei hovioikeuden käsityksen mukaan ollut asian ratkaisemiseen vaikuttavaa merkitystä.

Oikeudenkäynnin aikana vastaaja esitti väitteen, että osaamiskeskuksen lausunto lapsen kertomuksen luotettavuudesta perustui lausunnon antajien saamaan tietoon DNA-tutkimuksen tuloksesta. Lausunnonantajia kuultiin todistajina hovioikeudessa ja he totesivat, ettei tutkimuksen tulos ollut vaikuttanut heidän arvioonsa lapsen kertomuksen luotettavuudesta.

Kommentti:

Käräjäoikeuden tuomiota voinee ehkä hieman kritisoida siitä, että siinä yksityiskohdaisen todistusharkinnan sijasta on tyydytty luettelemaan ja selostamaan ratkaisun perusteena olevia todisteita, mikä tapa ei anna tasapainoista kuvaa todistusharkinnasta.

Tässä tapauksessa suoraa näyttöä on ollut asianomistajan ja vastaajan ristikkäiset kertomukset sekä DNA-tutkimuksen tulos. Todistaja A:n kertomus on aihetodiste asianomistajan kertomuksen luotettavuudesta. Vastaajan väitettiin kulkuneuvosta poistumisen jälkeen paenneen asianomistajaa ja tämän isää, mutta selvitys tältä osin oli vaikeasti tulkittavaa. Syytösten kohteeksi tai uhatuksi itsensä tunnevan ihmisen käyttäytymisestä on vaikea tehdä luotettavia johtopäätöksiä (ks. myös KKO 2004:60).

Kohtalaisen vahvan suoran näytön vuoksi todistaja A:n kertomuksella aihetodisteen ja apuseikkana esitetyllä osaamiskeskuksen lausunnolla ei olisi muuten ollut syyksi lukemisen kannalta olennaista merkitystä, mutta osaamiskeskuksen tarkan analyysin perusteella on hovioikeudessa kyetty erottelemaan asianomistajan kertomuksen sisällä vähemmän luotettava kohta, jonka osalta hovioikeus on hylännyt syytteen. Osaamiskeskuksen lausunto on ollut tässä tapauksessa hyödyllinen myös sen vuoksi, että lapsen perussairauksien merkitys hänen kertomuksensa luotettavuuden arvioinnille on siinä tullut asiantuntevasti selvitettyksi. Kun osaamiskeskuksen lausunnossa on otettu kantaa DNA-tutkimuksen tulokseen toteamalla sen tukeva lapsen kertomusta, on vastaaja saanut aiheen kritisoida lausunnon luotettavuutta. Tämän toteamuksen lausunnon laatijat olisivat voineet jättää poisinkin, kun se heidän ilmoituksensa mukaan ei edes ollut vaikuttanut lausunnon lopputulokseen. Asiantuntijalausuntoa siitä, mikä on DNA-tutkimuksen tuloksen näyttöarvo, tuomioistuin ei tarvitse, vaan tämän harkinnan se suorittaa itse.

Voinee arvioida, että kaikki todistusharkintametodit olisivat tässä tapauksessa johdaneet samaan lopputulokseen.

Oikeustapaus 7 (salainen vain asianomistajan nimen osalta)

Referaatti:

Tekijän syyksi luettiin sekä käräjäoikeudessa että hovioikeudessa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen. Hovioikeus korotti rangaistuksen

yhden vuoden ja kymmenen kuukauden ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Syytteen mukaan vastaaja oli kerran pakottanut 13-vuotiaan tytön sukupuoliyhteyteen.

Asiassa esitettiin todisteena asianomistajan videoitu kertomus ja kuultiin vastaajaa sekä kahta todistajaa, joista toinen oli ollut tapahtumapaikalla ja toinen läsnä lapsen kertoessa asiasta ensimmäisen kerran nuorisokodissa. Asianomistajan ja todistajan kertomusten mukaan tapahtumat olivat saaneet alkunsa todistajan asunnolla, kun vastaaja oli esitellyt sukuelintään ja ehdotellut seksiä. Todistaja oli kertomansa mukaan tavannut sekä vastaajan että asianomistajan rautatieaseman tienoilla, josta kolmikko oli yhdessä siirtynyt todistajan asunnolle. Tekoajankohtaa ei asiassa kyetty selvittämään kuin noin viikon aikahaarukalla. Asianomistajan mukaan hän oli istunut makuuhuoneessa sängyllä, kun vastaaja oli tullut hänen päälleen ja pakottanut hänet sukupuoliyhteyteen jaloista kiinni pitämällä. Asianomistaja kertoi suusanallisestikin vastustaneensa tekoa. Asianomistajan kertomus yksityiskohdista vaihteli eri kuulustelukerroilla niin, että välillä hän kertoi vastaajan vieneen hänet makuuhuoneeseen. Välillä hän poliisiin virheellisen ja johdattelevan kysymyksen johdosta kertoi huutaneensa apua, vaikka alunperin hän oli kertonut vain itkeneensä. Todistajan kertomus tapahtumista asunnolla oli välttelevä ja vaihteleva. Käräjäoikeudessa teko luettiin vastaajan syyksi pakottamisena sukupuoliyhteyteen vain lautamiesten äänin. Ratkaisun perustelujen mukaan asianomistajan kertomus oli uskottava. Käräjätuomari sen sijaan ei olisi uskonut asianomistajan kertomusta lainkaan ja hän olisi hylännyt syytteen sekä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä että pakottamisesta sukupuoliyhteyteen.

Hovioikeus totesi asianomistajan kertomuksessa olleen ristiriitoja sen osalta, olivatko tapahtumat alkaneet makuuhuoneessa vai kuljettamisella olohuoneesta makuuhuoneeseen. Lisäksi ristiriitaa oli sen osalta, oliko asianomistaja huutanut apua tilanteessa. Asianomistajan kertomus sukupuoliyhteydestä vastentahtoisesti suusanallisista kielloista ja fyysisestä vastustamisestakin huolimatta oli kuitenkin pysynyt alusta alkaen samana. Asianomistaja oli kuvannut tuntemuksiaan ja reaktioitaan murrosikäiselle tyypillisellä tavalla. Asianomistajan kertomus oli tullut todistajan tietoon nuorisokodissa sattumalta ja yhteydessä, joka tuki sen uskottavuutta. Vastaaja oli ensin kuulusteluissa kiistänyt asunnolla tapahtuneen mitään seksuaalista, mutta sittemmin muuttanut ensin kertomustaan niin, että seksuaalista kanssakäymistä asianomistajan kanssa olisi ollut tämän aloitteesta, sekä tämän jälkeen niin, ettei mitään ollutkaan tapahtunut. Kertomuksensa muuttumista vastaaja selitti stressillä, pyörryttämistäipumuksella ja huonomuistisuudella. Hovioikeus piti epäuskottavana vastaajan esittämiä syytä kertomuksen muuttumiselle sekä sitä, että vastaaja olisi poliisille myöntänyt seksuaalista kanssakäymistä olleen, jos sitä ei lainkaan olisi ollut. Tapahtumapaikalla olleen todistajan välttelevällä ja vaihtelevalla kertomuksella ei ollut vahvaa näyttöarvoa, mutta se oli osin yhteneväinen asianomistajan kertomuksen kanssa. Televalvontatiedot edelleen tukivat asianomistajan, vastaajan ja todistajan kertomusta vain lyhyestä tuttavuudesta tekoaikaan. Vastaajan seksuaalisväritteisestä käyttäytymisestä asunnolla hovioikeus päätteli asunnolle siirtymisen synn olleen seksuaalinen kanssa-

käyminen, johon 13-vuotias asianomistaja ei ollut antanut suostumustaan ja jota hän oli vastustanut.

Kommentti:

Ratkaisu perustuu asianomistajan ja vastaajan kertomusten uskottavuuden vertailuun sekä teko-olosuhteiden kokonaisarviointiin. Aikuisen asianomistajan kohdalla syyte ei ehkä olisi samalla tavoin menestynyt, vaan olisi edellytetty, että rikosilmoitus olisi tehty heti ja hankittu lisäksi lääketieteellistä selvitystä. Asianomistajan ikä on voinut siis tässä painaa näytönarvioinnissa yhdessä vastaajan epäuskottavan kertomuksen kanssa.

Tässäkin tapauksessa voinee arvioida, että kaikki todistusharkintametodit olisivat johtaneet samaan lopputulokseen.

Oikeustapaus 8 (julkinen)

Referaatti:

Vastaaja tuomittiin sekä käräjäoikeudessa että hovioikeudessa seksuaaliseen tekoon pakottamisen yrityksestä ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Syytteen mukaan vastaaja oli laivassa Helsingin ja Tukholman välillä hytissä yrittänyt pakottaa tai alistaa vielä suhteellisen nuoren, joskin täysi-ikäisen asianomistajan kanssaan seksuaaliseen tekoon painamalla kätensä kaksi kertaa asianomistajan reidelle, vaikka asianomistaja oli lyömällä ottanut käden irti itsestään ja vielä kolmannen kerran laittanut kätensä asianomistajan jalkoväliin asianomistajan joutuessa lyömään vastaajaa voimakkaasti käteen. Sen jälkeen vastaaja oli painanut asianomistajan väkisin selälleen sänkyyn ja mennyt makaamaan asianomistajan päälle. Asianomistaja oli onnistunut pakenemaan hytistä.

Asiassa esitettiin näyttönä asianomistajan ja vastaajan kertomukset sekä kuultiin todistajana asianomistajan sisarta, johon asianomistaja oli ollut yhteydessä heti teon jälkeen, sekä asianomistajan työtoveria, johon asianomistaja oli ollut yhteydessä matkalta palattuaan. Lisäksi asiassa esitettiin lääketieteellistä selvitystä asianomistajan psyykkisen tilan muutoksesta matkan jälkeen.

Käräjäoikeus totesi, että syyksi lukemista ei lähtökohtaisesti voida perustaa yksistään asianomistajan kertomuksen varaan, kun väite vastentahtoisesta seksuaalisesta kanssakäymisestä kiistetään. Tuomitseminen edellyttää kertomusta tukevaa muuta näyttöä ja korostetun todistusarvon antaminen asianomistajan kertomukselle edellyttää, että kertomus on uskottava ja niin johdonmukainen kuin vain kysymyksessä olevissa olosuhteissa kohtuudella voidaan vaatia. Käräjäoikeus totesi asianomistajan kertoneen asiasta eri yhteyksissä poliisille, lääkäreille, sisarelleen ja työtoverilleen olennaisilta osin samansisältöisesti kuin käräjäoikeudessakin. Asianomistajan yksityiskohtainen kertomus oli hyvin luotettavan, uskottavan ja liioittelemattoman tuntui. Se, mitä asianomistajan potilaskertomukseen oli kirjattu ja mitä hän oli sisarelleen ja työtoverilleen kertonut, tuki käsitystä, että matkalla Tukholmaan oli tapahtunut jotain traumaattista. Jos asianomistajan kertomus olisi ollut tekaistua, olisi ollut oletet-

tavaa, että kertomus olisi ollut suoraviivaisempi ja sisältänyt vähemmän yksityiskoh-
tia ja ettei asianomistaja siinä tapauksessa olisi tuonut esiin sekä vastaajaa vastaan että
hänen puolestaan puhuvia seikkoja. Vastaajan varaamat yöpymisjärjestelyt puhuivat
hänen vilpittömyyttään vastaan. Näyttöä kokonaisuutena arvioiden käräjäoikeus ei
epäillyt, etteikö tapahtumienkulku olisi ollut asianomistajan kertomuksen mukainen.
Sen mukaisesti tapahtumat yöpymisjärjestelyineen ja jälkireaktioineen muodostivat
loogisen kokonaisuuden (jonka valossa esitetyn asianomistajan kertomuksen oikeel-
lisuuden suhteen ei ollut jäänyt niin sanottua järkevää epäilyä). Hovioikeus hyväksyi
käräjäoikeuden syyksi lukemisen katsoen kuitenkin jääneen näyttämättä, että vastaaja
olisi etukäteen suunnitelmallisesti järjestänyt yöpymisolosuhteet teonkuvauksen mu-
kaiseksi.

Kommentti:

Tämä tapaus ei asianomistajan iän vuoksi varsinaisesti kuulu tarkastelun kohteena
olevaan aineistoon. Käräjäoikeuden mielenkiintoisen näytönarviointiperustelun vuoksi
se kuitenkin otettiin mukaan. Tässä aineistossa ratkaisu on ainoa, jossa on kerrottu,
miten näyttökynnys asetettiin. Täysi-ikäisen asianomistajan kertomuksen uskotta-
vuutta on arvioitu hyvin samaan tapaan kuin lastenkin kertomusten uskottavuutta. Lo-
pulta ratkaisu perustuu näytön kokonaisvaltaiseen arviointiin. Hovioikeuden ratkaisu
ei tätä kirjoittaessa ole lainvoimainen.

Todistusarvometodilla siten kuin Klami sitä soveltaisi, syyte olisi saattanut tulla
hylätyksikin, kun vastaajan kertomuksen todistusarvoa ei ollut kyetty horjuttamaan.
Hypoteesimetodi ja näytön kokonaisvaltainen arviointi johtaisivat kaiketi tässä sa-
maan lopputulokseen.

Oikeustapaus 9 (julkinen)

Referaatti:

Syyteen teonkuvauksen mukaan äiti oli tehnyt tyttärelleen ruumiillista väkivaltaa
lyömällä ainakin kerran nyrkillä selkään, kerran työntämällä voimakkaasti niin, että
lapsen pää oli osunut kaapin reunaan ja lattiaan, sekä kerran kaatamalla kuumaa vettä
lapsen jalan päälle. Lisäksi äiti oli kerran sulkenut lapsen pimeään WC:hen, jossa oli
pakottanut tämän olemaan yksin yön yli. Pahoinpitelystä oli syyteen mukaan aiheutu-
nut verta vuotanut haava ja arpi päähän, palovamman aiheuttamat kaksi arpea jalkaan
sekä kipua ja särkyä.

Syyte perustui sosiaalilautakunnan pyynnöstä suoritettuun esitutkintaan. Lapsi oli
viranomaisten sijoittamana vastaanottokodissa. Valokuvat osoittivat lapsen otsassa
olevan arven ja jalan sääriosassa olleet kaksi arpea. Lääkärinlausunnon mukaan lasta
oli käytetty terveysaseman päivystyksessä otsan haavan vuoksi. Lapsen oli kerrottu
kaatuneen yöllä useita päiviä aiemmin ja kieltäytyneen tulehasta aiemmin lääkäriin.
Lääkärin havaintojen mukaan 3 senttimetrin pituinen horisontaalinen haava, jossa oli
hieman turvotusta, sopi päivien vanhaan vammaan, jonka hoito oli myöhästynyt. Äiti
oli käräjäoikeudessa kiistänyt aiheuttaneensa vammoja ja kertonut lapsen pudonneen

sängystään nähtyään painajaisia, mistä otsan haava oli aiheutunut. Todistaja kertoi lastensuojeluilmoituksen perusteella lapsen kotiin tehdystä kotikäynnistä. Käynti oli johtunut lapsen sisaren opettajalleen kertomista seikoista ja opettajan ilmoituksesta viranomaisille. Sisaren mukaan äiti syöttäisi lapselle chiliä ja painaisi tätä veden alle. Kotona ei ollut ollut kylpyammetta eikä todistaja osannut kertoa mitään syytteessä kuvatuista tapahtumista. Todistajan mukaan lapsi oli sijoittamisen jälkeen saanut raivo-kohtauksia. Videoidussa kuulemissaan lapsi kertoi äidin satuttaneen häntä ja aiheuttaneen hänen kaatumisensa lattiaan, jolloin tuli paljon verta. Lapselta kysyttiin kaatuiko hän vai työnsikö äiti, mihin hän vastasi ”työnsi”. Kysymykseen, mitä muuta äiti teki lapsi vastasi ”koko yön seiso vessaa, oli pimee ja..”. Jalasta kysyttäessä lapsi vastasi äidin laittaneen tulikuumaa vettä hänen päälleen. Kysymykseen, oliko äiti joskus syöttänyt tulikuumaa ruokaa tai laittanut hänet veden alle, lapsi on vastannut päättään puistaen. Lapsi on lisäksi vastauksena äidin suuttumista koskeneeseen kysymykseen kertonut, että suuttuessaan äiti ”kaikki potkasi ja lyö sit mua selkään”.

Käräjäoikeus totesi olevan selvää, että lapsen otsassa oli arpi, mutta sen syntymistavasta oli esitetty äidin ja lapsen ristiriitaiset kertomukset. Äiti oli kertonut haavan syntymisestä samalla tavoin sekä terveysasemalla pian haavan syntymisen jälkeen, että käräjäoikeudessa. 6-vuotias lapsi oli kertonut haavan syntymistavasta vasta noin kymmenen kuukautta myöhemmin lääkärintarkastuksessa sekä poliisikuulustelussa vielä myöhemmin. Lapsen kielitaito oli puutteellinen ja häntä oli tästä huolimatta puhutettu suomeksi. Väitteet chilin syöttämisestä ja veden alle painamisesta olivat osoittautuneet perättömiksi (perustetta tälle ei tuomion perusteluissa nimenomaisesti mainita, ilmeisesti siis todistajan kotikäyntiin nojautuen antama kertomus). Poliisikuulustelussa lapsi ei käräjäoikeuden arvion mukaan keskittynyt kuulusteluun, vaan piirtämiseen, josta hän tuntui nauttivan. Käräjäoikeus oli hylännyt syytteen lapsen pahoinpitelystä todeten, että lapsen ikä, puutteellinen kielitaito ja haavan synnystä tapahtuman selvittämiseen kulunut aika huomioon ottaen näyttö ei riittänyt osoittamaan äidin aiheuttaneen haavaa lapsen otsaan. Selkään lyönnistä lapsi oli maininnut vain poliisikuulustelussa eikä tuossa yhteydessä ollut käynyt ilmi väitetty teko aika. Kuuman veden kaatamisesta jalan päälle lapsi oli puhunut vain poliisikuulustelussa eikä hän tällöinkään maininnut tekoaikaa. Tätä aikaisemmin kukaan ei ollut maininnut kuuman veden kaatamisesta jalan päälle mitään. Näyttö ei riittänyt osoittamaan syytettä toteen.

Hovioikeudessa asiassa esitettiin enemmän näyttöä. Äiti kertoi asiasta edelleen pääpiirteittäin samoin kuin käräjäoikeudessa. Uusi todistaja kertoi äidin olleen haluton sitoutumaan lapsensa hoitoon lapsen voimakkaasta oireilusta huolimatta. Päiväkodin ohjaaja oli todistajalle kuvannut lasta erittäin turvattomaksi ja kaltoin kohteluksi. Lapsen isäpuolen todistajalle kertoman mukaan äiti olisi hakannut lapsen päätä lattiaan. Lapsen oireilu oli loppunut hänen sijoittamisensa jälkeen edelleen tarpeellisia kiinnipitotilanteita lukuun ottamatta. Toinen uusi todistaja kertoi lapsen olleen sijoituksen alkuvaiheessa hyvin omaehtoinen ja määräälevä eikä lapsi ollut luottanut aikuisiin. Pikkuhiljaa lapsi oli kertonut pahoinpitelystä omatoimisesti enemmän. Ker-

tomukset olivat olleet samanlaisia: äiti oli potkinut, lyönyt ja kaatanut kuumaa vettä jalan päälle. Lapsen kertomukset päähän satuttamisesta olivat jääneet epäselviksi. Lapsen oli ollut vaikea hahmottaa aikaa eikä tekoajasta ollut häneltä kysyty. Kiinnipitotilanteita oli vastaanottokodissa edelleen varsinkin äidin käynnin jälkeen.

Hovioikeus totesi lapsen kyenneen lyhyesti kuvaamaan tapahtumia ikätasoaan vastaavalla tavalla. Lapsi vaikutti ymmärtävän suomea hyvin. Hovioikeus totesi äidin kertoneen otsan haavan syntytavasta eri tavoin lääkärille kuin kärjäoikeudelle ja hovioikeudelle. Myös hovioikeudelle uutena todisteena esitetyistä lastensuojelun muistiinpanoista ilmeni äidin kertoneen haavan syntytavasta kahdella eri tavalla, minkä hovioikeus totesi hänen kertomuksensa uskottavuutta heikentäväksi seikaksi. Hovioikeus totesi otsan vamman laadun viittaavan siihen, että se on todennäköisesti aiheutunut jostain terävästä esineestä kuten esimerkiksi kaapin reunasta. Lääkärintlausunto ei poissulkenut pahoinpitelyn mahdollisuutta. Uuden todistajan kertomuksen nojalla hovioikeus totesi lapsen kertoneen haavan synnystä myöhemminkin samalla tavalla. Hovioikeus katsoi äidin aiheuttaneen haavan syytteessä kuvatulla tavoin. Myös hovioikeus totesi muiden tapahtumien jääneen ajallisesti yksilöimättömiksi ja näiltä osin syyte hylättiin myös hovioikeudessa.

Kommentti:

Asianomistaja oli maahanmuuttajataustainen ja kieliongelmat ovat nousseet asiassa esiin. Jos lapsi hovioikeuden arvion mukaisesti ymmärsi suomea hyvin, voi olla, että lapsen kuuleminen suomeksi on luotettavampi vaihtoehto kuin tulkkauksen käyttäminen. Lapsen kertomus yksityiskohtineen on siten autenttisempi.

Myös tässä asiassa sekä kärjäoikeus että hovioikeus on antanut merkitystä sille, ettei lapsi kyennyt yksilöimään tekoaikaa. Edellä jo todetuin tavoin tälle seikalle ei jatkuvan perheväkivallan tilanteessa välttämättä ole syytä antaa suurta merkitystä.

Tuntuu ehkä yllättävältä, että kärjäoikeus ja hovioikeus olivat eri mieltä siitä kumman, vastaajan vai asianomistajan, kertomus oli pysynyt samanlaisena tai muuttunut. Tarkastelun kohteeksi otetun aineiston valossa tämä ei kuitenkaan ole kovin tavatonta, esimerkiksi osaamiskeskuksen huomattavan tarkassa analyysissä huomiota herättää tapa, jolla kertomusten muuttumista, kehittymistä tai runsastumista tarkastellaan varsin vivahteikkaasti. Tuomioiden perusteluissa tämä arviointi vaikuttaa paljon suoraviivaisemmalta eikä aina edes vakuuttavalta.

Jutun lähtötiedoissa on paljon seikkoja, jotka STAKESin oppaan mukaan antavat aiheen pahoinpitelyepäilyn selvittämiseen. Kärjäoikeus on merkillisellä tavalla antanut näytön arvioinnissa merkitystä muun muassa sille, että lapsen sisaren kertomia tietoja ei ollut voitu todentaa, mutta ei niitä myöskään ollut voitu sulkea pois vain sillä, että todistaja ei kotikäynnillä ollut havainnut asunnossa kylpyammetta. Merkitystä on annettu myös esimerkiksi sille, että lapsi poliisikuulustelussa keskittyi piirtämiseen. Tämä on yksi niistä asioista, jotka tuodaan esille tuomareille suunnatussa oikeuspsykologisessa koulutuksessa. Osaamiskeskuksen lausunnoissa on toisinaan todettu, että leikkitalanne saattaa johtaa siihen, että lapsi ymmärtää mielikuvituksen

käytön sallituksi. Tämän vuoksi haastattelua ei tulisi tehdä lapsen keskittyessä leikkiin tai piirtämiseen.

Tässä tapauksessa ei ollut hankittu osaamiskeskuksen lausuntoa. Sen vuoksi uusi näyttö hovioikeudessa on ollut kuulopuhetodistelun tyyppistä eikä siten todistusarvoltaan kovinkaan vakuuttavaa. Näytön kokonaisvaltainen arviointi ja todistusarvometodi johtaisivat kumpikin todennäköisesti syyksilukemiseen. Sen sijaan hypoteesimetodi ei siihen välttämättä johtaisi, kun vaihtoehtoisia hypoteeseja ei ehkä kyettäisi sulkemaan pois lapsen kertomuksen laadun vuoksi.

Oikeustapaus 10 (julkinen)

Referaatti:

Syytteen teonkuvauksen mukaan isä oli tehnyt 4–6-vuotiaalle lapselle väkivaltaa tukistamalla tätä toistuvasti, antamalla kerran luunapin poskeen sekä kerran tönäisemällä lasta niin, että tämä oli kaatunut portaille ja pyörinyt maahan. Edelleen lapsen äidin syytettiin lyöneen lasta kerran avokämmenellä kasvoihin. Lapsen isä kiisti teot kertoen ottaneensa lapsen hiuksista kiinni pinsettioitteella erinäisiä kertoja rauhoittaakseen lasta tämän saatua toistuvia raivokohtauksia. Työntämisen isä kertoi liittyneen lapsen työntämiseen pois kuuman kiukaan luota. Äiti myönsi syytteen oikeaksi. Äiti kertoi isän tönäisyn liittyneen saunan lämmittämiseen ja siihen, ettei lapsi ollut uskonut isän kehotusta lähteä kauemmas. Äidin mukaan lapsi oli lentänyt kaareissa ilmassa kasvot edellä portaat alas. Lapsi oli kiistänyt kaatuneensa portaita alas. Käräjäoikeus tuomitsi vanhemmat syytteen mukaisesti lapsen pahoinpitelystä lukuun ottamatta isän tönäisyyä ja lapsen pyörimistä portaita alas, miltä osin syyte hylättiin ristiriitaisten kertomusten vuoksi.

Hovioikeus katsoi selvitetyn, että isä oli joitain kertoja myöntämällään tavalla ottanut lasta hiuksista kiinni. Tämä oli tapahtunut riehuvan lapsen rauhoittamiseksi. Kysymys oli kuitenkin kielletyn kurinpitokeinon käyttämisestä. Hovioikeus katsoi isän menettelyn täyttäneen lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön, mutta isä jätettiin rangaistukseen tuomitsematta.

Kommentti:

Tapauksessa on ollut enemmänkin kysymys asian oikeudellisesta arvioinnista kuin näytön arvioinnista.

Huomiota tässä tapauksessa kiinnittää erityisesti oikeuspsykiatrisen työryhmän lausunto, jossa on esitetöjen perusteella muodostettu seuraavat tutkimushypoteesit: a) lapsi on joutunut isänsä pahoinpitelemäksi; b) lapsi on joutunut äitinsä pahoinpitelemäksi; c) lapsi on joutunut jonkun ulkopuolisen pahoinpitelemäksi ja d) lapsi ei ole joutunut pahoinpidellyksi, vaan hänen oireensa johtuvat perhetilanteestaan kokonaisuudessaan. Oikeuspsykologisessa haastattelussa lapsi kertoi isän tukistaneen häntä useita kertoja. Lisäksi lapsi kertoi pelänneensä Linnanmäellä, kun isä oli pakottanut hänet korkeaan laitteeseen. Lapsen kognitiivinen päättelykyky on ikätasoista. Lapsi on iloinen, ulospäin suuntautunut ja tomera. Toisaalta esiin nousevat myös voimakkaat aggressiiviset

ajatukset ja mielikuvat. Pärjäävyys, voittaminen ja suoriutuminen ovat lapselle tärkeitä. Lapsi ottaa hyvin kontaktia aikuiseen ja hakee tekemisilleen aikuisen hyväksyntää kysyvillä katseilla. Eräissä testeissä nousee esille lapsen kokema stressi. Tutkimuksen perusteella tukea saivat hypoteesit a ja b. Isä oli tukistanut lasta kurinpidollisessa tarkoituksessa useasti ja äiti oli ainakin kerran läpsäissyt lasta.

Silmiinpistävä lausunto on sen vuoksi, että äiti oli esitiedoissa kuvannut läpsäisyä haastatteliijoille samalla tavalla kuin lapsi tutkimuksessa. Myös isä on myöntänyt haastattelussa käyttäneensä tukistamista pinsettioitteella kurinpitokeinona. Mitä oikeastaan oli tarkoitus oikeuspsykiatrisessa työryhmässä tutkia ja mihin lausuntoa tuomioistuimessa tarvittiin, kun kukaan ei ollut väittänytäkään, että hypoteesit c ja d voisivat olla myönnettyjä hypoteeseja todellisempia? Oikeuspsykiatrisen työryhmän analyysi myös poikkeaa tarkastelun kohteena olevassa aineistossa olleista muissa juutuissa annetuista oikeuspsykiatrisen työryhmän lausunnoista selvästi suuntaan, jossa on analysoitu lähinnä lapsen päättelykykyä ja luonteenpiirteitä, eikä hänen kertomuksensa luotettavuutta lisääviä tai vähentäviä seikkoja. Tässä tapauksessa lausunnon puutteilla ei kuitenkaan ollut merkitystä, kun tapahtumien kulusta ei edes varsinaisesti ollut epäselvyyttä, vaan kysymys oli enemmänkin tapahtumien oikeudellisesta arvioinnista.

Oikeustapaus 11 (julkinen):

Referaatti:

Syytteen mukaan isä oli reilun kahden vuoden ajan tehnyt ruumiillista väkivaltaa kahdelle pojalleen: tönäisemällä toista poikaa portaissa niin, että lapsi oli kaatunut, lyömällä, läpsäisemällä ja tönimällä molempia poikia toistuvasti useita eri kertoja sekä potkimalla toista poikaa.

Todisteluna asiassa on ollut lasten videoidut kertomukset, vastaajan kertomus ja useiden todistajien kertomukset sekä kirjallisina todisteina lastensuojeluilmoituksia ja perhesosiaalityön kertomuksia. Tutkintailmoituksen olivat tehneet sosiaaliviranomaiset. Lastensuojeluilmoituksia olivat tehneet lasten äiti ja lastenvalvoja. Äidin tekemän lastensuojeluilmoituksen liitteenä on ollut poikien käsinkirjoittamat kirjeet, joissa on luetteloitu isän tekemisiä ("jätti yksin, meni baariin"; "Lähetti hakemaan kaljaa"; "vei baariin"; "heitti seinälle, huusi ja haukkui, löi ja potki" "työnsi rappusia alas" jne.). Sosiaalivirastossa kirjeiden johdosta suoritetussa kuulemisessa pojat ovat pohtineet, tuleeko isälle rikosrekisteri. Toinen poika on pohtinut, että heidän ei enää tarvitse mennä isälle ja että äiti hakee yksinhuoltajuutta.

Käräjäoikeus toteaa ratkaisunsa perusteluissa, että asiaa selvitettyä ilmi tulleen asenteiden vuoksi näyttöä oli tässä tapauksessa arvioitava erityisen kriittisesti. Pojilla tuntui olevan vakaa käsitys siitä, että isä oli paha ja äiti hyvä. Pojat olivat silmiinpistäväällä tavalla kertoneet isästään vain negatiivisia asioita ja äidistään vain positiivisia asioita. Pojat olivat lausumistaan päätelleen kytkeneet kuulemisensa vanhempien välillä vireillä olleeseen riitaan siitä, saako isä tavata lapsiaan. Syytökset, jotka pojat esittivät isäänsä kohtaan, eivät kaikilta osin luontevasti selittyneet sillä,

mitä pojat olivat kertoneet isän tehneen. Selvästi oli käynyt ilmi, että pojat olivat äidiltään ja sisareltaan kuulleet isästään negatiivisia asioita, joita he eivät olleet itse olleet kokemassa. Olosuhteet huomioon ottaen poikien kertomuksiin oli suhtauduttava niin, että heidän asenteisiinsa oli vaikutettu. Pojat olivat myös mieltäneet, että isästä olisi hyvä puhua mahdollisimman paljon pahaa, jotta heidän ei tarvitsisi mennä isän luokse. Aikuisilta kuulemiaan seikkoja lukuun ottamatta pojat ovat kuulemisessaan kertoneet ikäiselleen tyypillisin ilmaisin ja luontevan tuntuisesti. 8–9-vuotiaat lapset eivät vielä kyenneet kaikilta osin tarkasti erittelemään ja analysoimaan väkivallan käyttötilanteita esimerkiksi niiden lukumäärän tai niihin johtaneiden syiden osalta, varsinkin kuin tapahtumista oli jo kulunut aikaa.

Käräjäoikeus toteaa tulleen vakuuttuneeksi lasten kertomusten perusteella siitä, että jotain isän luona on tapahtunut. Pojat olivat kuvanneet oloaan isän luona tylsäksi kotioloihin verrattuna ja isän olevan kova kurinpitäjä, joka komentaa ja huutaa. Käräjäoikeus ei epäillyt, etteikö isä olisi poikien kertomalla tavalla syytteessä tarkoitettuna ajankohtina läpsäissyt poikia avokämmenellä kasvoille tai selkään taikka tönäissyt poikia kurinpitoon liittyen tai hermostuessaan metelistä tai sattuneista vahingoista. Portaissa tönäisemisestä pojat olivat kertoneet myös äidilleen ja sisarelleen. Isän nykyinen puoliso oli kertonut havainnoistaan, joiden mukaan isä oli saattanut tukistaa tai tarttua poikia niskavilloista. Käräjäoikeus luki isän syyksi useita avokämmenellä lyöntejä, läpsäisyjä ja tönäisyjä. Lapsen potkimisen käräjäoikeus katsoi jääneen näytämättä toteen.

Hovioikeus on myöntänyt jatkokäsittelyluvan, mutta ei tätä kirjoittaessa ole vielä ratkaissut asiaa.

Kommentti:

Tässä tapauksessa vastaajan väitettiin kohdistaneen väkivaltaa myös nykyiseen puolisoonsa. Vaikeasta näytönarviointitilanteesta huolimatta olosuhteet siten tapauksen kokonaisarvioinnissa tukenevat poikien hieman epätasällisiä ja mahdollisesti johdattujakin kertomuksia. Suoraan todisteeseen rinnastuu myös vastaajan nykyisen puolison kertomus havainnostaan, että isä saattoi tarttua poikia niskavilloista. Puolison havaintoja olisi voinut olla tarpeen kuvata tuomion perusteluissa laajemmin. Tässä tapauksessa, toisin kuin oikeustapauksissa 2 ja 9, käräjäoikeus on pitänyt ymmärrettävänä, että lapset eivät ole täsmällisesti kyenneet yksilöimään tekoilanteita ajan, paikan ja tekoon johtaneiden syiden osalta, vaikka lapset ovat olleet vanhempia kuin mainituissa tapauksissa.

Oikeustapaus 12 (julkinen)

Referaatti:

Vastaajan syyksi luettiin 4-vuotiaan pojan pahoinpitely. Syytteen mukaan isä oli tehnyt pojalleen ruumiillista väkivaltaa lyömällä useita kertoja päähän ja vartaloon sekä tarttumalla voimakkaasti kurkusta kiinni. Pojalle oli aiheutunut poskipäähän verenpurkaumaa ja mustelmaa, otsalle hiusrajaan verenpurkaumaa, vasemman korvavalehden

yläosaan, kaulaan, korvan alapuolelle ja korvan edustalle poskipäähän mustelmaa, oikeaan käsivarteen ranteen sisäpinnalle verenpurkaumaa, vasempaan olkavarteen ja pakaraan verenpurkaumia.

Asiassa esitettiin näyttönä lääkärinlausunto, jonka mukaan mustelmat ja verenpurkaumat eivät sopineet tavanomaisten leikkien kolhuissa syntyneiksi, vaan ulkopuolisen voiman aiheuttamiksi. Kaulalle ja korvan seudulle paikantuvat vammat saattoivat lausunnon mukaan liittyä kuristamiseen, mutta ne eivät vastanneet tyypillisiä kuristamiseen sopivia vammoja. Paremmin jäljet olisivat sopineet lyöntiin, iskuun tai kiinnipitoon. Vasemman olkavarren jäljet olisivat voineet sopia puristukseen tai kiinnipitoon. Lastenpsykiatrisen työryhmän lausunnon mukaan tutkimuksessa sai tukea hypoteesi, että poika oli tullut isänsä pahoinpitelemäksi.

Lapsen äidin mukaan lapsi oli pienellä viiveellä leikin lomassa vastannut kysymykseen ”mistä pipit olivat tulleet? ”, että ”isi otti lujaa kiinni ja minua sattui kovaa”. Isä kiisti syytteen kertoen, että poika oli kaatunut pyörällä ja pudonnut baarijakkaralta ollessaan isänsä luona. Lisäksi isä kertomansa mukaan oli joutunut saunassa ottamaan pojan kaulan/hartiansseudusta voimalla kiinni, kun lapsi oli horjahtanut ja ollut putoamassa selälleen saunan lauteilta. Pojan isoäidin, joka oli isän luona hoitanut poikaa, kertomus tuki isän kertomusta pyörällä kaatumisen ja jakkaralta putoamisen osalta. Todistajana kuullun perhetyöntekijän mukaan lapsi oli spontaanisti kertonut hänelle, että ”isä lyö minua”. Lasten psykologi, joka oli osallistunut todisteena esitetyn lausunnon laatimiseen, vahvisti lausunnon ja kertoi pitäneensä pojan kertomusta luotettavana.

Käräjäoikeuden ratkaisun perustelujen mukaan syytettä tuki lapsen vammoista ja niiden syntymistavoista esitetty lääkärinlausunto sekä lastenpsykiatrisen lausunto lapsen kertomuksen luotettavuudesta. Lapsen äidin, perhetyöntekijän ja psykologin kertomukset tukivat syytettä. Asiassa vastaanäyttönä esitetyt vastaajan ja tämän äidin kertomukset eivät olleet vammamekanismin osalta yksityiskohtaisia ja lisäksi ne olivat keskenään ristiriitaisia eräiden yksityiskohtien osalta. Näyttöä kokonaisuutena arvioiden käräjäoikeus hyväksyi terveydenhuollon ammattihenkilöiden asiassa tekemät johtopäätökset ja katsoi isän syyllistyneen syytteen mukaiseen pahoinpitelyyn.

Isä peruutti valituksensa hovioikeuteen.

Kommentti:

Suoria todisteita ovat olleet pojan kertomus ja lääkärintarkastuksessa havaitut fyysiset vammat. Apuseikkana on lausunto, jonka mukaan vammat sopivat paremmin väkivallan kuin leikin aiheuttamiksi sekä lausunto oikeuspsykologisesta tutkimuksesta, jossa tukea sai pahoinpitelyhypoteesi. Käräjäoikeus on perusteluissaan erottanut syytettä tukevan näytön vastaanäytöstä ja suorittanut sen jälkeen näytön kokonaisarvioinnin. Ehkä huomiota olisi voinut kiinnittää myös siihen, mitkä ovat suoria todisteita ja mitkä vain apuseikkoja sekä todisteiden merkityksen arviointiin myös yksittäin. Voinee arvioida, että näytön kokonaisvaltainen arviointi ja todistusarvometodi olisivat tässä tapauksessa johtaneet samaan lopputulokseen. Hypoteesimetodin osalta arvioinnin lopputulos ei ole välttämättä selvä.

Oikeustapaus 13 (julkinen)

Referaatti:

Syyteen mukaan isä oli tehnyt ruumiillista väkivaltaa 11–12-vuotiaalle tyttärelleen lyömällä tätä nahkavyöllä kerran alavartaloon (teko aika noin 1,5 kk aikahaarukka), 13 -vuotiaalle tyttärelleen lyömällä tätä nahkavyöllä kolme kertaa jalkoihin (teko aika on noin 7 kk aikahaarukka vuotta ensimmäisen syytekohtan jälkeen) ja 13-vuotiaalle tyttärelleen lyömällä tai läpsäisemällä tätä avokämmenellä kasvoihin. Keskimmäisestä teosta oli aiheutunut mustelma ja viimeistä teosta kipua. Käräjäoikeus hylkäsi syyteen, kun syyteeseen yhtynyt tytär ja todistaja olivat vedonneet oikeuteensa olla kertomatta tapahtumista ja kun käräjäoikeuden arvion mukaan myöskään todistajaa, joka olisiertonut tyttären hänelle kertomista seikoista, ei voitu kuulla todistajana KKO:n ratkaisusta 1995:66 ilmenevin tavoin. Käräjäoikeus hylkäsi myös syyttäjän pyynnön saada vedota tyttären ja kieltäytymisoikeutta käyttäneen todistajan esitutkintakertomuksiin, koska oikeuskirjallisuudessa oli yksimielisesti katsottu, että ennakkoratkaisu KKO 2000:71 oli virheellinen.

Syyttäjä valitti käräjäoikeuden ratkaisusta hovioikeuteen, joka kuitenkin jätti valituksen tutkimatta sen vuoksi, että syyttäjän oli kirjattu käräjäoikeuden pääkäsittelyssä luopuneen syytteestä ja vastaaja vaati valituksen tutkimatta jättämistä tämän vuoksi.

Kommentti:

Tapaus on jälleen esimerkki asian selvittämisen ja rikosprosessin erityisistä ongelmista perheväkivaltatilanteissa. Oikeuskirjallisuudessa ei milloinkaan ole esitetty yksimielisiä kannanottoja, että KKO:n ratkaisu 2000:71 olisi virheellinen. Pääinvastoin Niemi-Kiesiläinen on teoksessaan rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta (s. 391) jo vuonna 2004 todennut, että oikeuskirjallisuudessa esitetty mielipide KKO:n ratkaisun virheellisyydestä perustuu väärinkäsitykseen. Vallitseva kanta nykyään näyttäisi olevan, että KKO:n ratkaisussa todetulla tavalla EIT:n ratkaisukäytännöstä johtuvaa estettä kieltäytymisoikeutta käyttäneen asianomistajan esitutkintakertomuksen hyödyntämiselle todisteena ei ole, joskaan se ei voi olla ainoa ja pääasiallinen todiste⁷⁰.

Mahdotonta on tässä sanoa, olisiko näyttö kuitenkin riittänyt syyksi lukevaan tuomioon millään todistusharkinnan metodilla.

Oikeustapaus 14 (julkinen)

Referaatti:

Vastaaja tuomittiin 65 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen 1–2-vuotiaan tyttärensä pahoinpitelystä. Syyteen mukaan äiti oli useita eri kertoja tehnyt tyttärelleen ruumiillista väkivaltaa lyömällä tätä nyrkillä ja avokämmenellä päähän sekä tukistamalla tätä. Lisäksi äiti oli syöttänyt lasta niin nopeasti, ettei tämä ollut ehtinyt niele-

⁷⁰ Ks. todistelutoimikunnan mietintö 69/2012 s. 107–108, jossa asia esitetään samoin kuin Niemi-Kiesiläisen teoksessa.

mään, vaan oli oksentanut ruokansa, minkä jälkeen äiti oli syöttänyt lapsen kertaalleen oksentamaa ruokaa tälle uudelleen.

Asiassa esitettiin kirjallisena todisteena neuvolan käyntiraportti sekä kuultiin vastaajaa ja todistajina vastaajan seurustelukumppania, vastaajan sisarta sekä vastaajan tuttavaa/ystävää.

Käräjäoikeuden ratkaisun perustelujen mukaan vastaajan kiistämistä tuki hänen sisarensa kertomus. Sisar ei ollut koskaan havainnut vastaajan tehneen lapselle ruumiillista väkivaltaa. Neuvolan käyntiraportissa lapsessa ei ollut havaittu pahoinpitelyvammoja tai lapsen kehitystasosta poikkeavia reaktioita. Vastaaja oli myös kertonut luonaan käyneen lastensuojeluviranomaisen todenneen lastensuojeluilmoituksen aiheettomaksi. Vastaaja piti todistajien kertomuksia ja heidän tekemiään lastensuojeluilmoituksia kostonäköisesti, että vastaaja oli pettänyt todistajana kuultua seurustelukumppaniaan seurustelusuhteen aikana. Käräjäoikeus ei pitänyt vastaajan tältä osin tekemää väitettä uskottavana. Sekä todistajana kuultu vastaajan seurustelukumppani että tuttava/ystävä kertoivat vastaajan välillä hoitaneen lasta hyvin, mutta toisin vastaaja oli todistajien suorien havaintojen mukaan kohdellut lasta raivostuessaan, mikä puolestaan johtui vastaajan itsensäkin myöntämästä jaksamisen puutteesta. Todistajat vastaajan sisarta lukuun ottamatta kertoivat vastaajan käyttäneen tekoajana päihkeitä. Käräjäoikeus katsoi syytteen tulleen näytetyksi todistajien kertomuksilla. Syytteen tekoajan alkuaika perustui todistajana suorien havaintojen kuullun ystävän/tuttavan havaintoihin ja kertomukseen, tekoajan päättymisen taas määriteltiin sen mukaan, kun lapsi oli siirretty asumaan isänsä luokse.

Hovioikeus ei myöntänyt jatkokäsittelylupaa.

Kommentti:

Suoria todisteita teosta oli tässä tapauksessa poikkeuksellisen paljon. Arvioinnissa on tällöin korostunut erisuuntaisten suorien todisteiden merkityksen arviointi. Kaikki todistusharkintametodit olisivat todennäköisesti johtaneet samaan lopputulokseen.

Oikeustapaus 15 (julkinen)

Referaatti:

Syytteen teon kuvauksen mukaan vastaaja oli uhannut usealla eri kerralla 10-vuotiaasta lasta pahoinpitelyllä olosuhteissa, joissa tällä oli ollut perusteltu syy pelätä turvallisuutensa olevan vaarassa. Käräjäoikeus hylkäsi syytteen eikä hovioikeus myöntänyt jatkokäsittelylupaa.

Tapahtumista oli näyttönä lapsen, hänen isänsä, vastaajan ja kahden vastaajan todistajan ristiriitaiset kertomukset. Lapsen mukaan uhkailua oli tapahtunut vastaajan ja hänen perheensä taholta pitkän aikaa ”sekä viime vuonna, että tänä vuonna”. Lapsen mukaan uhkailua oli ollut koulun pihalla ja koulumatkoilla. Isän kertomus oli ristiriitainen lapsen kertomuksen kanssa sikäli, että isän mukaan lapsi oli saatettu kouluun ja koulusta kotiin asian ilmitulon ja rikosilmoituksen tekemisen jälkeen, mikä olisi tarkoittanut, ettei uhkailua ollut voinut enää olla lapsen kertomalla tavalla ”tänä vuonna”.

na”. Vastaaja kiisti tapahtumat ja kertoi molempien perheiden välisistä riidoista, jotka olivat alkaneet ennen rikosilmoituksen tekemistä. Todistajat kertoivat vastaajan pelänneen liikkua yksin uhkailujen vuoksi ja tarvinneen apua asioittensa hoitamiseen.

Käräjäoikeus totesi lapsen kuulemisen olevan vaikea ja asiantuntemusta vaativa toimenpide. Nyt lasta oli kuultu vain 10 minuutin ajan ja hänelle oli esitetty ainakin osittain johdattelevia kysymyksiä. Lapsen vastaukset olivat olleet epämääräisiä. Huomioon ottaen vastaajan esittämä selvitys asiasta, syyte jäi näyttämättä toteen. Hovioikeus ei myöntänyt jatkokäsittelylupaa. Valituksessa ei tarjottu uutta todistelua hovioikeudelle.

Kommentti:

Maahanmuuttajatausta ja kielivaikeudet tulevat esille myös tässä tapauksessa. Lapsen vastaukset ovat tulkattuina jääneet epämääräisiksi. Lähtötietojen perusteella kysymys on ollut naapuruserheiden välisestä riitatilanteesta, jonka on väitetty eskaloituneen lapsen uhkailuksi koulumatkalla. Ratkaisun perustelu pitänee lukea niin, ettei lapsen kertomuksen epämääräisyydestä johtuen asiassa ollut riittävää suoraa todistelua uhkailusta. Perustelun pukeminen muotoon, että lapsen kuuleminen on vaikea ja asiantuntemusta vaativa toimenpide, joka tässä tapauksessa oli kestänytkin vain 10 minuuttia, ei ole onnistunut, koska ratkaisevaa ei ole kuulemisen kesto, vaan se mitä kuulemisessa tuli ilmi. Kaikki todistusharkintametodit olisivat myös tässä tapauksessa todennäköisesti johtaneet samaan lopputulokseen.

Oikeustapaus 16 (julkinen)

Referaatti:

Käräjäoikeus luki vastaajan syyksi 8-vuotiaan pojan pahoinpitelyn ja tuomitsi hänet sakkorangaistukseen. Syytteen mukaan vastaaja oli tehnyt pojalle ruumiillista väkivaltaa lyömällä poikaa katuharjalla kasvoihin tilanteessa, jossa poika oli ollut leikkimässä vastaajan asunnon läheisyydessä. Pojalle oli aiheutunut vasempaan poskeen useita raapimishaavoja, oikeaan poskeen muutama raapimishaava, kaulalle muutama raapimisjälki, alahuuleen raapimishaava, huulen limakalvoon haava sekä kasvojen ja kaulan alueelle punoitusta ja turvotusta.

Todisteena asiassa esitettiin lääkärinlausunto vammoista, pojan äidin ottama valokuva vammoista, kaavakuva ja valokuvia taloyhtiön piha-alueesta. Pojan kertomus vastaanotettiin tallenteelta ja pojan äitiä ja vastaajaa kuultiin todistelutarkoituksessa. Lisäksi kuultiin taloyhtiön hallituksen puheenjohtajaa ja vastaajan puolisoa.

Käräjäoikeuden tuomion perustelujen mukaan poika oli kertonut menneensä hakemaan karkuun livennyttä jalkapalloa. Pallo ei ollut mennyt vastaajan pihalle saakka, mutta sen lähistölle. Pojan kumartuessa nostamaan palloa vastaaja oli pojan kertoman mukaan tökkäissyt häntä kerran kunnolla katuharjalla kasvoihin ja sanonut jotain. Pojan äidin mukaan poika oli ollut itkuinen ja ahdistunut sekä pelännyt liikkua tapahtumapaikan ohitse. Vastaaja puolestaan kertoi olleensa harjaamassa hiekkaa pois kiveykseltä, kun jalkapallo oli tullut kiveyksen reunalle. Vastaaja oli kertomansa mukaan

pysäyttänyt pallon harjallaan ja ollut lyömässä sitä pois, kun poika oli hänen selkensä takaa tullut paikalle ja kompastunut pallon päälle. Harja oli saattanut koskettaa lasta. Vammat olivat syntyneet lapsen kaatuessa harjaa vasten. Vastaaja ehdottomasti kiisti lyöneensä harjalla. Taloyhtiön hallituksen puheenjohtaja on kertonut olleensa mukana selvittelemässä asiaa yhtiön pihalla asianosaisten kanssa. Vastaaja oli keskustelun kuluessa sanonut, että hän oli saattanut kiivastuksissaan huitaista sinnepäin. Vastajan puoliso kertoi, että asianomistajan ja hänen veljensä jalkapallon peluu vastaajan piha-alueen läheisyydessä oli toistuvasti aiheuttanut vahinkoja, joita asianomistajan vanhemmat eivät lupauksistaan huolimatta olleet korvanneet.

Käräjäoikeus perusti ratkaisunsa siihen, että poika oli tallenteella kertonut tapahtumasta ikäiselleen tyypillisellä tavalla. Poika oli näyttänyt olleensa melkein istuma-asennossa ja kertonut vastaajan kävelleen hänen luokseen ja tökänneen häntä harjalla. Pojan kertomus oli itsenäinen, yksityiskohtainen ja johdonmukainen. Hän oli myös oikaissut yksittäisiä kohtia, jotka kuulustelija oli ymmärtänyt väärin. Mitään syytä, miksi poika olisi kertonut asiasta vastoin totuutta, ei ollut ilmennyt ja pojan kertomus oli uskottava. Kuultujen henkilöiden kertomuksista ilmenneet jalkapallon pelaamisesta johtuneet erimielisyydet olivat osaltaan tukeneet syytettä. Lääkärintlausunto ja valokuvat vammoista tukivat syytettä. Vastajan puolison kertomus vähäisemmistä vammoista ei ollut uskottava.

Hovioikeus on myöntänyt jatkokäsittelyluvan, mutta ei ole tätä kirjoittaessa ratkaissut asiaa.

Kommentti:

Tässä asianomistaja on lapsi ja vastaaja hänen perheeseensä kuulumaton aikuinen. Näytönarviointi tässä on varsin samankaltaista kuin kahden aikuisen välisessä asiassa. Lapsen kertomusta ei ole lähtökohtaisesti mitään syytä laittaa vähemmän luotettavaan asemaan kuin aikuisen kertomusta, vaan kummankin kertomusta on arvioitava erikseen ja olosuhteita voidaan käyttää jommankumman kertomusta tukevana indisionäytönä. Jalkapallon peluusta aiheutunut kärhämä tekee ymmärrettäväksi, että aikuinen on voinut kiihtyä ja ajattelemattomasti tökätä poikaa harjalla kasvoihin. Ratkaisun perusteluissa olisi ehkä voinut käsitellä kysymystä jalkapallon peluun aiheuttamista vahingoista ja naapurin mahdollisesta tahallisesta provosoinnista taikka tällaisen provokaation puuttumisesta sekä siitä, mikä merkitys on alaikäisen mahdollisella provokaatiolla, kun aikuisen pitäisi kuitenkin pystyä mielensä malttamaan.

Eri todistusharkintametodit johtaisivat myös tässä tapauksessa ilmeisesti samaan lopputulokseen.

Oikeustapaus 17 (julkinen)

Referaatti:

Käräjäoikeus hylkäsi syytteen 10-vuotiaan pojan pahoinpitelystä. Syytteen mukaan vastaaja oli tehnyt ruumiillista väkivaltaa pojalle ala-asteen jääkentällä tarttumalla tätä takin kauluksesta leuan alta ja retuuttamalla jonkin matkaa kiinni pitäen siten, et-

tei poika saanut kunnolla henkeä. Vastaaja kiisti syytteen kertoen tarttuneensa yhdellä kädellä pojan takin olkapäästä ja pitäneensä siitä kiinni. Vastaaja kiisti retuuttaneensa poikaa. Vastaajan mukaan hänen oma poikansa oli soittanut hänelle kertoen asianomistajan lyöneen jääkiekkomailalla kylkeen ja ilmoittaen, ettei itse pääse lumihangesta ylös. Vastaajan tarkoituksena oli hänen kertomansa mukaan viedä asianomistaja koulun opettajan tai rehtorin luokse selvittämään asiaa. Noin metrin matkan jälkeen vastaaja oli kertomansa mukaan päästänyt otteensa pojasta irti, kun todistajana kuultu poika oli sanonut, ettei opettajia tai rehtoria enää ollut paikalla.

Asiassa esitettiin todisteina vastaajan ja asianomistajan kertomukset sekä paikalla olleen kolmannen pojan kertomus. Poikien kertomukset vastaanotettiin tallenteelta. Ratkaisunsa perusteluissa kärjäoikeus totesi olevan riidatonta, että vastaaja oli tarttunut kiinni pojan takista. Riitaa oli siitä, mistä kohtaa vastaaja oli ottanut kiinni. Asiassa oli esitetty kolme erilaista kertomusta kiinniottamiskohdasta (asianomistajan mukaan kauluksesta, todistajan mukaan takista tai hupusta ehkä niskan puolelta, vastaajan mukaan olkapäästä). Perusteita pitää muita kertomuksia vastaajan kertomusta uskottavampana ei ollut. Kaikkien kertomusten mukaan vastaaja oli lähtenyt kuljettamaan asianomistajaa takista kiinni pitäen, ja tätä voitiin kärjäoikeuden mielestä kutsua retuuttamiseksi. Kärjäoikeus piti uskottavana asianomistajan kertomusta siitä, että asianomistajasta oli tuntunut, ettei hän saa henkeä. Tällaista seuraamusta takista kiinnipitämisestä samoin kuin kivun aiheutumisesta vastaajan oli tullut pitää kiinni tarttumisen varsin todennäköisenä seuraamuksena. Teko oli kokonaisuutena arvostellen vähäinen ja syyte oli hylättävä, kun syytettä ei ollut nostettu ennen syyteoikeuden vanhentumista.

Hovioikeus myönsi asianomistajalle jatkokäsittelyluvan. Pääasiassa antamansa tuomion perusteluissa hovioikeus totesi, että vastaajan takista retuuttama asianomistaja oli kyennyt sekä oman että todistajan kertoman mukaan sanomaan osaavansa kävellä itsekin. Todistajan kertomus hovioikeudessa tuki vastaajan kertomusta siitä, että matka, jonka aikana hän oli retuuttanut asianomistajaa, oli ollut vain lyhyt ja kestänyt vain muutamia sekunteja. Asianomistajan kertomuksella oli selvitetty, että vastaajan menettely oli aiheuttanut jonkin verran kivun ja paineen tunnetta kaulalle. Tämä tunne ei kuitenkaan ollut hovioikeuden arvion mukaan voinut olla erityisen voimakas. Asianomistajan mukaan kipua ei ollut tuntunut enää myöhemmin. Hovioikeus totesi, että teon pitämistä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä vastaan puhui se, että kysymys oli aikuisen alaikäiseen kohdistamasta teosta. Loukkaus oli kuitenkin ollut hyvin lievä, kestänyt lyhyen aikaa ja aiheuttanut ainoastaan ohimenevää kivun ja paineen tunnetta kaulalla. Nämä seikat huomioon ottaen myös hovioikeus piti tekoa kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Kärjäoikeuden ratkaisun lopputulosta ei muutettu.

Kommentti:

Tässäkin tapauksessa on arvioitu lasten ja aikuisen kertomuksia tasavertaisina suorina todisteina. Tässä olosuhteilla ei ole ollut merkitystä näytönarvioinnissa eikä edes teon törkeysarvioinnin osalta suoritettussa kokonaispunninnassa. Eri todistusharkintamethodit olisivat myös tässä tapauksessa todennäköisesti johtaneet samaan lopputulokseen.

6. Johtopäätökset

Todistusharkinnan metodi ja näyttökynnys

Tarkastelluista oikeustapauksista useimmissa todisteita on arvioitu yksitellen niiden todistusarvon määrittämiseksi ja lopuksi on suoritettu kokonaisarviointi, jonka suorittamistapa on joskus viitannut myös hypoteesimetodin käyttöön. Kuitenkaan hypoteesimetodi ei näyttäisi ainakaan selvästi ja yksinomaisesti olevan lapsiin kohdistuneissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa käytetty todistusarvioinnin metodi, vaan tuomioistuintimet tuntuvat käyttävät samaa metodologia kuin korkein oikeus seksuaalirikoksissa annetuissa ratkaisuisaan. Vaa'ankielitilanteissa käytetyn todistusharkinnan metodilla voi olla vaikutusta myös asian lopputulokseen, vaikka heikoimman ja vahvimman näytön tilanteissa niillä päädytäänkin yleensä samaan lopputulokseen.

Tarkastelluista oikeustapauksista vain yhdessä (oikeustapaus 8) on lausuttu siitä, miten näyttökynnys asetetaan. Näyttäisi siltä, että hyvin nuorten lasten (oikeustapaus 2) ja myöhään ilmitulleiden incestisyttösten (oikeustapaus 1 ja 3) kohdalla näytön laadulle on vastaajan oikeusturvan vuoksi asetettu ehkä muita tapauksia korkeammat vaatimukset. Vastaajan puolustautumisvaikeudet tällaisissa tilanteissa on siten ehkä kompensoitu muita tilanteita varovaisemmalla näytönarvioinnilla.

Asiantuntijan asiantuntemuksen arviointi

Asiantuntijan asiantuntemuksen ja oikeuspsykologisen tutkimuksen näyttöarvon arviointi näyttäisi olevan edelleen jonkinlainen kompastuskivi (oikeustapaus 4), vaikka tämän seikan tärkeyttä on korostettu tuomareille suunnatussa oikeuspsykologisessa koulutuksessa. Toisaalta osaamiskeskusten lausuntojen saama painoarvo tuomion perusteluissa tuntuu olevan joskus turhan suuri lausunnon rinnastuessa kuitenkin vain apuseikkaan (oikeustapaus 1), joskus taas lausunnon sisältöä ei ole osattu täysin hyödyntää (käräjäoikeuden ratkaisu oikeustapauksessa 6). Osaamiskeskustenkin lausunnoissa on joskus huomattavia keskinäisiä laadullisia eroja (oikeustapaukset 1,2 ja 10). Tämä puoltaa sitä, että oikeuspsykologiset tutkimukset keskitetään osaamiskeskuksiin ja että STM:n työryhmämietinnössä 2009:30 ehdotettu koordinaatioryhmä, jolla pyritään turvaamaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvien tutkimusten laatu, perustettaisiin.

Oman ongelmansa näytönarvioinnissa muodostavat erityisryhmät, kuten maahanmuuttajataustaiset lapset, neurologisista perussairauksista kärsivät tai kehitykseltään viivästyneet lapset sekä lapset 0–3 ikävuoden välillä. Tulkkauksen laatuun tulisi panostaa niin, ettei selvyuden saaminen lapsen kertomuksesta vaarannu yksin kieliongelmiensa vuoksi. Erityistä asiantuntemusta tarvitaan ratkaisuharkinnan tueksi silloin, kun lapsen kognitiiviset taidot voivat poiketa normaalista lapsen neurologisten perussairauksien tai kehityksen viivästyneen vuoksi. Diesenin & Diesenin havaintojen mukaan tällaisten lasten kertomuksiin ei uskalleta luottaa, vaan niiden merkitys mi-

tätöidään.⁷¹ Neurologisista perussairauksista kärsivät lapset kuuluvat joukkoon, jotka saattavat muita helpommin valikoitua seksuaalisen hyväksikäytön kohteiksi ja joiden oikeusturvaa ei saa myöskään mitätöidä vain heidän erilaisuutensa perusteella.

STM:n työryhmä on mietinnössään 2009:30 (s. 58–59) ollut erimielinen siitä, miten rikosepäilyn selvittäminen 0–3-vuotiaiden lasten osalta tulisi järjestää. Ongelman taustana on se, että osaamiskeskuksissa ei nykyisin juurikaan tutkita tämän ikäisiä lapsia, koska käytettävät tutkimusmenetelmät koetaan riittämättömiksi. Työryhmän enemmistön mukaan tämän ikäisiä lapsia ei tulisi asettaa eriarvoiseen asemaan kuin muita alle 16-vuotiaita lapsia, vaan tutkimukset tulisi suorittaa kuten muidenkin kohdalla. Sen sijaan edellytetään, että erityishuomiota kiinnitettäisiin tämän ikäisten lasten oikeuspsykiatristen tutkimuskäytäntöjen kehittämiseen ja uusien tutkimusmenetelmien luomiseen. Eriävän mielipiteen jättäneet oikeuspsykologit ovat puolestaan todenneet alan tieteellisen tutkimuksen toistuvasti osoittaneen, että ei ole olemassa luotettavaa keinoa tutkia lapsia, joiden kielellinen kehitys ei vielä riitä oikeuspsykologisen haastattelun tekemiseen. Heidän mukaansa jopa satojen tieteellisten tutkimusten perusteella vakavasti kehitysvammaisia tai hyvin pieniä lapsia ei voida haastatella mahdollisesta hyväksikäytöstä, eikä rikosta oikeastaan voida muilla keinoin selvittää, jos selvää aineellista näyttöä ei ole. Epärealistisena he pitävät myös vaatimusta kehittää tutkimusmenetelmiä, koska leikin tarkkailu, oireiden tulkinta, kommunikointi leikin, lelujen tai nukkien kautta ei toimi, eikä mitään hypoteesiakaan toimivasta tutkimusmenetelmästä ole ollut esitettävissä. Kiistatonta asiantuntijoiden kesken näyttäisi olevan, ettei oikeuspsykologisia tutkimuksia nykyisin menetelmin voida suorittaa hyvin pienille lapsille. Oikeustapauksessa 2 jonkinlainen tutkimus on kuitenkin suoritettu ja osaamiskeskus on lausunnossaan tällöin tukeutunut saamiinsa esitietoihin ja lausunut näkemyksensä asiasta sillä edellytyksellä, että esitiedot voidaan tuomioistuimessa todentaa. Mielestäni tämänkin kaltainen lausunto on tuomioistuimelle avuksi todisteharkinnassa. Ongelmaksi tuossa tapauksessa kuitenkin muodostui se, että syytteen teonkuvaus poikkesi siitä teosta, jota osaamiskeskus oli arvioinut. Olisin itse tältä osin joka tapauksessa samaa mieltä kuin työryhmän enemmistö, mutta toimintatapoja ja osaamiskeskuksen ja syyttäjän yhteistyötä tällaisissa tilanteissa tulisi erityisesti kehittää.

Oikeuspsykologisen tietämyksen virhetulkintoja?

Edellä jo todetuin tavoin tuomioistuimilla näyttäisi olevan taipumusta pitää jo yksittäisiä johdattelevia kysymyksiä haastattelun merkityksen kokonaan tuhoavana. On hyvä, että osaamiskeskus lausunnoissaan ottaa kantaa tähän kysymykseen hyvin yksityiskohtaisesti ja perustelee näkemyksensä asiantuntevasti, koska tässä kohden tuomareilla voi olla vielä jotain opittavaa.

---

⁷¹ Disen & Diesen s. 136.

Samoin kertomuksen muuttumisen erottaminen sen täsmentymisestä asian muisteleminen vuoksi näyttäisi olevan tuomareille vaikeaa. Osaamiskeskus on usein todennut olevan muistitutkimusten perusteella selvää, että asiaa muisteltaessa voidaan muistaa myös uusia yksityiskohtia. Tällöin on olennaista arvioida sitä, onko muistikuviin pyritty vaikuttamaan tai tahattomasti vaikutettu ulkopuolelta.

Vielä tuomareille näyttää olevan toisinaan vierasta se, että ihmisen kyky muistaa ja erotella samankaltaisina toistuneita tilanteita toisistaan on tieteellisen tiedon valossa rajallinen. Pienen lapsen kertomuksen luotettavuuskriteereitä näyttää myös olevan tuomarin vaikea arvioida ja näissä lienee syytä tukeutua osaamiskeskuksen ammattitaitoon.

Liian varomattomat kokemussääntöihin tai tuomarin taustatietoihin perustuvat yleistyksiset näyttäisivät ehkä olleen aiemmin tavallisempia kuin nykyään. Edelleenkin saattaa tuomioiden perusteluista olla luettavissa sellaisia seikkoja, joita on opittu oikeuspsykologisessa koulutuksessa, mutta joita ei todellisuudessa ole osattu ammatitaidolla soveltaa arvioitavana olevaan tapaukseen.

Vastaajan oikeusturva vai rikosvastuun toteutuminen etusijalla?

Pääosin tarkasteltujen ratkaisujen perustelut on laadittu siten, että syntyy vaikutelma tasapainosta vastaajan ja asianomistajan intressien painottamisen kesken. Tuomioistuimet kuitenkin edelleen välttävät kannanottoa vastaajan kertomuksen todistusarvon punnintaan ja perusteluteknikka rakentuu pro et contra -argumentaation sijasta usein vain syytettä tukevien todisteiden arviointiin. Perustelujen kehittäminen tältä osin voisi vielä parantaa vaikutelmaa asian kaikinpuolisesta arvioinnista.

Sekä vastaajan että asianomistajan oikeusturvan toteutumisen kannalta suuria ongelmia ovat edelleen rikosprosessiin liittyvät prosessuaaliset kysymykset (oikeustapaukset 5 ja 13).

Lähteet

Kirjallisuus ja virallislähteet

Andersson, Ulrika: Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp, Lund 2006.

Andersson Ulrika: Sex och straff, Festskrift P.O.Träskman, Norstedts Juridik 2011.

Diesen, Christian – Diesen, Eva F: Övergrepp mot kvinnor och barn - den rättsliga hanteringen, Norstedts Jurdik 2009.

Finnilä-Tuohimaa, Katarina : Expertise and decision making among clinicians in investigations of alleged child sexual abuse, Turku 2009.

Gregow, Torkel : Några synpunkter på frågan om bevisprövning och bevisvärdering i mål om sexuella övergrepp mot barn, Svensk Juristtidning 7/1996 s. 510 ss.

Haapasalo, Jaana – Kiesiläinen, Kari – Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Todistajanpsykologia ja todistajan kuulustelu, Helsinki 2000.

Hallberg, Margareta – Rigné, Eva Marie: Varför är experter oeniga om sexuella övergrepp mot barn, Svensk Juristtidning 1995 s. 564 ss.

Hallituksen esitys laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 224/1982 vp
Hallituksen esitys lastensuojelulaiksi 225/2004 vp
Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä (126/2008 vp.).

Heinonen, Olavi: Täysi näyttö ja tuomitsemiskynnys rikosasioissa, *Lakimies* 1980 s. 321–336.
Hinkkanen, Ville: Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, *OPTL* 92/2009, Helsinki 2009.
Hirvelä, Päivi: Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa, *Vantaa* 2006.
Hirvelä, Päivi: Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen, *Juva* 2007.
Honkatukia, Päivi: Uhrin rikosprosessissa. Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. *OPTL* tutkimuksia 252.

Humppi, Sanna-Mari – Ellonen, Noora: Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö, *Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia* 40/2010.

Jokila, Helena: Uskottava raiskauksen uhri todistusharkinnassa, teoksessa *Paljastettu intiimi – sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*, toim. Sari Näre ja Suvi Ronkainen, *Tampere* 2008.

Jokila, Helena: Tahdonvastainen suostumus ja liiallisen luottamuksen hinta, *Helsinki* 2010.

Jonkka, Jaakko: Todistusharkinnasta, *Helsinki* 1993.

Kaldal, Anna – Lainpelto, Katrin: Nya sexualbrottsprejudikat? *Juridisk Tidskrift* 1:2009–2010.

Karma, Helena: Tuomioistuinten tapahtumatulkinnat, tieto ja totuus, teoksessa *Oikeuden tekstit diskursseina*, *Gummerus* 2006.

Klami, Hannu Tapani – Sorvettula, Johanna – Hatakka, Minna: Tarvitaanko todistustaakkaa, *DL* 1990.

Klami, Hannu Tapani: Insesti todistusteorian kannalta, *DL* 11–12/1993 s. 818–829.

Klami, Hannu Tapani: Insestin toteennäyttämisestä, *DL* 7–8/1994 s. 467–476.

Kolflaath, Eivind: Bevist utover enhver rimelig tvil, *Tidskrift for Rettsvitenskap* 2011.

Kolflaath, Eivind: Bevisbedømmelse i praksis, *Fagbokforlaget*, 2013.

Koponen, Pekka: Asiantuntijatodistelusta rikosasiassa, *Teoksessa Asiantuntemustieto ja asiantuntijat oikeudessa*, *Helsinki* 2011.

Kumpula, Pasi: Näyttöratkaisun perusteleva rikos- ja riita-asiassa, *Rovaniemen hovioikeuden laatuhankkeen raportteja V*, *Saarijärvi* 2004.

Lainpelto, Katrin: Stödbevisning i brottmål, *Sockholm* 2012.

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen, *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä* 2009:30.

Lauerma, Hannu: Usko, toivo ja huijaus, rohkaisusta johdattelun kautta psykoteorioihin, *Duo-decim*, *Jyväskylä* 2006.

Lehtimaja, Lauri: Aineellinen totuus ja järkevä epäily, *Lakimies* 1981 s. 170–174.

Leidhammar, Börje – Lindkvist Gustav: Bevisprövning i mål om osanna fakturor, en skatte- och straffrättslig studie, *Vällingby* 2011.

Liljenfeldt, Robert: Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja oikeusturva, *DL* 1997 s. 253 ss.

Lindhorst, Taryn – Edleson, Jeffrey L.: *Battered Women, Their Children, and International Law, The Unintended Consequences of the Hague Child Abduction Convention*, *Northeastern University* 2012.

Molander, Helena: Lapsen suojeleminen pedofilialta, *Keuruu* 2000.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta, *Juva* 2004.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Mitä seksuaalirikoksilla halutaan suojella, *Teoksessa Lähentelyistä raiskauksiin*, *Helsinki* 2000.

Nuotio, Kimmo: Oikeuslähteet, ”supernormistot” ja ratkaisujen perustelu, *Teoksessa Oikeus – kulttuuria ja teoriaa, Juhlajulkaisu Hannu Tolonen*, 2005.

Ojala, Timo: Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset, *Helsinki* 2012.

Pölonen, Pasi: Henkilötodistelu rikosprosessissa, *Jyväskylä* 2003.

Ronkainen, Suvi: Intiimi loukkaus ja haavoittuvuus, teoksessa *Paljastettu intiimi – sukupuolittuneen väkivallan dynamiikka*, toim. Suvi Ronkainen ja Sari Näre, Tampere 2008.

Salmi, Venla – Lehti, Martti – Sirén, Reino – Kivivuori, Janne – Aaltonen, Mikko: *Perheväkivalta Suomessa*, OPTL verkkojulkaisu 12/2009.

Santtila, Pekka – Weizmann-Henelius, Ghitta (toim.): *Oikeuspsykologia*, Porvoo 2008.

Sorvettula, Johanna – Klami, Hannu Tapani – Rahikainen, Marja: *Todistusharkinnan perustelemisestä DL 1998*.

Sutorius, Helena – Kaldal, Anna: *Bevisprövning vid sexualbrott*, Norstedts Juridik 2003.

Svensson, Bo: *Felaktigt dömda – några synpunkter med anledning av en rapport från JK:s rätts-säkerhetsprojekt*, Juridisk Tidskrift 2006–2007.

Taskinen, Sirpa (toim.): *Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen*, *Stakes oppaita 55*, Saarijärvi 2003.

Todistelu yleisissä tuomioistuimissa, Oikeusministeriön julkaisusarja mietintöjä ja lausuntoja 69/2012.

Utriainen, Terttu: *Raiskaus rikosoikeudellisena ongelmana*, Rovaniemi 2010.

Vihriälä, Helena: *Diesenin metodin kritiikki – eräs näkökulma todistusharkintaan*, Teoksessa *rikostuomion perusteleva*, toim. Mika Huovila, Raimo Lahti, Timo Ojala, Helsinki 2005.

Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: *Tuomion perusteleva*, Helsinki 2010.

Vuorenpää, Mikko: *Asiantuntijatodistelun ongelmakohtia*, Helsinki 2012.

Oikeuskäytäntö

Korkeimman oikeuden ratkaisut

KKO:1993:95

KKO:2000:71

KKO:2002:47

KKO:2004:60

KKO:2006:107

KKO:2007:100

KKO:2008:68

KKO:2008:93

KKO:2013:25

KKO:2013:27

KKO:2013:77

Valituslupa-asia 2012–94

Lähdeaineistona on käytetty myönnetyn tutkimusluvan nojalla hovioikeuden ja käräjäoikeuksien ratkaisuja sekä asiantuntijalausuntoja salassapidettäviksi määrättyissä asioissa. Näihin tapauksiin on tekstissä viitattu vain numeroimalla tapaukset juoksevasti 1–17.

Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisut (högsta domstolen)

NJA 1980 s. 725

NJA 1986 s. 829

NJA 1988 s. 40

NJA 1992 s. 446 ja 464

NJA 1993 s. 80

NJA 1996 s. 176

NJA 2005 s. 712

NJA 2010 s. 671

